

UNGARIA

REVISTĂ SOCIALĂ-ȘTIINȚIFICĂ-LITERARĂ.

Apare

(afară de Iuliu, August)
de două ori pe lună

REDACTOR:

GRIGORIU MOLDOVAN.

Abonament:

Pe an 6 fl. (14 franci.)

Pe ½ de an 3 fl. (7 fr.)

D-LUI A. MOCIONI.

Causa română s'a înglodat. Conceptele patriotismului, iubirii de patrie, constituționalismului, credinței și loialității s'au confundat; ar face mare serviciu patriei acela care ar arăta cale sigură spre descălcirea acestora. Aceasta o dorește atât românul cât și maghiarul.

Toți aceia cari suntem fideli ideii de stat maghiar, cari întâi suntem patrioți și apoi români, căci perzându-ne patria — așa credem — ne perdem și românismul espunându-l pericolului rusesc sigur: cu toții credeam că A. Mocioni după adunarea din Sibiu va subtrage consecvențiile nimerite rupând pragul dintre dînsul și ultraiști; se va pune în capul cauzelor, va porni luptă curentului periculos din străinătate și nu se va identifica pre el cu acele elemente cari pre față și pre dos nîsuesc contra întregității patriei devenind unelte simple înfluenței străinătății.

Notabilitatea română în broșura ultimă a revistei »*Romanische Jahrbücher*» în articolul său intitulat »Un cuvînt la situațiune« se grăbește a împrăștiia iluziunile nă-

cute în tabăra contrară enunțând că: »noi (adecă el și ultraiștii) una suntem în propusul ca aceasta luptă a apărării propriie naționale să o continuăm cu abnegățiune deplină, cu toate mijloacele legale ce ne stau la dispozițiune« asigurând tot-odată lumea că »numai pentru a face plăceri contrarilor nostri cari credeau a afla scisiune în șirurile noastre, — în decursul luptei aceasta ultimă armă: solidaritatea, nu o să o părăsim.«

A. Mocioni încarcă apoi toată responsabilitatea în grumazul »șovinismului maghiar potențiat artificialmente« care urmărește naționalitățile cu suspiciuni continue« amintînd ca morb »streberismul patriotic« »care numai ațîță artificialmente șovinismul maghiar.«

O vorbă ca o sută, A. Mocioni răspinge dorința comună a românilor și maghiarilor, și încrederea pusă în dînsul că el ca »moderat« și ca unul carele amintește »mijloacele legale« să se puie în fruntea cauzei; și încă cu aceea enunțiațiune nesplicabilă că el și partida sa e solidară cu elementele ultra-

işte şi deslipirea sa decâtă aceste elemente să nu o aştepte nimene.

În aceasta privinţă Mocioni a chiarificat starea actuală cum să cade. Ilusiunea s'a împrăştiat, notabilitatea română ni se presintă în tabăra ulraiştilor, ce e drept numai a cincea roată, dar solidar cu elementele extreme fiind astfel judecat atât el, cât şi partida lui, la o rolă demnă de compătimit.

Ce să ţine de alipirea acestui bărbat român ilustru, faţă de constituţiunea noastră, nice când nu ne am spart capul cu ilusiuni; a crescut în un atare aer şi în astfel de pământ care nice când nu era bun pentru producerea simţului constituţional. Dacă ne aducem în minte de familia Mocioneştilor după 1849 şi rola ei de atunci când mână în mână cu Şaguna a prădat atâta negreală pentru bucatălirea ţerei şi nimicirea deplină a constituţiunei sale, apăsarea elementului maghiar, sprijinirea necondiţionată a stăpânirii nemţeşti — vom fi în chiar cureministenţele politice ale lui A. Mocioni, cu primele impresiuni a axiomei de guvernare, cu tradiţiunile familiare şi uşor vom ajunge la convingere, că el nu are simţ faţă de viaţa constituţională, şi că pre lângă toate legăturile sale mai înalte cu cercurile superioare ungureşti, nu e în stare a pune amicitia maghiară mai pre sus decât acele reministenţii şi tradiţiuni familiare, a căror arbori au prins rădăcini în pământul absolutismului de unde au supt tot-odată şi hrană. El de exemplu, nici idee nu-ş poate forma, că dacă cineva e român, cum poate fi totodată şi »necondiţionat constituţional»

pentru că acela e renegat care simţeste şi lucră în interesul »streberismului patriotic» prin care e atîtat artificialmente şovinismul maghiar. A refabrica înima şi creierul e imposibil; 1867 nu are nici o impresiune asupra ideilor lui Mocioni.

E numai de compătimit rolul politic al lui A. Mocioni deoarece solidaritatea predicată de el este din parte-i numai forţată. Elementele extreme nu au lipsă de densul. Aceia nu se uită cu ochi buni la acele notabilităţi, fie acela magnat, fie prelat român. Ei is cei puternici; ei voesc a exercita presiune în sus, ear nu o rabdă presiunea ce vine de acolo căci ei îşi închipuesc toate cercurile mai înalte inficiate de influinţa maghiară. Cu mare greu rabdă între ei densii oameni de aceşti cu două feţe (lilieci) dar aşa că nime să nu împuie prin poziţia sa. Ioan Slavici în broşura sa »Ungurii şi românii« pre A. Mocioni, V. Babeş etc. simlaminte îi eschide din templul cercurilor curat extreme arătându-le uşa; în urma acesteia presa din România îi tractează drept »trădători de naţie«, şi ce esperiăm? Alexandru Mocioni, Vincentiu Babeş în loc de a subtrage consecvenţele acestei ofensări grosolane, daţi afară pre uşa, să furişesc în dărăpt pre fereastă, peregrinează la Bucureşti unde dau esplicărilor de lipsă elementelor extreme cu referinţă la păcatele lor? Şi care fu păcatul lui Mocioni? E membru casinei magnaţilor din B.-Pesta, vine aşadară în atingere cu cercurile maghiare, poate face chiar tocmeală cu ele; ştudentimea României în

amestecul ei în afacerile interne ale patriei noastre strîga contra lui. Acuma însă nu. Acesta fu păcatul de moarte pentru care toată România strîga »pereat« lui Mocioni. A. Mocioni pentru cîteva rămășițe a popularității sale neînsemnate predică solidaritate cu elementele extreme ne avînd în el putere și tărie ași predică ideile sale, dacă le are deschis și de sine stătător fie și numai el singur, temîndu-se de eschiderea ce ar urma negreșit. Solidaritatea este în faptă armă, dar nu în mîna lui A. Mocioni, ci în mîna elementelor extreme, cari cu Mocioni dinpreună o folosesc așa cum le place lor, ear nu cum ar dori A. Mocioni. În crâjma solidarității nu e el musicantul ci jucăușul, nu e el motorul ci roata mobilă de avînt.

Între atari împrejurări ce are de făcut Mocioni? A ataca succesive șovinismul maghiar, »ștreberismul patriotic« și tot aceea ce stă contra comitetului sibian și Ligei bucureștene. A aproba necondiționat și orbiș tot ce face comitetul din Sibiu și Liga din București. Aceasta rolă nu îi șede lui Mocioni. Familia Mocioneștilor, bine-reu, dar în trecutul Istoriei românilor nu a jucat o atare rolă.

A. Mocioni cu cultura sa înaltă, averea, trecutul familiei sale și legăturile sale distinsă, stă mai sus ca toți noi, i s'ar șede dară că pre toți să ne conducă el. Ar avea dătoria a ne premerge, a fi factor, a arăta calea, ca un turn luminător, acestui popor năcăjit și cu coiful deschis a da pept, cu ai

săi, și cu aceia cari cearcă interesele patriotice a acestui popor pre căi rătăcite. Acest bărbat ilustru pentru popularitatea-i scărmanată, de care nu are nice o trebuință, se pune — durere — de a cincea roată, se face instrument simplu ștudenților din al treilea rang, în mîna esistențelor dubioase cari nu-l plac dar îl sufer privindu-l cu ochi suspecti din cauza culturai sale înalte și legăturilor săle, arunca bîta de guvernator; toate acestea le strică lumina ochilor precum orbește raza soarelui ochiul buhei. Și nu-s aceste elemente solide cu el ci el e cu dînsese; nu e el acela care câștigă, ci cel ce jertfește totul spre a fi suferit între acele elemente.

În articolul amintit el nu ne clarifică — desi ar fi bine să o știm — că solidaritatea sa până unde se estinde? că patriotismul lui, amicitia-i maghiară, credința-i față de tron și patriă, până unde-i concede a merge la braț cu Comitetul Sibian motorizat de Liga Bucureșteană și când are de gând a depune și »ultima armă«, solidaritatea? Și cu deosebire ar fi trebuit să ne înșire acele »mijloace legale« care le amintește Mocioni și de care voește a face întrăbuințare în decursul acestui răboiu trist. În loc de a ne da la toate acestea deslușiri și a spune și la ai lui dreptatea, își ascunde capul în nășip ca struțul ca se nu vadă răbelul purtat de companiștii lui »cu mijloace legali.« În acest răbel cu »mijloace legali« vedem până acum memorandumul miserabil al ștudenților din București; amestecul Ligei române în afacerile in-

terne a statului maghiar; primirea banilor ligei; batjocurirea instituțiilor și a constituțiunei noastre înaintea Europei; spectacolele deputațiilor cu memorandumul vienez; îmbrățișarea publică cu bohemii tineri, cu antisemiții vienezi, cu înimicii patriei și integrităței noastre, și am văzut compătimirea tinerilor bucureșteni în adunarea din Sibiu. Aceste au fost »mijloacele legale« amintite de A. Mocioni și întrebuințate până acuma, contra cărora ilustrul bărbat până acuma nu a protestat ci din contră a ofensat și atăcat șovinismul maghiar — precum vedem fără nici o basă — »care urmarește cu suspțiune continue aceasta activitate a naționalităților.« Dacă A. Mocioni astfel de idei are despre »mijloacele legale« cu privire la trecut, ce speranță frumoasă ni-să arată în viitor?

Tribuna ne amenință cu răscoală; presa României recomandă revoluție publică; statul român pune în prospect bani și ajutor de braț; atacurile contra regelui nostru glorios pre zî ce merge sunt mai nerușinate. Sperăm dar că mâni, alaltă vor sumuța pre acest popor flegmatic, pacinic și iubitor de ordine contra maghiarului aceleași elemente prețioase cu cari ilustrul bărbat e solidar. Și A. Mocioni oare nici, acum nu va protesta contra folosirii acestor »mijloace legale« și oare și atunci va mai judeca șovinismul maghiar și »streberismul patriotic« care urmărește naționalitățile cu »suspțiune continuă«?

Dar solidaritatea lui Mocioni cu aceste elemente merge până la furca de fer; nu are atâta prudență poli-

tică ilustrul bărbat să vadă, că chiar solidaritatea amintită stă în calea vindecării ofenselor fictive; amestecul străinilor, presiunea străină, consensul cu elementele disordinii, cu înimicii și învidiători integrității; aceasta e cea mai mare pedecă. Patriotismul și loialitatea lui Mocioni ar afla poate de lucru natural că corona, guvernul, legislațiunea și publicul maghiar să rezolveze cestiune română — de cumva există așa ceva — sub presiunea curentului pornit de compagnia studenților nematuri din străinătate. Acest concept e mai mult și ca »streberismul patriotic.« Ilustrul bărbat ar afla poate de consult ca șovinismul maghiar să nu urmărească cu »suspțiune continuă« machinațiunile elementelor extreme și alianța lor cu înimicii externi ai patriei noastre; ci în o letargie completă toate acestea să le conceadă și cu mânele în sin să se uite la J. Lupulescu până depune steagul tricolor român pre zidurile Sibiului în numele Ligei bucureștene. Aceasta i-ar plăcea dlui Mocioni, pentru aceasta nu ar acusa șovinismul maghiar, ci l'ar aldui.

Ei bine, să-i dăm lui Mocioni drept. Să zîcem că »șovinismul maghiar potențiat artificialmente« în faptă există și urmărește naționalitățile cu »suspțiunările« sale »continue«; oare ce ne-ar demanda în acest caz patriotismul, simțul de constituțiune, credința față de patrie și tron? Așa cred că conducătorii înțelepți ai naționalităților cu documentarea unei alipiri neschimbaveră și neînvincibilă față de tron și patrie, ar fi dători să sfărîme total șovinismul maghiar și așa produs și susținut nu-

II.

mai »artificialmente.« Dar după Mocioni nu urmează aceea, ci: a face cauză comună cu Ligele esterne și a defăima înstituțiile patriei înaintea străinătății, a primi bani străini, a pacta cu inimizii patriei noastre, a sguardui loialitatea poporului nostru, a introduce presiune și ajutorul străin, cu un cuvânt »suspicio-nării continue« trebuie să dăm sucurs continuu, ca șovinismul maghiar la început »artificialmente potențiat« mai târziu să aibă chiar basă și cauză de a exista. Nu învidiez aceasta gândire a bărbatului ilustru.

Ce se ține de mine, negreșit am așteptat dela A. Mocioni oareșcare declarație după adunarea din Sibiu. Nu așteptam însă o atare, cum o făcu el. Dar' acum vîd, că nu o putea face altcum. El sări gardul constituției maghiare, piciorul lui nu mai zace pe fundament constituțional; a-l trece gardul înderept nu vrea. El e pasivist. Ei bine. Fie pasivist, fie solidar cu toate acele elemente cari ocupă poziție pe din afară din zidurile constituției patriei și cari atacă acele ziduri palam et publice.

În articolul său sus amintit tratează și necesitatea unei împăciuri între români și maghiari — întreb, oare de ce nu arată în articolul său și calea și modul prin cari amicitia în adevăr mult dorită ar fi de realizat? Dela un Mocioni lumea nu așteaptă frasă platonice, și recriminații generale sbătute de atâtea și atâtea ori; ci ar aștepta propunerea, desemnarea călei sigure ce ar conduce spre descălcire. Numai cât Mocioni cel »solidar« nu e destul de curajos a o face aceasta; nu e îm-

puternicit a face așa ceva. Aceasta e lucrul comitetului, numai comitetul poate statori condițiunile, acel comitet sibian a carui păpușe sunt purtate de studenții bucureșteni și liga lor. Dar totuși care-i părerea lui Mocioni cu privire la realizarea prieteniei maghiaro-române? cum crede el a o putea realiza, a începe petraclarile păcei? Doar' așteaptă că legislațiunea meghiară să recerce în scris pre comitetul Sibian și să pășască în legătură cu aceia căror le comandază studenții bucureșteni? Și un Mocioni ar putea suferi ca legislațiunea maghiară să ceară grația acestor studenți străini? Și oare ar putea azi careva dintre noi să stătorească punctele acelei păci viitoare?

Eu nu cred, aceea o știu și sum prea convins că cu comitetul Sibian pacea româno-maghiară până-i lumea nu va fi. Pună pre toți membrii comitetului în fotelurile ministrilor; deie limbei române drepturile ce compet limbei statului mai mult pacea cu comitetul din Sibiu nu se poate face deoarece acesta poartă contra maghiarilor rășboiu de rasă ear nu de drept, pre acela ori ce favor oferit de legi ungurești nu o se-l îndestulească, lui îi trebuie: **România — până la Tisa.**

Cu atari elemente e solidar Mocioni. Conced că ilustrul bărbat nu e inițiat în secret ca atare, în urma constituției sale corporale slăbită nu vede băta de la spate; cine cunoaște însă istoria cestiunei, aspirațiunile celor din România; lăcomia celor din Sibiu, conștiința fidelității față de tron și patriă, acela

poate vedea în viitor și va observa în prezent toate cotiturile.

Enunț și declar, că statul maghiar și maghiaria nu are trebuință nice de iubirea și amicitia lui Mocioni nice de a comitetului, căci aceea nici nu și-ar putea-o câștiga. Statul maghiar să nisească a-l susține pe poporul român în propria sa

individualitate prin o tractare dreaptă și bună, a crește generațiunii noastre în acea direcțiune pe carea Mocioni o numește: »streberism patriotic»; pre studenții bucureșteni a-i lovi cu asprine draconică; atunci peștele fiind pre uscat după puține svîrcoliri o să-și dea sufletul.

Grigoriu Moldovan.

CUVINTELE ROMÂNE ÎMPRUMUTATE DE LIMBA MAGHIARA.

(Urmare.)

Bóta: acuarium de brad. (ett. Treiscaune Nyr. IV. 561.) rom. *botă*: barriquant; hölzerner, kanne, butte (Cihac, Bărcianu, Șaineanu). După Cihac cuv. acesta să ține între elementele slave a limbii române; e însă în rătăcire căci în slavism nu există cuvânt care ar fi copia cuv. *botă*. E mult mai probabil că acest cuvânt a provenit ori din greacă ori din albană; vezi grec. m. βότα (vas, dolium, cupa, lagena); alb. *bote*: cruche de terre; *bute* tonne, cuve; amintind ea rom. *bota* are încă o soră: *bute* cu însemnare de: grand tonneau; fass, tonne.

Brînga: umflătură de grumaz (țin. Kapnic-baia și jur Nyk. II. 366. 373.); *bringás* (după carnea porcului ucis pre morbos) (t. a. Nyk. II. 373.) ambele în rubrica oláhós szók se pot vedea rom. *brîncă*: érysipèle, étranquillon des chevaux, esquinancie, angine des chevaux, porcs etc.; krebs, gesichtrose, drüsengeschwulst am halse bei pferden u. schweinen; bräune. rothlauf (Cihac, Bărcianu, Șaineanu.) Rom. e luat dela greci (βρυγγίς: eourouement) v. Nyk. XII. 97.

Brusztuj-lapi: (Kiss Mih. în Săcuime) rom. *brustur*: arctium, lappa, bardano; klette, (Cihac, Bărcian, Șaineanu.) Ca despre disimilare: r — r > r — (ly) j vezi exemplele: *erker*: *erkély*, *erkély*; *barbier*: *borbély*, *borbéj*; *quartier*: *kvártély*, *kvártéj*. etc.

Buha: (ett. Solnoc-Dobăca com. Strimbu Nyr. XI. 478.: »Erigy te buha vess annak a marhának!» (ett. Sătmărc com. Baia-mare, Sătmărc și ținut. Nyr. XI. 571.); *buha-mári* neghiobu (ett. Sătmărc com. Baia-mare Nyr. IX. 132. XIII. 578. Lud. Katona) — rom. *buhă*: bubo; nachteule, uhu (Cihac, Bărcian, Șaineanu) *buhos*: struppig (Bărcian.)

Bukáta, bukáté: mâncare (ett. Treiscaunelor, Dial.; Ciangai. moldov. Nyr. X. 203); *felbukátáz* (elösséggel az utra — să provide cu mâncare pe cale — provincial ett. Treiscaune 55. a.) — rom. *bucată*: morceau, piéce, tronçon; stück, gericht, speise; bissen, plur. *bucate* mets, nourriture, grains en général; getroide, fruchte, speisen (Cihac, Bărcianu, Șaineanu.) Cuv. e original tesaurului limb. române v. lat. *bucca* și *bucea*, ital. *bocata*; span. portug. *bocado*, fr. *bouchée*. — Că noi dela români il avem ne spune încă Kállay (Tsz.) și Bernhard Munkácsy (Nyr. X. 203.) Vezi notița mea făcută la aceasta în Nyr. XXI. 469.

Bukluk: (Bucovina. Nyr. VI. 472.) — rom. *bucloc*: ordure, fumier, pèle-mêle, confusion, embarras, chicane; mist, verwicklung, ungemach (Cihac, Bărcianu, Șaineanu.) Originalul cuvîntului rom. este turcescul *boqluq*: fumier, ordure, care e derivațiunea cuv. *boq* (impureté, immondice, excrément.)

Bulandra: (Săcuime Kriza; *pulengra* com. Patóháza etc. Sătmar, Nyr. XIX. 379.) vestmēt rupt, urt — rom. *bulandra*: guenille, chiffon, mauvais vĕtement, femme de mauvaise vie, lumpen, lappen fetzen, plunder; ũbelberũchtigtes frauenzimmer, hure (Cihac, Barcianu, Șaineanu). Cihac crede cuv. rom. luat dela Slavi dar formele slave citate de el, nu prea argumentează aceasta. Eu încă sum mai mult pentru părerea lui Hugo Schuehard care (Zeitschr. XX. 270) îl comparează cu următoarele cuvinte italiene: *balandra*, *balantrano*, *palandrano*. Vezi lat. cl. *balandrana*. (Du Cange: glosarium mediae et infimae latinitatis.)

Bulz: (Com. Suceag etc. Cojocna Nyr. XVIII. 575) — rom. *bulz*: motte, pelotte, boule, boulette: klumpen, kloss, (Cihac, Barcianu, Șaineanu), nu însemnează însă cașul ca atare ci forma cașului (d. e. bulz de caș, molkenkäse.) Cihac crede că românii îl au dela slavi, formele ce le citează însă nu vorbesc pro. Diez amintește formele; span. *bullo*, *vulto*; portug. *vulto* etc.

Burtuca: (ett. Solnoc-Dobăca) — rom. *burtucă*: trou fait dans la glace; loch im eise (Cihac, Barcian, Șaineanu.)

Butój: (Hétfalu ett. Brașov Nyr. V. 329.) *butujka* (t. a VVI. 478) rom. *butoi*: tonneau, futaille, baril; fässchen, fass, Cihac, Barcian, Șainean) v. *bute*: grand tonneau, fass, tonne (Cihac, Barcian, Șainean) și mai sus ung. *bóta*.

Butuk: 1. tuskó, vastag tőke — trunchiu gros — (Oena-Deesiului Nyr. I. 381.) trunch pentru pregătirea de cușmă (Chezdi-Oșorhei Nyr. XIV. 239.) 2. kaloda (ett. Odorhei Vadr. ett. Treiseaunelor Nyr. IV. 561. Ciang. Moldov. Nyr. X. 202.) 3. arest, temnița (Săcuime Nyr. XV. 471. Ciuc-st-george ett. Ciucului Nyr. X. 330; Ciuc-várdotfalva Ioan Péter) — rom. *butuc*: billott, bloc, souche, bűche lourdaud, rustre; klotz, rumpf, pflock, (plur.) fesseln, klotz an den fűssen; *butukos*? lourd, grossier, schwerfällig, plump. (Cihac, Barcian, Șainean). Consonanța dintre vorba rom. butuc, și cea ung. butuk o tractează deja Hugo Schuehard în

Nyelvőr XVIII. 441. de aceea nici nu voese a mă ocupa aci mai pre lung cu specificarea acesteia numai aceea aserțiune a lui că cuv. *butuk* e folosit și în Csallóköz în cel mai estrem apus, trebuie să o rectifice, căci de ar sta acesta atunci cu greu am putea ținea aceasta de împrumut dela români. Dar aceasta nu stă deoarace notița ia care se provoacă Schuehard nu e datată din Csallóköz cum crede el, ci e din Săcuime — ceea ce ne arată suprascriptul pus acolo din rătăcire — (v. corectura mea din Nyelvőr XXI. 470.)

Buza: (com. Hétfalu, ett. Brașov Nyr. V. 329) — rom. *buză*: lèvres; lippe, lefze (Cihac, Barcian, Șainean) vezi ital. (resp. neapolit) *bezo*, *buz*; lèvres, *beso*: baiser; *buz*: baise-main; span. v. *beizo*: baiser; portug. *beizo*: lèvres; *buz*: baise-main; prov. *buss*: baise-main; alb. *buza*: lèvres; ital. *bacio*: baiser; ital. tiról. *bos*, prov.

Buzăta: 1. cu buză groasă (ett. Treiseaune și ținutul Făgărașului. Ett. Brașov Hétfalu Fridr. Frigyes.) 2. mornăitoare (ett. Sătmar Baia-mare Nyr. XIII. 577.) 3. *buzata* (?) zabola, rană la buză, proveniență din necurățenie (?) (ett. Brașov com. Hétfalu Nyr. XXI. 144.) — rom. *buzat*: lèvres, lippu; dieklippig, starklippig; der grosslippige (Cihac, Barcian, Șainean); în femenin: *buzată*. Însemnarea de sub 1. consună intrutoate cu însemnarea cuv. românesc, din aceste ușor s'a putut forma notiția, duzzog, neheztelő — mornăitoare — căci aceasta de regulă e împreună cu drimboiarea buzălor. După *Grig. Moldovan* și în aceasta însemnare e folosit la români cuv. *buzat*. Ba și în forma *buzăse*: ein weinerliches gesicht machen (Barcian); schmollen (Șainean). Însemnarea de sub 3 e dubie; am întrebat în com. Hétfalu dar nu o cunosc de loc nice în forma cu *a* scurt. Originea cuv. maghiar *buzata* este deci femeninul *buzată* a adjectivului românesc *buzat*.

Buzsenyicza (bozsonica bozsonica) (Săcuime Kriza, I. Győrffy, Jos. Sziunyey.) — rom. *bujăniță*: filet de chevreuil ou de lièvre fumé; geräuchertes

reh- oder hassenrippchen; rückenstück vom geräucherten hasen (Cihac, Barcian, Şainean.)

(*Cánk*); *meg-cánkol*: (măsura, bu-
toiul cu bâta d. e. »*Megcánkoltam a bú-
dunkat, sok a hája.*« (Sécuime Nyr. VIII.
462.) — rom. *ţanc*: marque, signe, jauge;
aich-maass visirstab (Cihac, Barcian, Şai-
nean). Formarea veroului *cánkol* din rom-
e formaţiune maghiară.

Căpa: (ciang. mold. Nyr. X. 203.)
— rom. *ceapă*: zwiebel (Barcian, Şainean);
nu însă *cépá* sum ni-o serie Bern. Mun-
kácsi Nyr P. 203 probabil după deriva-
tele: *cepariu*, *céparie*.) Româneseul *ceapă*;
lat. *caepa*, prov. *ceba*, franc. *cive*, ital. *ci-
polla*, span. *cibolla*, portug. *cebola*, pr. *ce-
bulz*, *sivela*, fr. *ciboule* etc. Rom. *ceapă*,
ung. *cápa* s'a format după derivaţiunea
cs > *c* care obvine des la ciangăi mold.
d. e. *csak*: *cak*. *nincs*: *ninc* etc.

Carina: câmp (Bukovina, Nylvr.
472.) — rom. *ţarină*; champ cultivé, ter-
rain labourable, terrain; acker (Cihac,
Barcian, Şainean.)

Cibrik: (Ciang. mold. Nyr. X. 203.)
— rom. *chibrit*: allumette, zündhölzchen
(Cihac, Barcian, Şainean) nu însă *chib-
rică* cum o scrie — greşit — Bern. Mun-
kácsi Nyr. X. 203, Româneseul *chibrit* <
ture. arab. *kibrit*: souffre. allumettes a
trecut şi în sârbă-croată *cibret*: allumette.
Forma ciangăică actuală *cibrik* ne îndrumă
la forma **csibrik* care difereşte
de vorba română în consonantele înce-
pătoare şi finale. *K* dela începutul cuv.
turcesc în română nu trece nici când în
ce, eu cel puţin nu cunosc nice un esem-
plu referitor la aici. În slavism însă for-
maţiunea *k* > *c* o la ordinea zilei, şi aceasta
s'a întâmplat şi la *cibret*-ul sârb. Nu e
imposibil ca cu conglomerarea acestuia
s'a format în română prelângă forma *chib-
rit* şi *cibrit* din care au luat apoi ceangăii:
cibrik-ul lor. Ba şi aceea să poate că
aceasta transformare a avut loc în l. ma-
ghiară — o amintesc asta numai așa »per
tangente« — deoarece cu formaţiunea
k > *c* me voi ocupa mai pre larg în alt
loc. Corespunderea *t* > *k* dela finea vor-
belor încă nu pune pedeci: la aceasta

nice nu ştiu produce exemple corespun-
zătoare. Dar nice nu cred a fi consult
să-mi perd vremea cu scrutări zădarnice
deoarece şi *cibrik* va fi cutare formă co-
municată greşit bunăoară cum e şi *chib-
rica*? Dreptaceea las lucrul în suspens
până îmi va succeda a afla părechea acestui
»hapax legomenon« sau a dovedi, că
nice nu o *cibrik* fără *cibrit* sau chiar *kib-
rit* cuvântul din ceştiune.

Cimbora (*szimbora*): 1. pactio,
partitio, consortium; vertrag, gemeinschaft;
2. socius, sodalis; genosse, spießsgesol
(Ny. Szót) — rom. *sîmbră*: societas co-
munio, comereium; das gemeinsame, die
vergesellschaftung, gemeinsamkeit: com-
pagnie (Laurian-Massim, Barcian, Şai-
nean). Nu pot aproba aserţiunea lui Mik-
losich care zice că acest cuvânt ar fi luat
dela slavi (Nyr. XI. 121.) căci rom. *sîm-
bră* e cu mult mai aproape de acesta de-
cât citatul **sebrii* rus. vech. care altcum
în Etym. W. nici însuşi Miklosich nu-l
mai aminteste. Cuv. român îl scrie: *sâm-
bră* (*sumberu*) (Slav. Elemente Nyr. XI.
121 şi Fremdwörthb. 125); dacă cunoaş-
tea el forma adevărată (*sîmbră*) desigur
nu o afirmă că cuv. *czimbora* — *szimbora*
e luat din slavism. Românii au cuv. acesta
dela greci: *συμβολή*; zusammentreffen,
handgemenge, treffen, beitrug, beisteur,
hülfe, begebniss; *τὰ συμβολα*: handelstrak-
tat; *συμβολο*: der begegnet, in verbindung
steht. Formaţiune: *συμβολή* > *sîmbră* ne
arată schimbarea *l* > *r* care obvine des
în l. rom. d. e. lat. *sal* (*sale*) *gula*, *mola*,
filum = rom. *sare*, *gură*, *moară*, *fir* (vezi
şi Meyer-Lübke: Gramatik der romani-
schen sprachen I. 382.)

Cuvântul grecesc nu a trecut numai
în română şi de aici în maghiară ei
ajunsă şi afund în occident trecând şi în
grupul limbilor leto-slavice: rus. *sjaber*,
sjabr (dialog *sabr*, *saber*, *seber*): nachbar,
seber: theilnehmer, *sjabra*: bekannter, *sebra*
gemeinschaftliche arbeit; rus m. *sjabro*,
sabro, nachbar; rus alb. *sjabr*, *sibr*: freund
verwandter; pol. *siabr* (din rus.); — lit.
sėbras hälftner, gefährte, kunde, deveni
sabris, *sebers*, *sebrs*: mitwirth, freund,
kunde, (Miklosich: Etym. W. 296.) Rute-

mil *cimbora* e luat din ung. Nyr. XVI. 275.) Dela litvani trecu în finism: est. *sober* (*sobra*) amic, liv. *säbrsz*; amic; veps. *sébr* (*sébra*) lucru comun; vót. *sobra*: amic; finS. *seura* (< * *sebra*): societate. Din finism a mers în grupul lupic: lpE. *servve* lpS. *sebre* societas. Dialectul olonez. rus. *sebra* (arbeit mit gemeinsamen kräften) e lucrată probabil din vepsziană; mord. M. *sabra*: vecin < rus. *sabr*. (v.

Thomsen: über den Einfluss der germanischen Sprachen auf die finnisch-lappischen 41. 79; Beröringen mellem de finske og de baltiske sprog 215, Ahlqvist: Kulturwörter der vestfinnischen Sprachen 218; Donner: Wörterbuch II. 134. și Techmerische Intern. Zeitschr. I. 265; Setälä: Yhteissuomalainen äännehistoria 146.)

Dr. Iosif Szinyei.

ELEMENTE UNGUREȘTI ÎN LIMBA ROMÂNĂ.

(Dr. George Alexi.)

(Urnare.)

HITLEȘUG, HICLEȘUG, HITLANȘUG, HITLEȘUG, HICLEȘUG, ICLEȘUG, VICLEȘUG: astutia, versutia, vafrities, calliditas (Lex B.) list, schlaueit, verschlagenheit, verschnitztheit, betrug (Iszer Wörtb.) *hitlenség*. Acesta încă e folosit de la început în toate părțile, azi e uitat la toată românia de dincoace de dunăre. (Nyr. XV. 299.)

HITIOAN: vaurieu, inbécile (Hașd. Cuv. B. I. 285.) *hitvány*. Să află în dict. slav-român scris pre la 1600—1630. (t. a.)

HIVOTOL, HIOTOL: *hivatal*, numai așa l-am auzit pre la Szalonta: **ADO-HIVOTOL**: *adóhivatal*.

HIVOTOLNOK, HIOTOLNOK: *hivatalnok* (t. a.)

HODNOGIU, HOGNOGI, HOMNOJ: subcenturio, procenturio, locum-tonens, (Lex. B.): lieutenant (Iszer Wörtb.) *hadnagy*. »Într'aceea vreme grăi Avimelec și Ficol *hotnogiul* lui cu Avram, și zisi: »Domnezău este cu tine în tot ce faci.» (Paul. 57. 58.) »Domn de steag și vestit viteaz gesti Frianți ales *hotnogiul* Ardealului și țerii Ungurești (t. a. Epil.) În Arad la soldații români am auzit și variațiunea: *fihomnoj* = *föhudnagy*.

HOHER, OHER: bourreau, tular do chicus (Cih. Diet. II. 506. Mall. Szót. 78.)

HOIT: cadavre, charogne, (Cih. Diet. II. 506.) *holt* (hatott) v. Hașd. Etym. 594.

HOLDĂ: seges, satum, sementis, (Lex. B.) acker (Itzer. Wörtb.): *hold*. »Blagosloveste doamne ficiorii lor și *holdele* lor.« (Hașd. Cuv. B. II. 155. a. 1580. și Etym. 532.) »Va slobozi dobitoetul său în *holdele* altuia« (Cip. Anal. 69. a. 1582.) »A cumpărat *holdă* olariului« (Evang. 39. 95.) »Eu due din *holdă* eunună« (Pop. Trandaf. 101. 106. 184. G. Tr. 1887. 281.)

HOLUMB: *halom* l'am auzit prin ett. Arad.

HONVED: *honvéd* pre tot locul.

HORCOLESC: *horkol*, ett. Arad și Bihor. ¹⁾

HOTĂRIȘ: *határos*, t. a. V. Cih. Diet. II. 507. Nyc. XIV. 445. 445.

HULUESC, ULUESC: destruo, demolio, diruo, collabor, corruo, (Lex. B.) niederreissen, zerstöhren, ruiniieren, zusammenstürzen, einfallen (Iszer. Wörtb.) *hull*. Cihac (Diet. II. 144.) slav. v. *oritii* = evertere îl aduce cu acesta în lögătură.

HUNTFUT: nebulo, nequam per-versus, scelestus lureo (Lex. B.) *hunczout*.

HURLUESC: schrotten, groblich mahlen, (Lex. B.) *öröl*.

HURUBĂ: gurgustium subterraneanum (Lex. B.) eine erdhütte, (Itzer. Wört) *hurubă* Cih. Diet. II. 507.

¹⁾ Folosit în Transilvania în toate părțile în forma *horcâesc*, cu acelaș înțeles. I. P. C.

HUSAR: eques, velox hungaricus: praecursor epuestris (Lex. B.): husar, vorreiter (Iszer. Wörtl.) *huszár*. »Aduce săbii multe de husari.« Pop. Trand. 95. 98. Gaz. T. 1886. 143.)

HUSOȘ: pièce de vingt kreutzer d'autriche. (Cih. Diet. II. 507.): *huszas*.

HUJLUESC: *horzsol* folosită de dubelari când curățese pelea de carnea ce a mai rămas pre ea.

IDÎZESC: *idéz*. »Am fost *idizit* la birău și după-ee am *vigăzit*, mă-am dus la făgădeu și m'am mulățit.« (Ctt Arad și Biharia.

IGAȘ: *igás* (16). Pre lângă Mureș.

IGOȘĂG: *igaszág*. »Dta chivănesti să-l bintătuesc, da n'ai *igoșag*.« zice un jude unui acusat (ett. Arad, Bichiș și Bihor.) »Am fost la biroșag și-am avut doi bizonșag dar tăt n'am căpătăt *igoșag*» să plânge stăpênul vecinului său (t. a.)

IC: cuncus, (Lex. B. Al. Gram 259): keil (Iszer. Wörtl.): *ék*. V. Cih. Diet. II. 508. Nyk. XIV. 445.

ILĂU: incus, (Lex. B.) ambos (Iszer. Wörtl.): *üllö*. Documentarea referitor la originea sa latină în Lex. B. sună: a lat. *incus*, mut. *n* în *l*, vel. a gr. *ἄλος*: clavus vel ab *ἔλεω*: verito, circum ago, »quia super *incudem* vertitur, circum agitur *ferum*« V. Cih. Diet II. 508. Nyk. XIV. 445.

1. **ILIȘ**: *köcsi (ülés)*. Pretutindeni din Ungaria.

2. **ILIȘ**: *élés*: viptuale. »Luă tătă marha și *ilışoul* (Pal. 37.) Da imactot gospodstavani slobozdenie na tri eti ni *ilış* platiti.« (Hașd. Arch. I. 117. Într'o diplomă scrisă în 1603 și datată din Jași.)

IMAS: ager compascuus, pascuum comune, (Lex. B.): eine gemeinde weide oder hutuung (Iszer. Wörtl.): *nyomás*. V. Cih. Diet. II. 508.

INAȘ: *inas* (Stan. Pov. 13.) La noi lăfit. V. Mall. Szót. 81.

IPULET: supraedificata (Bobb: Diet. II. 565.): *épulet* v. *epulat*.

IR: unguentum (Lex. B.) salbe (Iszer. Wörtl.) *ir*. N. Cih. Diet. II. 509.

IRĂU, IRLĂU, IRĒU: mouton (Cih. D. II. 509) *ürü*.

IRILĂ: *irhu*. La moți (ett. Turda-

Arieș) li zice așa la pelea mai fină așezată la peptarile lor prelungă busunare.

IRTAȘ: *irtás*. Ctt. Arad și Bihor.

IRTUESC: *irt*. Dtto.

IȘCOALĂ, OȘCOALĂ: *iskola*. Românește să zice altcum ȘCOALĂ dar în țara ungurească putem auzi des și forma amintită.

IȘCUT: *esküdt*: »Măne erchezese la noi nește vindicii: solgăbirăul și *ișcutul*« Ctt. Arad și Bihor.

IȘPAN: *ispán* (Mall. szót. 81.) în compoziție: **FIȘPAN, VIȚIȘPAN** = *föispan, viczispán*.

IȘPITAL: *ispitály, ispitáj* (Mall Szót. 81.) L'am auzit prin Arad.

IȘTALĒU: *istálló* (Mall Szót. 81.) pre des prin Ungaria.

IȘTANCIE, IȘTANȚIE, IȘTANȚĂ: libelus suplex. (Al Gramm. 240): *istanzia*. »Bată-te *iștanția* lui Petrilă« (zicală Aradană)

IȘTREANG: *istrang* (ett. Arad și Bihor.)

IZ: gout, surtout, goût particuier. (Cih. Diet. II. 509.): *iz*.

IZICLAN: durus, validus, *szilvesz*. »Saule! Saule! ce mă gonești? *izeclenu-ț* e spre cepă e clăca: Saule, Saule, quid me persequeris? durum est tibi contra stimulum calcitare! (Sbier Vor. C. pag. 77. rînd 3.) »*Iziăclanul* vânt« (t. a. pag. 123. Afără de acest doauă urme nu mai aflăm acest cuvînt pre nicării nici în timpurile vechi nice noauă. (Da în Ps. Scheiană? Red.)

IĂRAȘ, IRAS: *járás, járásbiró* = **IARAȘAIRĂU, IRAȘBIRĂU**. Ctt. Arad și Bihor.

IĂLĂNTUESC, IĒELĂNTUESC, IĂNTĂTUESC: *jelent, gyelent*, adese prin Arad și Bihor.

IOBAGIU: corvéable, vossal, hominager (Cih. D. II. 509.): *jobbágy*. »I-au zis că-i slobod și apoi s'a aflat că-i *iobagiu*« (Bar. Cat. Calv. 72. T. 89.) »Să scăpăm pe *iobagi* de *iobăgie*.« formațiune românească (Pop. Trand. 122. 46)

IOSAG: *jószág*. »Toți voinicii trag acasă, la copii și la *iosag*.« (Pop. Trand. 40.

N'aibă badea nici *iosag*

Numai să îmi fie drag.

(Gaz. Tr. 1885. 55. 1887. 1. 5. 128.)

IUIĂ: kocsí-(*juha*) pre lângă Szalonta.

CALHĂ: ¹⁾ *Kálha* (Mal. Szót. 83.)

CAMPĂU, *kampó* ett. Bihor.

CANCEU, **CĂNCEU**: *kancsó* prin toată Ungaria.

CANCAU: *kankó*. (Morb) în general.

CAPĂ: *kapu*. L'am auzit numai prin ținutul Szalontei din care cauză pozitivă îl cred ca împrumut de la Unguri. ²⁾

CAPĂREU: ut *kaparó*. Dtto.

CAPTĂ, **CAPTAFĂU**: *kapta*, *kap-tafa* la eismași la Arad.

CĂNȚĂLESC: *konzol* sfirtică (d. e. cânele) ceva pre la Szalonta ett. Arad.

CARABOI: alharophylum, (Bare: Wörtb.) karaboly (garaboly) v. *baraboi*.

CARÍMB: tige, bord (Cih. D. II. 487.): *korong*.

CARMENTĂU: *kármentő*. La eismași în ett. Arad.

CARTE: charta, scida lusoria, (Lex. B.) spielkarte (Iszer. W.: *kártya*. mai des în pl. *cărți*).

CATECHISMUȘ: *kátekizmus*. »În deșert au defaimat *catechismușul* nostru.« (Bar. Cat. Calv. 1. 3. 8. 9.) Aduceți din *Catechismuș* înainte cuvîntul lui Christos (átto 17. 10.) Afară de acest catechism nu mai găsim cuvîntul pe nicării o dovadă că traducătorii cărții au fost Calvinisti ardeleni.

CĂBEL, **CHIBEL**, **TIĂBĂL**, **TIBEL**: *kebel*, (Mal. szót. 83. 86.) o măsură, usat mai mult prin Ungaria.

CĂILAT: *kajlás*. (Arad și Biharia.)

CĂLĂDĂU, *kaloda*, cippus, caudex, nervus (Lex. B. 246.): *kaloda*.

¹⁾ Aci dar intoemai ca și la litera *C* unde au venit înainte. Cuvinte cu inițiala *T* în loc de *K* care la noi nu este vine *C*. Causa este tot aceea că opul fiind scris ungurește cuv. însă 's aranjate după alfabetul unguresc. De aici schimbarea.

²⁾ Cuvîntul ca atare prin Ardeal nu-i folosit singur ca substantiv fără în compoziție e folosit pre valea Somșului și Borgoului: *a căpîli* = a săpa. »*Căpîli*-ți mălaiul?« »Când *căpîli* de-a doaua oră?« etc.

CĂLĂMARĚȘ: *kalamáris*, Arad și Bihor

CĂLĂPACIU, **COLOPACI**, **CLĂPACI**: *kalapács* t. a.

CĂLIȚCĂ: *kaliczka* (Mal. Szót. 83.)

În ett. Arad numese în batjocură prinsoarea *calițcă*

CĂMĚRĂ: acarium, *kamara*. Lex B

CĂMĚRAȘ: aricamsor. salis percceptor, (Lex B.) geldeinlöser, salzeinnehmer, (Iszer. W.): *kamarás*. »jakili și-a fost cămĚraș« (Hașd. Arch. I. 23 38.)

CĂNDĂLĂU: *kandaló*. Ett. Arad și Biharéa.

CĂPĚLNĂ: aedicula capella, sacellum, (Lex. B.) kapello. (Iszer. Wörtb.) *kápolna*. Nyr. XVI. 123.

CĂPITAN: centurio, capitaneus (Lex B) hauptmann (Iszer Wört.): *kapitán*. »Eu sum *Galaar*, *căpitan* preste toți dracii.« (Hașd. Cuv. Băt. — m. a. — II 24.) (Hașd. Arch. I. 136.) »Apropiindu-să *căpitanul* zisă lui, . . (Cip. Anal. a. 1648. 96. Foarte usat și azi.

CĂPITĂNSAG ¹⁾ *kapitánság*. Așa zic căpitanatului orașinese din Arad toți românii de acolo.

CĂPLAR, **CĂPRAR**: decurio, corporalis (Lex. B.) korporal (Itzer. Wört.): *káplár*. »Prin grădină nu umblă *căprari*.« (Pop. Trand. 156.)

Din ciurari, din lingurari
Făc frăităr și *căprari*.

(Ett. Arad)

CĂPTĂLAN: *káptalan*, (Nall. Szótár 83.)

CĂPUT: E lucru vechi că limbile împrumută tot-dea-una formele cele mai mult folosite acomodându le limbii lor în nominativ. Nu aduc alt exemplu decât: ung. *virgás* și lat. acus *virgas*; ung. *ezir-kalm*, lat. acus. *circulum* etc. Chiar de aceasta natură-i și rom. *căput* a cărui basă e ung. acus. *kaput*, În părțile ungurene folosite pre tot locul și sinonimul *poartă*. În Ardeal l'am auzit numai la *moși* (ett. Turda-Aries.)

¹⁾ Sau *căpitanat* formațiunea rom. I. C. P.

CĂSNAR: *kasznár*. În Ungaria afurii de Banat.

CĂTANĂ: miles (Lex. B) soldat (Itzre. Wörtb) *katona* (Mal. Szót. 83) Un cuvînt folosit oarecînd cași azi pre tot locul, V. Cih. Diet. II. 188.

CĂTLAN: *katlan*. Ctt. Arad și Biharea.

CĂZAL, CAZALĂ: *kazal* t. a.

CHEȚAM: *kétszem*: porc, as, numele cărții celei mai mari. L'am auzit prin ett Arad și Biharea

CHEDIELEM: *kegyelem*. »Pentru că ai lăsat caii în legălaul tiloș, te bîntătesc fără nici un chedielem « (Ctt. Arad, Bikiș, Bihor și Cianad.)

CHEH: *keh* să zice despre cai pre lângă Szalonta.

CHEHEȘ: *kehes* tot despre cai, prin ett. Arad și Bihor

CHELȘIG, CHELȘUG, TIELȘIUG, CHELCIUG: *költség*. »Acest testament l'au început al izvodi Ermonah Selivistri din porunca și *chelșugul* măriei sale.« (Ci. Anal. 84.) »Rămasă pavil doi ani deplin cu al său *chelșug*, (bhier. Vor. C. 107. a. 1688.)

CHELTUESC: *consumo, insumo impendo, expendo, erogo* (Lex. B.) *geld ausgeben, verthum, etwas verbrachen, die Zeit anbringen*, (Itzer. Wörtb.): *költ* (Mall. Szót. 60. Dela codicele voroneșian până azi, nenumărate date ne dau dovezi despre rădăcinele afunde ce a prins acest cuvînt în limba română. Lexiconului B. chiar asta nu-i convine și să nêsuește a-i arăta originea latină: »Ab Ital *contare* numărare, *solevre*, *n* mutata în *l*.« V. Cih. Diet. II. Vyk. XIV. 445. Nyk. XV. 210.

CHERECDIARTËU: *kerékgyártó* prin Arad.

CHEȘ, TIEȘ: *kese* (ló) ett. Arad și Bihor.

CHEȘIG: *község*. »Da unde-ai fost

jupăne birău? — De am fost la tîrg la Jula ș-am vîsărlit o bică pî sama *Cheșigului*.« (Cttle Arad, Bichiș, Bihor și Ciănad.)

CHESCIENËU: *keszkenő*. »Une ori pune numa *cheschencul* pre bolnavi și li vindecă (Bar. Cat. Calv. 22.) Față d'albă coasă *chischinaiuă* mari domneșt.« (Trib. 1887. 25. II.)

CHEZEȘ, CHIZEȘ: garant, repondant, caution (Cih. Diet. II. 489.): *kezes* (Mall. Szót. 85.)

Peana mea din pîiărie.

Ți-o dau mîndră *chizșie*;

Chizșie pre o lună

Pent'o sărutare bună.

(Gaz. Tr. 1856. 193.)

Nyk. XIV. 445.

CHEZEȘLUESC: garantir, cautioner, se rendre caution pour (Cih. Diet. II. 489.): *kezesel*. »Ție dumnezăului sufletului meu mă 'nchin șim *chezșluesc* sufletul și trupul meu.« (ABC¹⁾ 26.)

CHIBZUESC, CHIPZUESC: *constituo, orduo, dispo, statuo; puto, iudico, opinor, concipio, coniceto, existimo, audeo, sustineo, me sufficientem esse, existimo; (Lex. B.) meinen, mutmassen sich vorstellen; ordnen, anordnen, verordnen, einrichten* (Iszer Wörtb.) *kébz*. »Mulți sau nevoit de au seris și au *chibzuit* să spune adevărat.« (Hașd. C. B. I. 345. a. 1620.) »N'ați *chibzuit* întru voi.« (Sbier. C. Vor. 1688. 119. — Cip. Anal. 181. — Bar. Cat. C. 29.) Azi încă e folosit atît dincoace cît dincolo de Carpați (Cih. Diet. II. 499. Nyk. XIV. 446.

(Va urma.)

(Din ungurește.)

I. C. Pap.

¹⁾ ABC. românesc. Liber peccatorius idiomate valachico praecedente Abecedario illyrico (serbico) Cod. Sec. XVIII. pag. 75. in 8°. (Bibliotheca museului.) G. Alexics.

SZÉCHENYI ȘI POESIA MAGHIARA.

(Urmare.)

Széchenyi are nește contimpurani a căror spirit era inspirat de a lui și cari au păstrat aceea inspirațiune până la finea vieții lor. Naratori și dramiști: *Andrei Fáy*, *Paul Kovács* și *Iosif Gaál*. Toți trăese mai mult ca Széchenyi ba ca scriitori și ei pre ei să urêse. Dar începutul carierii lor în aurora epocii reformelor e atât de frumoasă, o școală atât de bună că inima lor își pastrează tinăreța până în finitul vieții și umbrirca renumelui lor ca scriitori abea să simte preste bucuria ce simțea în progreșul comun. Nici idealistul nu are parte numai de seduceri. O anumită rudenie spirituală îi lega de olaltă: iubire puternică a neamului, pofta după progresul național, moderațiune în prospecte și expectorațiuni. Își ieau adio cu vorbe pline de iubire atât de ceei mai înfocați luptători ai lui Széchenyi cât și dela chipurile disparende ale vieții patriarcale maghiare. Știeau că onomastecele curielor străbune se vor liniști, fumul invitator al urloaelor lor se va mai supțea, porțile se vor închide, cesele familiari se vor odichni; tabăra servitoarelor și servitorilor pinateși se va impuțina, luleaua de spumă și fringilul vor ajunge în museu. Trêbue să fie, dacă voim să remănem maghiari; dar ei iubese unguismul și în acele trăsături vechi ce începeau a dispărea. Nu-s poeți mari, ei mai mult suflete armonice. Chiar aceasta e trăsura care e mai suportabilă față cu trecutul, că își păstrează credința în lipsa desvoltării în victoria progresului, în viitor. La ce a ajuns Széchenyi prin eugtare și esperință, rupând cu trecutul și dominându-ș naturelul tirănese, chiar la ceea a ajuns și acești urmași credincioși și armonici ai lui cu atrăgerea lumii lor interne mai liniștită în convingeri și nișuință; ba când politicul cade mortificat de soarte în ei remăne, sustă nu numai speranță ei și voea de lueru; așteptară crișe, lucrară mai departe, iubeau lumea progresului și mureau înconunați de cu-

nuni veșezite în speranța unei lumi vii viitoare.

Romanul adăverat al periodul lui Széchenyi l'a scris *Andr. Fáy* ale cărei povești cu privire la efect au devenit istoric, legi. La flacăra lor mică a luat foc o făclie puternică a cărui lumină conducătoare Fáy o urmărește până-n capăt. Cu Széchenyi dă el mână încă în 1827; el e cel mai renitent proocator al planurilor, întreprinderilor și ideilor aceluia în întreg comitatul Pestei; muncitor zelos și înțelept al progresului național pre terenul economic, social, literar și artistic, și pre cel bisericesc. El se numește pre el de drogerist prelângă »marele« comerciant. Un an după eșirea la lumina foi »*Hotel*« începe a scrie în căsuța sa din *Ferenczváros* opul »*Bélteky-ház*.« Alcătuirea acestui roman oarecând renumit, ce e drept e complicată și divergentă și adeseori trece tonul poctului în cel al învățatorului; dar în genere luat cel mai cumplit și mai fidel tablou a timpului de atunci care esistă în literatura noastră. Atențiunea cetitorilor o atrage în nenumărate părți; are însă totuș un erou al cărui spirit domnește în întreagă lumea asta, stricând și toemind, creând și indigând cărări. Acest erou principal dar nenumit al opului este: *Széchenyi*. Spiritul lui citează înaintea scaunului judecător al timpului în forme tipice păcatele, lipséle, erorile vechi; expectorările și petrecerele dure, lenevirea planisătoare sau abziătoare, guvernarea fără inimă asupra iobagilor, sfătoșia fără basă, greluși fără înțeles și clasificarea după rang, încultura priceperii: toate apar pre rând, dar sufletul blând a lui Fáy are pentru unul fiecare începând dela Matei *Bélteky* până la *Leguli*, și chiar aceea îi face așa plăcute și naturali chipurile lui. Dar judecata o îndreptată chiar contra lor: nu pot scăpa. Ideile lumii noaue sunt: cultura și creștere, unirea spre scopuri comune, progres după esemplele apusului, activi-

tate și abnegațiune, îmbunătățirea prin-
sorilor, așezăminte comitatensă, desvol-
tarea comunicațiunii, reforma vieții eco-
nomice, economia națională de exemplu,
magazine de alimentare publică, case
de păstrare. Ici coale se rădăci cultura,
relațiile aprinzând inimile tineretului,
care își propun firmă că toată puterea și-o
vor jărfti patriei. Széchenyi de multeori
zicea: națiunea asta e încă tină, trebue
să se împlinescă prin floarea națiunii.
Ochiul sănătos al lui Fáy e deschis față
de pre marea imitare spre progres, și
resultatul ce l-am ajuns în privința soli-
dibilității naționale nu-l pune pe loterie
nice sub firma culturii. În două acte ve-
sele a piesei sale »*A külföldiek*« sbiciu-
ește disprețul lucrurilor din patrie. Szé-
chenyi nu o face asta, numai inimicii săi
i-o aruncă asta. În cea dintâi din *Ész és
Sziv kalandok*, în *Hűnév* plane chiar di-
rect ia Fáy în apărare contra criticăto-
rilor lui din cafane mângâind cu cuvîn-
tele: »Vermuloții se perd, rozînd încă 'n
viață ca să poată mai mult apărea, stră-
luci, acela, pânăcând restul mai drept
cunoscând greșala contelui, va esclama:
„of ceriule, dă-ne mai mulți de aceștia!“
Eacă romanticul ne făcu și parabola lui
Széchenyi scoțînd nu numai învățătura
cu mintea sa ci introducându-și chiar
dorințele inimii sale.

Dar nu pot trece în amănunte. Aco-
lo-i influința spiritului lui Széchenyi în
toată făptura, în tot sînul tinerului înțe-
lept, chiar așa ca în a bărbatului activ și
harnic și a bătrănelului credincios. Nu pe
conta originalității, căci spiritul unei
etăți a lucrat în ele și în Fáy doar și
mai curînd s'a deșteptat ca în Széchenyi,
ci cu perceperea curată și productiveră a
unui cap, despre relațiunea capacității și
mintei mari. Rămîne prelungă ca până-n
sfîrșit și în estasmul zilelor premergă-
toare revoluțiunii par că numai de acea
să preda speranțelor mai drastice, ca să
caute din nou în punctul critic a mântu-
irii măestrul al cărui suflet deja se îm-
brăca în umbre întunecoase.

Kovács și Gál în viață erau mai
departe de el dar într-acei euget în aceaș

inimă cu dînsul. Kovács chiar aceea lume
a schimbărilor o depinge i: novelele și
comediile sale pe care o atingea bîta
farmecătoare a lui Széchenyi. În intro-
ducerea bucății »*Román és nem román*«
desigur Széchenyi și Wesselényi i-au sîr-
vit de model. Spiritual lor se estinde și
Kovács e cel mai plăcut cronicar al aceș-
tei eluptări înbucurătoare. Mai mult pe-
trece prin castelele dela sate în cari în-
troduce spiritul nou prin entare *jurátus*
pestan, sau entare nepot cult sau scrută-
tor de bibliotecii. Ce chip plăcut e »*Nagy-
bácsi és nagy néni*« al acestei stări. Lumea
treacă însă Kovács nu o privește cu amă-
răciunea lui Széchenyi ba nice chiar cu
obiectivitatea curată a lui Fáy, cauza o a
să cauta în ochiul mai puțin ager, sau
în amintirile-i dulci a copilăriei: o vede
însă mai frumoasă ca ei. Pentru el aceea
e lumea simplității, sincerității, voioșiei,
și a inimii bune; și durere și lumea ne-
progresului care trebui să se schimbe.
Necesitatea acestei schimbări o simte
chiar cu așa mare foc, cu cât de mare
iubire și gingășie i-ar plăcea a o duce
în deplinire. Să teme de atacuri și des-
voltările mai vii ale istoriei așa le con-
duce spre reforme că transformarea să fie
cât mai ușoară, fie chiar pentru cele mai
iritabile spirite.

Dar nu rămîne numai la țară ci pri-
mul din chipurile sale e luat din viața
socială a Pestei noaue a lui Széchenyi.
Să cetim numai »*Mindenütt jó*« sau »*Hi-
vatlan orvos*« a cărui finit apostrofază
direct pe Széchenyi (1838): »*Avuljon
ármálisod, ha fiatalodik gondolkozásod. Le-
gyen újság. Éljen a haza.*« În lumea noaue
întîlnim controversă noaue a căror apla-
nare decurge după eugetele moderne.
În »*Polgárleány*« Kovács amintește amo-
rul ce simte tîndrul față de ficia cetăța-
nului, cultura și creșterea comună și finea
fericitoare. Paul Csató încă pe la mijlocul
anilor din decenia treia, precînd era încă
sa'olitul lui Széchenyi scrisă chiar din
aceste motive două novele foarte fru-
moase a căror obiect deveni foarte, foarte
lăfit. Paul Kovács însă precum își păstra
suvenerile copilăriei în schițele sale gin-

gase, chiar așa de credincios remasă în-sullețirei ce fu întinere, ele sale și ideii progresului patriotic.

Kovács vini la Pesta din comitatul Vespriului, adică din apus; Iosif Gaal din răsărit, de la Sătmăr. Între lucrările cele dintâi a sale mai întâi apare desennul poetic al pusteii maghiare în »*Alföldi kép*» — ca îndigătorul timpurilor de transformare, încă cu citate din Horatiu — chiar în tonul auzit de Széchenyi, amicul intim a lui Eötvös și Ladisl. Szalay unul dintre cea mai productivi dramatiști și noveliști ai noștri; dar azi numai unul avem din opurile sale: »*Peleskei notarius.*» Aceasta comediă maghiară care-ș luă obiectul dela Gvadányi în comparație cu alexandrinul generalului vestit, ne prezintă cu mult mai bine progresul timpurilor și a spiritelor în decursul unei semiseclului. Ne arată deosebirea între reforma fierberei din 1790 și cea din timpul lui Széchenyi. Notariul e la Gvadányi reprezentantelo ideii naționale, care în interesul maghiarismului ar vrea a întoarce roata timpurilor; la Gaal reprezintă maghiarul rămas, maghiarul din lumea lui Werbőczy, a cărui persoană plăcută dar comică ne învață că trebuie să progresăm în interesul maghiarimei. Aceasta comediă ne prezintă în forme comice tustrela tipurile din patrie cu cari stă Széchenyi precior de bătaie: în Zajtai, neprogresul, și necunoașterea culturii, în Gaji Benzur inimicul gurativ al progresului, în Hopfen indiferentismul față de treburile comune și față de maghiarism. Efectul comie îl redică aerul electric al reformei naționale care dormitează în general. Și acel cântec maghiar de care își aduce aminte Széchenyi în 1820 zicând: »când îl aud, îmi perd firea, aproape plâng!» încă Peleskei notarius îl aduce mai întâi proșemii cu nota pastoriului hortobagian. Chiar acelea ideii dominează comediile lui Gaal încă și mai înainte în »*Szerelm és champagnei*» în care batjocurește gavalorismul național și prost și neștiința studentască fără rezultat; mai târziu în »*Vén Sas*» nobilimea ce nu vrea a plăti dare și cărui nu-i plăcea gazetele și cărțile.

Schițele »*Tyukodi*» și »*Ólmos botok*» sunt tot de acelaș înteles. Gaal are vorbă și contra provocătorilor neprecugetați al pericolului național. »*Testvérszózat*«-ul lui e străbătut de spiritul vorbirei lui Széchenyi ținută în 1842. Covorul suferințelor îl acoperiri și revoluția îl îngroapă pe Gaal scriitorul.

Nu pot cu înșira aici singuratic toate acele produse ale poesiei narative și teatrale cari ne reamintesc când în una formă când în alta pe Széchenyi și activitatea sa. Nici pe acele cari au atins singuratecele puncte ale reformei pornite prin densusul cum sunt novelele lui Kölessey, Bajza, Kuty teatrale și fantasille lui Ignácz Nagy. Ba despre ceste ulterioare să zisă undeva că: »*Egy csüljünk*» e unica comediie în care se află urma influenței lui Széchenyi.« Bucata asta însă nu e decât un arbore care ne dă posibilitatea de a privi pădurea întreagă, premărind spiritul engles și filosofia practică a acesteia. Trebuie să trec cu vederea și acele opuri în cari se reoglindează diversele momente ale dezvoltării mai departe ale reformei sale. Căci tot periodul, cu toate mișcărilor, ideile sale își trage originea dela spiritul său. Ar trebui să fac cunoscută toată poesia deceniilor 3—4 cel puțin până la »*Elveszett alkotmány*«-ul lui Arany și până constituția chiar era perdută. Opuri destul de numeroase cari descriu înșelăciunile alogerilor de deputat și a restaurațiilor, sbiciușe nemesii cari nu prea vreau a plăti dare, cari ar voi a ajuta soartea iobăgimei și lățese ideile »*véd-egylet*«-ului; teatrele lui Ignácz Nagy, Emeric Vahot, Szigligeti. Poesia asta are însă un product neperitor, care cu toată restrângerea cereului tractatului mai nu o pot lăsa afară și aceea e »*A falu jegyzője*« în care Eötvös produce cel mai groasnic atac contra comitatului, fortăreața constituției maghiare și cu aceea favorurile naționale contra netrebniceii întrăbuințerii a acelora. Poetul înaintea cărui să avântă idea sântă a vieții omenestii și naționale, patima careia înfocă și aruncă lumină palidă asupra acestor tragăii și a întreg neamului lor. Unde nesusțe sco-

pul lor final, deși doară nu se află-n ele programa lui Széchenyi; dar acest impuls infocat pentru idealul acestuia e înrudit cu al lui Széchenyi. Aceea ce zice Széchenyi în »*Stádium*« despre viața comitatensă a constituțiunei, Eötvös par' că numai ilustrează. Așa se pare că invidia lui Széchenyi cu puterea sa proprie satirică ar inspira arta lui Eötvös ca să alcătuească cele mai distinsă satire a poeziei maghiare. Mulți i au aruncat și-i aruncă, că în dreptatea preste măsură e nedrept; dar și acestia trebuie să recunoască că așa o nedreptate nici când nu a dăruit poeziei nice opuri mai clasice și nu i-a făcut servitii mai însemnate.

XIII.

Eacă Széchenyi și cereul lui în poezia obicetivă: în materia și direcția aceleia. Ba spiritul lui dă o direcțiune general patriotică, ba de multeori motive curioasă și celei mai proprie expresiuni a lumii, inimii: *lirici*. Numai una voui amiuti între aceste. El ne arată idealul, ténera maghiară, după care să luptă lira noastră în decurs de decenii până o poate lipi de sufletul său. Năsuindu-și nu numai spre reformarea gândirii ei și a simțirei, nu numai a politiceii ei și a societăței: îi fu chiar destul că ce lipsă are cauza sa, patria, de muieri: »cari is ingerii păzitori ai virtuții cetățenești și a naționalității, cari fără ele ori nu să desvoaltă până-i lumea, ori se perde în grabă, deoarece ele proved toate cu farmee și viață.» Când scrisă aceste șire pentru »*Hitel*« de sigur cugetă la acea muere, carea și-o închipuea de mentorele conducător al întregii sale vieți. Deja mai înaintea îi cere sfatul, când aceea era soția altuia. »Ea poate fi cauza renașterei unei națiuni întregi, Amphitrite, nutritoarea vulturului. Femea nobilă is îndreaptă inima curată carea aprinde în toat părțile, în favorul patriei sale.« Is face observările referitoare la *Hitel* și îndeamnă pre Széchenyi în o epistolă deamnă de memorie: »Patria noastră prin dta trebuie să se rediee și eu it voui tinde de ajutor « Eacă muerea de-

spre care visază Széchenyi pentru ei și țară, carea îndruma simțămintele iscate prin farmecul său la lumea curat ideală jerfind bucuros abnegățiunea și fericirea sa pro altarul patriei. Cu zece ani mai târziu ne spune Széchenyi că »până-i eue nu se decidea la un așa greu lucru de nu-i promitea concursul său continuu o ființă nobilă « Că în adevăr a stat acolo înbărbătându-l și legându-i ranele, ne spune destul de apriat testamentul său. Schimbul de epistole între ei la aparerea »*Hitel*«-ului, eununia a-lor doauă inimi mari cari dacă nu-ș pot alla unirea în amor, și-o află în iubirea de patrie. Marca academiceii: Amphitrite, adăpând vulturul, care i-o dete încă Széchenyi, pastrează cu credință memoria acestei eununii sante, a cării »Isaia dănțuește« i-o cânta însuflețirea unei întregi națiuni pornită spre un viitor mai frumos. Par' că și sortea a fost pătrușă de ei — s'a putut uni și în amor.

Astfel simțind ce-i muerea pentru *patriot*, pricepu ce trebuie ca să fie pentru patrie. Încă în vechime să cerca dela femeii să fie patriotice. Carol Kisfaludy a formulat prima formulă originală zicând: »Lui Árpád îi trebuiese și fice.« Misiunea și rola muerilor în cauza națională însă Széchenyi a arătat-o mai întâi în dedicarea »*Hitel*«-ului. El s'a convins mai în grabă că în spirit maghiar muerea nu are nice efect inspirator nice de nobilitare. »Națiunea maghiară« zice în o vorbire ținută în dieta din 1835 »moralicește ne-însurată, muerile noastre în mare parte nu numai *nu știu* dar *nici nu prea vreau* să știe vorbi ungurește.« Fáy în comedia sa cea mai reușită »*Mátrai vadászat*« eacă ce zice despre femeile perioedei aceleia: »demoiselele maghiare să'nbracă *englezește*, mănăcă *frantuzește*, vorbese și joacă *nemțește*; sug aer ungurese, ba pricep și ungurește . . . dar numai pentru servitoare.« Széchenyi vrea a fi convins că condiția neapărat de lipsă la succesul reformei că inima damelor maghiare să bută ungurește ca a Crescenței, și să înpămintenească în jurul lor vorbă maghiară. În fiecare lucrare a sa atinge

aceasta temă, rugând, îndemnând, provocând mereu! *Nu mai ardelenele în ungherice cum să cade ale noastre nu.*

Ideile, năsuința sa de a câștiga mucrea de pătașă în opera mare națională, au efect mare asupra poeziei noastre. Nu mai puțin decât nobilitarea lirei de ideal mucresc. De aici încolo poezii noastre acest ideal îl caută pentru plângerile cât și pentru cele mai dulci măguliri ale lor. În fruntea acestora atât cu privire la etate cât și la valoare stă Vörösmarty; care își deschide poeziile de această natură cu o epigramă mică în care din cuvânt în cuvânt repește vorbele lui Széchenyi: »Nötelen országnak méltán mondhatni hazánkat!« Mai târziu numește pe o damă tină nobilă: »credința, speranța și iubirea patriei« »isbävitoare teatrului» pentru-că iubește arta maghiară. El nu spune, dar eu o spun cu numele cine fu aceea damă. Fica vitregă a lui *contesa Carolina Zichy*. Acesteia îi urmează »*A magyarutalan hölgy*«, »*Az elhagyott anya*« și jeremiada sa adresată către »*Uri hölgy*«: alegoria patriei în mama nefericită a fiicilor cu inima de marmoră a națiunii; în tinerețe, a căror gură găngănită strigă »patrie« dela mama lor nesimțitoare. Mihail Szemere tot cu asemenea idei salută pe poet în versuri. Ceialaltă încă îl acompaniază armonios; cu deosebire Garay în »*Hölgycinkhez*«, »*Magyar költők apotheozisa*« jalește pe poezii maghiari la a căror cântece nu răspunde cehoul dulce al inimii mucrești maghiare; Gaál tot acest gând îl exprimă prin o satiră în »*Magyar Múza*«, pânace aceste toate au efect și în urmă dau viață *Galathei*.

După deceniul al patrulea mucrea maghiară începe a pricepe pe poezii și națiunea sa. Admoniațiunea lui Garay »*Magyar hölgy*« își are efectul său. Poesia e cuprinsă de ferbințelele realizării idealului și cu dragoste glorifică, sârbătorește strânge la peptul său pe fica maghiară. Resbelul libertății ne dovedi că realizarea ideilor lui Széchenyi și poezilor nu au fost numai fantasmagorii. Amphitrite adăptătoare nu-i mai mult singura Creșcenței: »*femeia maghiară*«. Și în zilele de doliu

după revoluțiune, aceasta mucrea suferi cu tăria eroică brutalitățile dure ale puterii maiore, doliul perderilor sfâșietoare de inimă, pedepsele rușinatoare, temnița. Grijește de cel rănit, ascunde pe cel persecutat, îmbărbătează pe cel șovăitor. Széchenyi le vede din fercesta sa dublingiană și esclhamă: »of! pentru ce am aprins pentru politică; nevestele cele mai frumoase și mai nobile de pro fața pămentului?«

XIV.

Istoria internă a lui Széchenyi încă își are efectul său asupra lirei. Cu toții cunoaștem fazele tragice ale acestei vieți interne. Pășirea lui Kossuth, lățirea terenului ocupat de el, redicarea popularității lui, puterea sa oratorică convingătoare, cu care lăța mereu-mereu ideile sale în spiritul națiunii; îi indigau lui Széchenyi un foc stîrpit de care se temea că va consuma tot ce a edificat el în decursul a lor douăzeci și cinci de ani, căci când conduce națiunea spre marele ei scop, pe cărările norăbdării, ale ațitării și forței: o conduce spre pericol; în conflict cu conducătorul aceleia, în remitere cu sine însăși, asimilarea cu clasele și gințile sale, revoluțiune și ruină. Lumina în care își văzu el națiunea sa înaintea ochilor săi aprinși îi pare o zare roșie ca oarecare reflex al unui pojar estins. În durerea sa după perderea popularității sale, în singurătatea sa neașteptată, cu grija în spate scrie el cărțile *Casandrei*, »*Ketel népe*«, vorbirea sa academică și »*Politikai programmtöredékek*«.

Și când Széchenyi în aceste lucrări ale sale se exprimă mai corect ca până aci; abnegațiunea negoistă a unui suflet nobil în tocmă ca chinurile unui cerb pușcat, deși nu mai învinge pe nime în patrie, dar de atins, de mișcat, de sigur pe fiecare. Mișcă chiar pe inimii sei. Nimic nu ne poate dovedi asta mai chiar decât aceea că Széchenyi în polemia de față totdeauna e cel pătimaș și Kossuth cel moderat. Să credă înșelat în speranțe și începe a se clătina în credință: oare

și el țintește spre viață prin esecutarea judecății acesteia? Instinctul său activ însă nu-l părăsește între chinuri și vaccilări, lucră la fundarea casei teritoriale, regularea Tisei și alcătuirea sistemului de comunicațiune. Dar bucurie avea simțea în ostenelele sale, ear speranță în resulsat, nu prea avea.

Aceste toți le știm. Istoria ne-a desfășurat toate amănunțele lor. Dar problema psihologică ce jace ascunsă în aceste își așteaptă omul. Încercându-se relațiunile și ajungând națiunea pre pragul revoluțiunei acci factori ai alcătuirii spiritali ai lui Széchenyi, caror are a le mulțami atât el cât și noi mărirea numelui, încep a cădea unul câte unul care perdere s'ervi date din ce în ce mai numeroase la deslegarea acelei însemnate probleme a științei care compete marginelor necunoscute și referinței misterioase dintre nebunie și mintea mare. Șovăirele și asimilările acesteia influențază cu istoria internă a capacităților renumite, sau inimelor profunde asupra expresiunei simțirilor și fantasiei națiunei, asupra poesiei. Cel mai mare are mai mare influență asupra inimei și fantasiei noastre ajungând între luptele finale decât atunci când îl vedem prin noi și de noi neajungibil. Palpitarea inimei omcești atrage mai mult ochiul poetului; Széchenyi care în mersul faptei sale dumnezești, căzut de pe treapta timpului ne apare ca un om năcăjit și luptător dar totodată chiar în necasurile și luptele sale acesta apare de cel mai nobil având o influență vedită asupra poezilor nostrii doar' pot zice chiar fără știrea lui. Continuu să luptă cu credința sa firmă contra dubietății ce-l cuprindea din când în când; deja în 1831 se teme de revoluțiune și pânăcând vede luciul națiunei sale, mintea sa îi spune că din cauza »ardor civium«-ului nu se va culege nimic din toată treaba. De aci urmă aceea că căzu în rociul contradicțiilor celora căror logică convincibilă — drept are în asta Kossuth — inzădar o cercăm căci nu vom afla decât o psihologie tremurândă și fricoasă.

Ba mie așa 'm pare că influența vic-

ții sale spirituale a acestui om mare care fu privit de toți contimpuranii lui cu admirațiune, precum și influența loviturilor vieței sale spirituale, variarea între speranță și desperare, o aflăm în lira patriotică. Aceasta dispoziție s'a desvoltat din natura referințelor conducătoare spre un viitor necunoscut, dar aceste referințe mai chiar au desvoltat chiar în creatorul lor dispoziții curioase care apoi au influențat însufflând, asupra contimpuranilor, asupra poesiei. Aceasta liră a cărei frunte e »Szózat« ul lui Vörösmarty se inspiră și însufflește și pre alții; dar a se încrede necondiționat, nu cetează, între tunetele atacurilor ce face să auzim și tinguirile grijii iabitoare, între asalturile sale auzim și pați din »Dies irae.« Cât de des a aruncat aceasta dispoziție negură mai profundă sau mai slabă asupra ființei lui Vörösmarty! Între atari înprejurări s'au produs și »Liszt«, »Az ifju költő«, »Gondolatok a könyvtárban«, »Országház« și multe altele. În atari oare și-a plâns Kölescy »Zrínyi dalai«, se tânguea Bajza în »Sóhajtság«, Czuczor în »Kifakadás.« Ba farmecul acestei dispoziții contrarietoeare îl aflăm și la cei alții poeți ai acestei perioade de reformă: la Garay în: »Kelet népe«, Erdélvi: »Izrael éneke«, Kerényi: »A mennyasszony«, Tarkányi: »Az országgyűlés«, Francise Császár: »Hazám« și în altele și la alții. Au doară în cantecele sorței triste al Polonici nu să cuprinde motivul ascuns dar netăgăduiver care referește fără voia sa pericolul ce amenință pre alții, la soartea țerei ungurești? Au doară lira, carea atunci până el se mistuește în desperare, se contopea cu sunetele firmei credințe ale lui Petöfi; nu e a se privi ca acompaniarea versului lui Széchenyi? Să mai continuu oare paralela între Széchenyi și reprezentanții lirei patriotice consunătoare în mare parte cu starea și dispusețiunea lui? După gloria și doliul revoluției eacă Széchenyi în Döbling sdrobit în durerea sa patriotică, tulburat între inpuțările-și multe. Și oare Vörösmarty simțind blăstemul lui Joe asupra sa și a țerei sale, Bajza și Alesandru Vachott profunđați în noaptea spiritului, sau chiar și »Vén czigány«-ul

lui Vörösmarty; nu isbucnește oare acelaș atae sufletese, acel joc iritacios al conceptelor, care îl vedem în plângerile, tânguirile și humorul lui Széchenyi în Döbling.

XV.

Cariera sa este aci, așa zicând finită, tragicul ei a decurs sub ochii celui mai mare poet maghiar tragic. Sigismund Kemény după care s'ă interesă Széchenyi îndată după ce au eșit la lumină cele dintâi scripte volante, și cu care mai târziu păși în relațiuni de amicitie și colaborare, statu lângă el cu înrudirea științei, gândirei și a inimei și desleagă secretul inimei sale cu așa mare măiestrie psihologică care numai din unirea între capacitate, simțire și iubire s'a putut desvolta. Relația dintre ele au lăsat urmă și în poesia lui Kemény. Asimilarea inimei sale în lupta nobilă; ruina individuală prin ideile amintite de el și în decursul dezvoltării îndreptate contra lui, le exprimă el mai escelent în romanul prim și ultim al său: în »*Gyula: Pál*« și »*Zord idő*«. Când serica cel dintâi: Széchenyi sângera înaintea ochilor săi în o luptă așa zicând fără speranță, când luera la cel din urmă, părea că numai catastrofa finală mai restează.

Ruina eroilor mari și nobili ai tragediilor naționale, pre cari etatea nui-a ajuns, sau îi lasă în pericol, e căderea numai la aparință. Ideea lor trăcește mai mult ca dēnsii și ajunge la realizare în nația redēsptetândă sau deja redēsptetată. Crucea lor rămâne părăsită; încep apoi a o visita mai întâi pușinte în secret, noaptea; câțva camerazi, discipuli. Apoi vin mai mulți înamurgit îl deplâng și-l rechemă, chiar dintre inimicii lui cari s'au desbătut de cap. Nu mult după aceea vin cu sutele, cu miile ziua mare la cruce în jurul careia eacă deodată gloria redicată; aci apare poetul cu lira sa ca să cânte cântec de laudă car națiunea strigă: »*o-sana!*« Széchenyi era liniștit și totuș înaintea ochilor lui s'ă schimbă firul dramei. În locuința-i monastică în care s'ă retrasă, îl cercara la 'nceput nu-

mai vr'o câțva, mai târziu și în fine pu tea ști (precum și știu) că fiecare »*maghiar*« acolo-i la picioarele sale. Dar cânteccele poetului națiunei deja numai mormentul său lo asculta:

El kelle bukának — haj minő tanulmány!
Meg kelle törnöd — oh mily ábbozat!
Hogy romjaidra s romjaidkra hullcán,
Adjunk, Igaz, tenéked igazal.

Adeca:

A trebuit să cădem, ce 'nvătătură!
 A trebuit să te perzi, oh ce pagubă!
 Ca și p'a tale ș'a noastre ruini, — ce-i drept —
 Să-ți dăm ție, Dreptului, drept.

N'am scris istorie politică, n'am voit a desemna cariera, poziția și relațiile sale politice. Nu pot desfășura învățatura mare și ereditatea acestei carieri neperitoare, carea cu flacăra minții și inimei a voinței și vorbeii, salvă națiunei viitoriul și viitorului națiunei; nici acea idee care chiarificată în tragicul său trăcește și influințază asupra-ne; care s'ă adresează către națiune învățându-o a fi iubitoare de patrie, credincioasă, muncitoare, cultă, progresătoare și moderată. Și națiunea sub conducerea înțeleptului patriei a și dat probele cerute. Dar s'ă adresează și către guvernatorii de azi și din viitor al națiunei. Rădie numai două cuvinte consunătoare: nu numai drept ei și obligământ 'mi dau la ăsta loc și ocasiunea presentă. ¹⁾ Și adecă aceea că, să poarte la inimă mai presus de toate întereșele spirituale naționali, știința, literatura, arta, dezvoltându-le și prețuindu-le precum s'ă recore. Încă stă sala în care marele Széchenyi a deschis o ședință mare a academiei noastre încă înainte de asta cu o jumătate de seclu; pareții încă păstrează ehoul devisei: »*nemzetünk hódító ereje: nemzetünk műveltsége*«. Nu trebue uitat nice vorba ce o adresă el unui poet s'erman zicând: »*suntem rudeni*«, căci cine știe oare firi poesia maghiară ave-am astăzi politică maghiară? Numai aci bār-

¹⁾ Deoarece marele literat tractatul de față îl ceti pentru prima dată în Peșta, sala academiei cu ocasiunea s'erbării aniversării memorabile a lui Széchenyi în ianuarie a. e. Red.

bați de stat sunt îndreptați a zice că 's rude cu spiritul lui Széchenyi cari nu uită vorbele amintite nici când; și numai astfel lucrând în asta direcțiune va putea rădica națiunea acolo ca să poată auzi șaptele lumii culte zicându-i: »*suntem rudeni!*«

Îți mulțumim ție maghiar nemuritor aceasta axiomă conducătoare! Poesia maghiară, cât de amar ți-a plâns moartea ta, chiar așa de respectuos îți păstrează nemurirea-ți eternă.

Zsolt Beöthy.

DIN POESIILE LUI A. PETŐFI.

I. Te iubesc draguță.

(Szeretlek kedvesem.)

Te iubesc draguță,
Te iubesc cu dor,
Talia ta suavă
Mult eu o ador.
Iubesc peru-ți negru
De-o rară frumșață,
Ochii tăi cei galeși,
Rumena ta față;
Buzele-ți plăpânde,
Mânuri ângerești
De atinsul căror
Plăceri dulci simțești.
Iubesc al tău suflet
Ce se 'nalță 'n sbor,
Înima ta plină
În simțiri de dor.
Te iubesc vială
Ori tristă când ești,
Când storcei lacrimioare,
Ori lin când zimbești.
Virtuțile tale
De dragi mângăeri,
Le privesc o formă
Cu-a tale scăderi.
Te iubesc draguță,
Te iubesc cu dor,
Cum numai se poate
C'un adânc amor;
Făr de tine 'n lume
N'am zile, vieață,

Gândurile mele's
La a ta frumșață.
Ești a mea simțire
Tu necontenit,
Chipul tău în sinu-'mi
Vecinic stă înfipt.
Părăsire-ași glorii
Pentru al tău nume,
Pentru tine iar' mi-aș
Căștiga renume.
N'am liberă voie
Nici dorință eu,
Ce oftezi tu scump'o
Cea eu o vreu.
Nu e sub ceriu jertfă
Să poată fi mare,
Dacă eu prin ea ți-ași
Face desfătare.
Nu-i ne 'nsămnat lucru
Să nu mă 'nfioare,
Dac'a lui pierzare
Pre tine te doare.
Te iubesc draguță,
Cu totul meu gând,
Ca om încă 'n lume
N'a iubit nici când!
De iubire adâncă
Simțesc că mai mor,
Și că numai eu sum
Al tău iubitoriu.
Eu ți-s soț, fiu, tată,
Frate, amarez,
Eu îs totul care

Să vindecă a ta rană, să 'ntore
[toate spre bine.

Dar sînul cel de om ah, dacă e
[rănit

În lume bălsam n'are pē dorul sēu
[cumplit.

Tradusē de

A. Pitic.

ÎNCEPUTUL EVULUI MEDIU ÎN UNGARIA.

DISERTAȚIUNEA I.

(Urmare)

Să poate crede/că patria noastră încă n'a fost ferită de unii convertitori religioși mai curăgioși de a lui Arnot și Paulinus, cu toate acestea ar fi exagerat a afirma cumcă Carol ar fi clădit bisericii dela Raba spre Ost, sau dela Drava spre Nord și cumcă el ar fi edificat în Aquincinum — unde în tēmpul Romanilor să fi fost reșădinta episcopescă — în onoarea Vergurei Marie: Biserica Albă (Fehérgyház.) Chiar așa ar fi »poetica licentia« a amenți cumcă pre acel tēmp s'ar fi renoit ruinele Budoii, Vieni, Mohaciului și ale altor orașe.

Carol a donat o mare parte a prăzei immense — câștigate în resbelul avar — papei, care a și folosit-o spre scopuri bisericești; în Ungaria de astăzi însă n'a putut edifica bisericii nice din banii avarilor și nice din ai săi. Acolo a trăit poporul după tradițiunile străbune, deși pre unele locuri — dupăcum dovedește și crucea din aurăriile dela Ozora — s'au găs't și adoratori de ai creștinătăței.

În mēșura mai mare au acceptat creștinătatea numai cei de pre la marginile granițelor austriace. În anul 805 Carol cel Mare concede Chaganului — deja creștin — Teodor a-și lăsa locuința conturbată de Slavi și a să așăza dimpreuna poporul între Sabaria și Carnunt. Teodor abia s'a întors acasă — încărcat de daruri — și murind, Avarii au ales în locul lui alt Chagan, care însă era încă păgân. Alesul cere dela Carol aprobarea alege-

rei, care ordonează Avarilor a-l respecta conform usului vechi. Acest ordin însă a fost condiționat, ceea ce să vede de acolo, că Chaganul s'a botezat numai de-cât în riul Tisa — conform modului creștinesc străvechiu — primind numele de Abrahám; naș de botez i-a fost însuși Carol. După Eginhard și alți cronicari — precum am amintit deja — Avaria a fost subimpărțită, din care motiv mulți au făcut pretensiune la titlul de Chagan. După datele acelor cronicari numai acele familii acceptau creștinătatea, cari erau amenințate, ori imediat interesate față de domnia francsă. Acestea însă erau așa de molatice, încât familiile Hunomagiare ce trăiau pre teritoriul austriac — abia s'au rentors la creștinism în a 2-a jumătate a seclului al IX. mai mult în urma năzuinței principelui Aribó I. Țara Avarilor și a Hunilor fungează încă și la anul 843 cu ocașunea subimpărțirii dela Verdun, dar mai mult sub titlul de pretendență, decăt ca sesiune factică. Ungurii cari au ocupat patria, au găsit aici cu aceea ocașione descendenți independenți de ai Hunilor, cari probabile că au și primit pre Unguri ca pre eliberatori. De aci să deduce ocuparea atât de grabnică a patriei. O parte mare a Avarilor nice acum nu erau creștini ba — alaturându-se la consăngenii lor maghiari, cari țineau religiunea străbună, — au început a continua păgânătatea. Aceasta o putem presupune de acolo, că Ungurii

au trecut la credința adevărată cu mai mult de un seclu după descălecare; aceasta trecere a provocat-o nu influințele interne, ci mai mult avantajele pozițiunii afacerilor esterne. Resboiul estirpător alui Carol cel Mare a despoiat Avaria de suverani și a sgduit-o în esistența politică, dar națiunea totuși nu a repus-o. După cum zice cardinalul Constantin, Avarii croațeni de pe timpul său încă se puteau cunoaște bine. Acele ținuturi ale patriei noastre, în cari locuitorii poartă glugi negre cu cusături verzi, sunt succesori de ai Avarilor. Țărenii bavareși și austrieci încă au îndrăgit dela ei îmbrăcămintea sură pestrițită cu verde. Avarii înșiși s'au contopit în poporul Maghiar și Slav numai după dispărerea influinței franceze. Așadară principiile evului mediu nu au subminat pre Avari ca pre popor independent, și deși le-au atins singuratecele fragmente și înstituțiuni, totuși viața lor morală și socială nu le-a pătruns-o. Ea doară nu au introdus evul mediu în patria noastră, cu toate acestea au contribuit la emblema lui, lăsând în urma »*timpu-rilor de doliu*« o cavalerie disciplinată.

Ar fi o problemă mare: compunerea mapei politice ori etnografice a Ungariei din seclul al IX, deși s'a părut până a nu biciu ireputățiunea notariului Anonym al regelui Béla, că nemica ar fi mai ușor ca aceea. Acest notar regesc din seclul al XIII-lea descrie în mod foarte special istoria ocupării Ungariei. După dânsul între Tisa și Dunăre s'a format principat bulgar cu poporeni bulgari și slavi. În ținutul Mureșului, al Crișelor și al Someșului s'au fondat s'au pregătit a-să funda împărăția Cazuară; în Ardel: Valahă și Săcuiască; preste Mureș — prelânga hegemonia Bulgarilor — cună și valahă; preste Dunăre: francasă, car' în părțile n. vestice cea Slavonă. Are drept proverbiul slav că: »*sau perdut ca Avarii*« pentrucă despre dânsii nice că să face amentire în topografia și etnografia acelor ținuturi deși țara lor fungează în contractul Verdun dela anul 843 (— cei din Panonia inferioară încă la anul 870 ca tributari ai Franceșilor. —) Întrăceca însă

ei nu merită o atare descălecere, precum îi tractează în timpul mai recent și aceasta cu atât mai vârtos cu cât criticile făcute asupra teoriei notariului Anonym dovedesc că s'au comis unele imposibilități în știința istorică. Și dacă se scandalizează de aceea, că el singur a vorbit despre imperiul slav ce s'a estins dela Dunărea inferioară până la Carpații nord-ostici în un timp când în Ungaria cercetările istorice aveau puține mijloace ajutătoare, — abunșamî, că au comis și comit mai mare greșală când istoricesc în mii de tomuri despre principatul feudal slav, fondat pre malul Balatonului de Privina, precând un atare principat feudal putem afla numai în Stiria lângă riul Sava ce se varsă în Sava.

Cu eșecțiunea valahilor, a căror descălecere formează încă obiectul de discusiune, notarul Anonym nu a făcut amentire despre vr'un popor a le căruia urme să nu-le aflăm în Ungaria. Aici au fost și Bulgari, deși nu în număr așa mare. Principele bulgarilor Onuguri-Kubrat, în anul 635 ș-a eliberat patria de sub domnia Chaganilor avari și cu ajutoriul împăratului Heraclius i-a și pus fundament. Copii lui însă desbinându-se au subîmpărțit țara. Unul dintre ei Asparuch, în anul 678 a învins 7 sâminți slave și astfel s'a întărit Bulgaria ce se estindea dealungul Dunărei. Un frate al acestuia însă s'a supus Avarilor și descălecând pre teritoriul lor s'a și contopit cu ei. În anul 818 o altă frântură bulgară a descălecat pre pământul croat în apropierea Franceșilor și fiindcă principele vechiu al lor a voit a-și relupta partidele: desertorii au stăruit pentru apărarea împăratului Ludovic Blandul (Jámbor Lajos). Pentru aceasta principele — după 10 ani — a început a prăda provincia francasă dincolo de Drava, între Mura și în genere partea sudvestică a comitatului de azi Zala. Alfréd cel mare, care a domnit în Anglia dela anul 871 până în 901 serie hotărît, că dela Carintia spre ost (preste pusele Avare și Panone) se estinde țara Bulgarilor.

Testul notariului Anonym în aceasta

II.

privință îl confirmă în măsură mare regele Alfréd, care zice că pusteale Avariei și ale Panoniei s'au estins preste întregă partea dincolo de Dunăre și cumcă el și-a putut câștiga informațiuni despre relațiunile politice ale Europei de atunci mai ales cu ajutorul Normanilor, 'cari s'au în-cuibau preste tot locul și cu cari el a avut multe neplăceri. Aceasta împrejurară însă nu a luat-o în considerare nice un scriitor, în polemia continuată contra Bulgarilor de prelângă Tisa. Despre pușetiunea Tisei vom vorbi mai târziu. Până astăzi nime nu poate servi cu dato cumcă Bulgarii slavonisați s'ar fi așezat în Slavonia de astăzi ori în părțile sudice ale ținutului colinos de dincolo, de Dunăre ori pre țermurul stâng al Dravei.

Confiniile lor au fost Sava, unde locuind ei mestecați — cu Sërbi, Slavi și Croați — o mare parte s'au slavonizat încă prin seculul al IX. Pre Bogoris principele acestor Bulgari de prelângă Sava, l'a câștigat Cyrill și Method pentru creștinismul roman. În anul 855 Cyrill a descoperit literile numite glagol, cu ajutorul căroră trăducând el în scris opurile evangeliștilor a putut propovădui în limba slavă învățăturile lui Christos. Fiindecă cei apostoli au propovăduit dintru început pela consăngenii fundamentali ai Bulgarilor, adecă pe la Cazuari lor, li s'a dat ocasiune a învăța și limba cazuară, care întru puțin s'a deosebit de cea străvechiă bulgară.

Acuma presupunând cumcă în un seculu nu s'a slavizat întreg corpul bulgar, așadară succesorii s'au potut înțelege în limba maternă și cu Avarii. Sorginții (isvoarele) amintese numai despre învățături în limba slavă; dar cu cât e mai sigur, că pre atunci tumultul poporal principal era format — în ținutul muntos de preste Dunăre — mai mult de Avarii și Bulgarii slavisați — ear Slavii erau imprăștiati — cu atâta putem mai puțin crede cumcă apostolii, cari știau grăi în limba lor, să fi predicat numai pentru întoarcerea celor slavisați. Și dacă totuși liturgia a trecut în evii de mai târziu preste limanul Bulgarilor, — aceasta s'au

poate atribui Bulgarilor din Peninsula balcanică. În arhiepiscopatul dela Sirmiu, care a fost conerezut conducerei episcopului Method consacrat la anul 859, preoții au potut servi prelângă latină și slavonește, — ba evangelia trebuia să o cetească la tot casul lătineste. Activitatea arhiepiscopului s'au estindea între Drava și Sava apoi preste ținutul imediat al Savei-Culpei; așadară preste acel ținut, unde a domnit slovacul Brazlav. Acolo nu s'a format țară de sine stătătoare nice înainte și nice după el; aici însă, trebuie să eugetăm la un simplu cap de sămînță. La cea de preste Dunăre trebuie însă eugetat numai într'atâta întrucât acolo s'au trâmisi convertitori Arhiepiscopul a fungat dela anul 874 cu deosebire în Moravia, de care s'au ținut și partea N. V a patriei noastre; Sirmiu l'a gubernat prin discipulii săi. În anul 884 el a mers din Moravia în ținutul de preste Dunăre, și încă după legendele panonice numai la invitarea directă a conducătorului unguresc. Cu aceasta ocașiune nu cercăm, că oare acel duce fost-a întru adevăr maghiar — după cum afirmă legendele — ori doară ceva Chagan avar, pe care l'ar fi confundat cronicarii dela a. 900 cu Maghiarii descălecați. Lucrul principal e, că Method aice a avut de lueru cu un atare popor, căruia — dacă ar fi și adevărat, că Svato-pluc cu feciorul său ar fi domnit preste Panonia ca preste o țară feudală francesă, nui-a potut propovădui evangeliul în limba slavă.

Dela anul 803 până la anul 884 au trecut numai 81 de ani, în acest timp abia s'au apucat două, cel mult trei generațiuni. Acuma poate-să presupune, că în atâta vreme să-și fi schimbat Avarii limba cu alta, mai ales știut fiind că ei nu s'au prea amestecat cu alte limbi? Creștinătatea la ei încă nu era generalisată, dupăce convertatorii fiind Slavi și Germâni, nu s'au poteau înțelege de ajuns; cu toate acestea au recunoscut, că nu pot trăi în relațiuni amicabile și nice în comunicațiune cu occidentalii pânăcând nu s'au vor încreștina cu toții.

Întrăceea, cei ce nu locuiau prelângă confiniile vestice ei mai departe spre est, mai ales prelânga Dunăre, încă nu erau în curat cu pricipiele fundamentali ale creștinătăței.

De aceea a voit regele să vadă și să auză vorbind cu grai viu pre Method carele se bucura de ronomie sânt, cu aceea ocașiune trebuia să-l dechere de Conducător maghiar, firește de cumva va vorbi despre Maghiari, car de va vorbi de Avari, să-l dechere de Chagan. Regele l'a primit cu onoare, sərbătorește și cu plăcere; și dupăcum se cuvine a conversa între sine atari bărbați, el să fi grăit cu densusl și iubindu-l îl sărută și eliberă încăreat de daruri scumpe zicându-i: »adăți aminte de mine în rugățiunile tale sante părinte!« În acest mod poate vorbi numai acela, care nu e încurat cu pricipiele fundamentali ale religiunei. În asemenea mod a decurs acceptarea credinței și între Slavii din Ungaria. În anul 862 au sosit în Constantinopol solii ai Moravilor și de ai Slavilor, cari au spus Împăratului cumcă la densusl vin învățatori germăni, italieni și greci, dar aceia îi învață în deosebite forme; așadară se roagă să-li-se trimeată astfel de om, care să-i instruceze în adevăr, să-le esplice înțelesul santei scripturi și să-i deștepte pre toți. Cu o nologică destul de curioasă au trimes și la Roma după preoți. De acolo deocamdată nu a venit nime, cu toate acestea ei au susținut cu ea relațiunile. Pânăcând s'au rentors dela Constantinopol Cyrill și Method. Acestia la anul 867 au obținut din Roma imputernicire pentru întoarcerea la credința adevărată. Numai acuma au început a cunoaște Slavii — deprelângă riul Morva și până la gura Ipolului apoi și cei de prelângă riurile ce se vărsa în stânga Dunărei — credința creștinească. În anul 876 Svatopluc a tradat și trimes pre Rastizlavo principele Împeriului format în vâlcelele riurilor amentite la imperatul Germano-roman Ludovic. devenind astfel Svatopluc — după-ce a orbit și închis pe frate-său mai mare în o mânăstire — de principe feudal al Împăratului. Principele numit a voit a desmînți

aceea credință, cumcă Slavii n'ar fi în stare a se înălța asupra originalității familiari și a-și funda o împărație independentă. Din acest motiv Germanii l'au portat prin închisori, dar în urmă erumpând revoluțiune între Moravi, l'au trimes îndărăpt cu ostir ca să-o mulcomească. Sosind acasă el s'a unit cu rēsculații și a decapitat pre toți conducătorii germăni dimpreună cu pre ceilalți eroi ai lor. Când s'au trimēs în contra lui armată germană, el a bătut-o și la anul 874 a fost recunoscut și din partea Împăratului de domnitor. În acest an a început Method la guvernarea creștinătăței Moravilor traducând cu ardoare cărțile grecești sante pre slavoniă; el dicta la doi studenți, ajungând astfel a străforma în scurtă vreme limba servițului d-zeesc în limba slavă. El ca Gree nu a făcut-o aceasta, că doară ar fi voit a fanatiza pentru emblema slavă a Împeriului Moravo-Slav alui Svatopluc, ei simplaminte numai ca să facă cunoscute adevărurile credinței creștinești. Archiepiscopatul lui s'a estins dela țermurul drept al Vagului până la munții Sudiți și totodată și asupra episcopatului înființat — pentru poporele subminate — deastângă Vagului; așadară acela a avut o estindere nedefinită. Întrăcea l'a despoiat de archiescopat principele, care era de o natură clătinătoare și a denumit pre Wiching. La anul 879 papa Ioan al VIII-lea a decherat — la staruința lui — cumcă Method poate servi și în limba slavă, numai cât îndată ce ar pretinde principele ori alt om mare, să servească în limba latină. A putut fi mare păgânism acolo, unde papa a făcut atăta îngăduire. Papa Ioan al IX-lea a oprit hotarit ținerea servițului în limba barbară, iertându-se a să face acela numai grecește și lătinește și numai predica să se zică în limba slavă. După moartea lui Method în anul următor — 886 — Svatopluc a alungat simplaminte pre cei mai plăcuți preoți ai lui, mai ales pre Gorazdo, Kelemen sel. cari s'au refugiat — cu biblia tradusă de măestrul lor pe slavoniă — în Bulgaria.

Literatura slavă dară s'a început pre

pământul patriei noastre chiar așa cași mai târziu al romanilor. Ea a trebuit să treacă granițele ca să se poată întări. Limba slavă ca liturgică a putut funga prelungă Vag numai 10—12 ani, așadară un timp prea scurt ca urmele să-i poată rămânea neșterse. Încă și în anul 899 auzim pe Moravi a se alipi de servițul dzeese slav; o parte din ei au rămas păgâni, până-când la anul 907 li-s'a cotropit și împă-

răția sub loviturile -- dela Pojon -- ocupătorilor patriei. Așadară nu au fost nice creștini de ajuns, dără nice alți europeni, pe cari în seclul al IX-lea i-am putea recunoaște de reprezentanții ai principelor ovului mediu în Ungaria de azi. Conform acestora au fost incapaci ai face cunoseți și altor popoare.

(Va urma.)

Dr. Al. Márki.

DIN POEZII UNGUREȘTI.

Fantasia.

(De Vörösmarty.)

Pentru-al tău amor
Părăsi-me-ași cu gândirea
Și-ași trăi în nebunie,
Nu-mi rămână minte mie,
Nici sufletul cel cu dor,
Pentru-al tău amor.

Pentru-al tău amor
Fire-aș arbor sus pe munte,
Unde 'ncărcat de verzi ramuri
M'ajungă fulgeri și vânturi,
Și se mor iarna cu dor
Pentru-al tău amor.

Pentru-al tău amor
Fire-aș peatră 'n adâncime,
Ce apăsată de greu munte,
Arde adânc în doreri crunte,
Și-aș suferi 'n veci ușor,
Pentru-al tău amor.

Pentru-al tău amor
Sufletul meu ce a murit
Ear l'ași cere dela Zeu,
Și adornat de gloriei cu
Ți l'ași da ție cu dor,
Pentru-al tău amor.

Cine-a fost mai mare?

(De Coloman Tóth)

Nu știi cine a fost mai mândru,
Mai mare, ori mai dorit,
Oare acel ce mai dărima
Porțile din răsărit?

Oare cel ce cu șapte duci
Sânge din mâni își vërșă,
Jurând că-asta țară scumpă
Pân la morte o v'apera.

Acela oare ce odată
Crunt în sânge a fost tărit,
Dar cu al său bucin și-atuncea
Pe unul a omorit?

Cine a fost mai ilustru?
Doar' Ladislau cel făimos,
Falnic care 'n a sa oaste
Se 'nălța ca un steag pompos?

Și când voicau să-l alcagă
Popoarele de Cesar,
El un paș n'a mers din țară,
Vrând să fie 'n veci maghiar.

Oare acela fu mai mare,
Ce-a fost brav ca și un Zeu,

Și ca un leu bătu la Bălgrad
Pă osman dușmanul său?

Oare acel ce cu stândarul
Adornat de chipul sânt,
Ca să-l scape, din 'nălțime
S'a prăbușit la pământ.

Oare acela care 'n Buda
Viața tragic și-a sfârșit:
Din vița lui Héderváry,
Cel ce brav a suferit.

Oare acela ce c'o mână
Roata morii arunca,
Ce lupta cu două spade,
Pă cadavre s'ospeta?

Oare între toți mai mare,
Glorios și mai sublim,
A fost cel ce bătea lumea,
Nobilul Mateiu Corvin?

Sau cel ce la Szigetvár doar'
Din fortăreață a eșit
Și luptând el brav în liber
Să moară a mai preferit?

Sau acela... Dar să-i număr
Pre toți e lucru 'nzădar!
Ci-ți dau mulțemită, Doamne,
Că am născut de maghiar.

Bel hotar al țării mele...

(De C. Kisfaludy.)

Bel hotar al țării mele
Te voi mai revedea cu?
D'unde stau, ori plec într'una
La tine privesc mereu.

Întreb pasărea ce zboară
Înflorești tu țara mea?

Întreb boarea ce adie,
Întreb nuorii tot așa.

Dar nu-mi dau mângăieri aste,
Ci mă lasă necăjit;
Orfelin trăiește ca iarba
Ce pe stâncă a resărit.

De unde născui, căsuliță
Departes dus cu-al tău dor.
Dus în lume-s ca și frunza
Ce-o volbură mâna 'n sbor.

A Pituc.

Testament.

(De Br. Iosif Mötvs.)

Atunci când eu ajunge-voiu
De acest lung drum trudit
Acolo, unde afla-voiu,
Odichnă: în mormânt.

În loc de-o peatră mare,
— De cumva mi-a rămas —
În loc de amintire:
Ideile 'mi vă las.

Și dacă vre o dată
Eși-veți la mormânt,
Cântați 'm o frumoasă
Cântare, vă rog mult.

Cântare 'nsuflețită,
Ce aprinde foc în sîn,
Ce 'n slavă te ridică
Viu — ori chiar — mort fiind.

Versați o lacrimioară,
Căci mult cu v'am iubit,
Cântați o păsioară,
Poet fui, o merit.

Mikes.

(1758.)

(De Iosif Lévai.)

Sîngur stau și ascult a mării mur-

[murare,

Admir și privesc a vîntului suflare;

Numai eu unicul

Din fugari: sîngurul,

În Turcia mare;

De nu sboar' aici, a lui Rákóczy

[suflet

De vînturi adus, prin mare ce în vuet

Și 'n furie mare.

E toamn, frunza s' scutură din

[arbori

Și-i aruncată în tot locul de vînturi.

Paserea s' duce

Sboară 'n altă parte

Din Turcia mare;

Dar eu s'ermanul, oare 'n care parte

Să-'mîndrept pașul a lumii eștia mare

Din străina 'mi patrie?

O stea palidă, spre Zagon îm arată

Unde pre vîrfuri, coroană este albă,

La a cărui poale

Cu înelșugare

E floare pre floare,

Zic îm arată, spre Ardeal iubita țară

În care toată floarea 'm renpros-

[petează

A me copilarie.

Pentruce nu pot să sbor la tine oare?

Țara mea scumpă? tot spinul unde

[m este

Vechi pretin cunoscut;

Oare de ce's ținut

Pre un timp atât de mult?

Plec cătră tine, car sufletul mă ține
Și-a libertății braț, gingaș de minune
Aci pân' la mormînt.

Aici mă nutresc, cu-a sultanului pîne
Aicea spioni, noaptea mă lasă 'n pace

Mă lasă nepândit,

Vorbi pot liniștit,

Ori și ce am gândit

Făr, a fi tradat. Sum părăsit aicea

De fulger gonit, am însă libertate,

Am aer de trăit.

Sîngur stau și ascult a mării mur-

[murare

Admir și privesc a vîntului suflare;

Numai eu unicul,

Din fugari: sîngurul,

În Turcia mare,

De nu sboar' aici a lui Rákóczy

[suflet

De vînturi adus, prin marea ce în vuet

Și 'n furie mare.

Dorința unui amorisat.

(De Michail Révai.)

Lucza uite dragă

Ce e a mea poftă:

Noaptea când șezi

Stele de vezi

Și admiri în ele

Mii de focurele:

Să fiu eu ce riu, vrea-aș,

Cu atăți ochi uitam-aș

Cătră tine,

Câte stele

Să vîd de pre pămînt

Pre arzîndul firmamînt.

Trad de I. C. Pap.

AMEȚELI POLITICE.

(Broșura : «Politikai szédélgés.»)

I. Ținta noastră.

Suntem îndreptățiti a ne amesteca în afacerile interne ale statului român. Acest drept ni-l'a înmănuat însăși cetățenimea statului român atunci, când desprețuind total drepturile și părerile internaționale, a pășit contra statului nostru ca agitator, ca atacătoriu. Lauda de sine, superbia goală, înnegrirea statului și instituțiilor noastre, trag după ele critica cea mai aspră care ne simțim cu atât mai vârtos îndrăptățiți a o eserecita, pentru că suntem români și vedem pericolul în care înnoată poporul cărui aparținem.

Sunt boale care doctorul numai cu foc sau venin le poate vindeca. Chiar asta voim și noi, și asemenea ne vom folosi de foc și venin căci vedem că pericolul e atât de mare încât altcum nice vorbă nu poate fi de vindecare.

Statul român e amenințat de un pericol mare; e în apropierea unei prăpastii mare carea în tot momentul 'l amenință cu înghițire. Poporațiunea-i în ferbere și nu se îngrijește de vindecarea ranelor propriie; presa e în turbare și nu se mai interesează de cauzele interne; știința și literatura e pusă la hodină omenii chemați pre acele, delaturând și neglijând microscopul și scrutările științifice au devenit vânturești politice; de succreștință nice vorbă, tineretul se ocupă cu lațirea și răspândirea fantasmagoriilor politice; industria, comerțul stagnează, agricultura regresează; toate năsuințele is cuprinsă de unul și acelaș euget: *calumniarea națiunii maghiare atât în lăuntru cât și în afară și eliberarea românimeii asuprate din țara ungurească.*

Ținta României este docii esternă ear' nu internă. Nu se năsuște a crea în sine un stat tare și înfloritor; a și mări capitalul material și spiritual; a potenția respectul față de ordine, legi și rege; ci din contră și ce biata are deja din toate aceste ale jertfi în interesul unei *minciuni*.

Prea bine cunoaștem statul român în cele trecute ca și în cele de azi. Cunoaștem tot factorul. Inteligența-i-o compusă din acele elemente cari s'au refugiat în principate din sete de bani, din adunături grecești, rusăști, bulgare, albanese, italiene, polone a căror chemare multă vreme fu a se nutri cu slăbina poporului și a făuri la revoluțiuni. Interesul patriei în ochii acestei inteligențe era o întrebare de a treia categorie; lucrul principal fu a apăra interesele *familiari și de partidă*. Vaza vodului era așezată în paloșul lui care costa capul posesorului dacă era în mână slabă. Cu un naturel neodichnit, lăcomos, revoluționar care nici când nu se mulțamea cu atât cât a avut, ei totdeauna a poftit mai mult și aceea ce nu era a lui.

Aruncând o privire asupra elementelor cari joacă azi rolă în fruntea statului român de present, vom afla succesorii inteligenței desemnate mai sus în conglomerat cu adușii de apă din celelalte țări locuite de români *cari neputându-se susține în patria lor mamă, din preamărirea steagului lui Mihai viteazul, sau strigatul »naționalismul« au peregrinat în țara românească unde vorbind despre »apăsarea«, »robirea« »vandalismul« — maghiar (!) au devenit astfel oameni dătători de sfat în statul țerei românești. Nește elemente pline de pasiuni și fără frêne, cari dacă ajung la guvern numai pentru aceea dau respect legii și regelui ca să-și poată susține puterea căpătată, în opoziție însă nimicese legea și mieșoară vaza regelui. Interesul statului *bine înțeles*, înaintea lor este *mulă*; iubirea de patrie voarbă goală care nu core nice un preț; lucrul de căpotenie este aș face destul pașionci de partidă apucând în mâni frênenele guvernului.*

Apoi în România nu se bato nime după acele frêne ca să dea guvernului o formă corăspunzătoare planurilor lor, ci, ca să se poată încălzî familiile respectivo la raza *puterei*. De un timp încoace

guvernele nu mai dau nice o direcțiune în activitatea națională internă, nu folosesc puterea internă spre folosul națiunii și al statului perzînd din auctoritate, le țîndurese pre toate aceste în interesul scopurilor străine îndreptînd sucurs unei »amăgiri politice« cu totul absurdă, ca să poată domni în lăuntru după placul lor neconturbați de nimenea. Și de cînd a inaugurat această politică »partida conservativă« în statul român, unde azi eu mic cu mare amăgesc prin străînitare colectînd simpatii fantasmagoriilor române: de atunci guvernul gustă ce e drept din visteria puterii, dar cu pași gigantici conduce statul român spre perire perzînd mult din vază, putere, ba chiar și din moralitatea politică.

Statul român a devenit cuibul elementelor fără căpătâi, revoluționare. Apostolii acestui cuib cari umblă prin străînitare de a *cerși consens și sprijîn*, ar' trebui alungați înderept și îndrumați la muncă dreaptă și serioasă în interesul ordinii și civilizatiunii universale. Presa străină nu trebuie să îndemne să sprijinească pre aceste elemente cari due o viață trîndavă și plină de falsități; căci prin această strică și demoralizază o națiune întregă periclitînd în adevăr în Orient.

Accasta aș voi eu a împedeca. Eu care din sinul poporului român m'am rădicat și care prea bine cunoșc inima și mintea românului: enunțiez sus și tare că poporul nu are lipsă de aceste aspirațiuni bune; această politică el nice o cunoaște, nice o aprobează. Aceia deci, cari au acățat acest sac cu petrii în gâtul poporului român mult răbdător, au lucrat orbis folosiți fiind de unelte spre scopuri străine.

Scopul, »*șînta noastră*« e dublă: a arăta eurentul periculos ce'l sprijinese în Europa, a deschide ochii elementelor serioase din țara Românească ca să vadă prăpăstia spre care e condus statul rotte cătră acest eurent.

II. *Fantasma esaltaților.*

Unirea poporului român într'un stat este idea nebună a elementelor ultraiște

din statul român. Aceasta fantasmagorie datează încă dela finea seclului trecut dela *G. Șineai* (vezi Cronica lui Georgiu Șineai). Aceasta idee era deja o materie brută până în a. 1860 cînd vine *Papiu Ilar*, și prelucîndu-o o colorează și o presintă publicului. El de origine fu ardelean (din c. M.-Bodon) cu erer și constituție trupescă bolnavicioasă care își fini viața-i plină de necasuri în casa nebunilor din Sibiu.

În a. 1860 ajungînd de ministru al României — ca atare — presentă principelui *Cuza* un memorandum interesant în cauza fictivei »*Daco-României*.» În acesta pune »*idealul român*« vis-a-vis cu neșuințele nemților, slavilor și maghiarilor ca un ce, spre care trebuie să se nisuiască fie care guvern român.

Dacă cu aceasta se sfarmă elementele revoluționare, sunt instrumente nefericite, cari sunt și vor veni în stare a sfărîma însăși constituțiunea statului propriu, a alunga pre însuși regele lor. Bietul popor nefericit, care nefiind nice cînd factorul dirigent în propriile sale afaceri, ajunge ca instrument în mână străină spre scopuri străine pentru promisiuni și amăgiri goale.

Accastă profesiune politică o aflăm »per longum et latum« în »*Revista pentru istorie, archeologie și filologie*« de G. Tocilescu (A. I. pag. 123—146.) Cele publicate acolo trebuie să fie șînta, idealul, spre a cărui realizare are a se nșui guvernul și lumea românească. E în adevăr un scop foarte mare; realizarea aceluia însă poștește brațe de fer, minte ageră, cultură deplină și avere colosală.

Nu voim a dovedi rătăcirile istorice ale lui *Papiu*; nice a pune la critică trăsăturile sînguratece ale idealului român, deși n'ar strica. Faptul este, că acest ideal esistă, e seos din strug și că ori azi, ori mâne cu acest ideal ne trebuie să ne rēfuim.

Să vedem acum, cum lucră în statul român spre ajungerea acestui ideal.

«IDEALUL ROMÂN.

Ideal au Nemții, Slavii și Ungurii, de asemenea au și Românii idealul lor.

Idealul Român este unirea tuturor Românilor într'un singur corp politic, adică Daco-România.

În ziua de astăzi când voința declarată a tuturor popoarelor este de a forma staturi naționale, când totul este în mișcare violentă, când un moment produce minuni ce în veacuri și de abia și în veacuri se credea a fi cu putință, astăzi nimic nu se poate zice a fi cu neputință.

În toată întâmplarea, dacă este iertat Neamțului și Ungurului de a discuta o Germanie și o Ungarie până la Marea-Neagră, pentru ce să nu fie iertat și Românului a gândi la visul lui cel de aur, și la realizarea eventuală a aceluiași?

Chiar dacă acest vis nu s'ar putea realiza atât de curând, totuși lucrările guvernamentelor române, toate și tot-dea-una trebuie să aibă un caracter care cel puțin să nu compromită *causa cea mare*, cea viitoare a întregii națiuni române.

Toate provinciile române împreună, adică :

România, Moldavia (dimpună cu Basarabia și Bucovina);

Transilvania (dimpună cu Banatul, Biharia și Maramureșul până în Tisa) au o întindere 5720 □.

Va să zică teritoriul român dintre Nistru, Dunăre, Tisa și Carpați, ar fi de o mărime ca a Italiei și Marci-Britanie, cu un popor de vr'o 10 milioane, din care de abia 1 milion ar fi streini. Acest teritoriu însă ar putea nutri și de două ori atâta popor.

Să cercetăm acest Stat ideal al Românilor mai întâi în privire *națională*, apoi în privirea *strategică*, și în fine să cercetăm dacă acest Stat, fiind cu puțință după împregiurări, s'ar împăca și cu *interese politice* ale Europei apusene.

În privire *națională* Statul ideal al Românilor, ar fi unul din cele mai omogene din Europa. Locuitori sunt tot Ro-

mâni; tot în mase compacte; vorbese tot o limbă fără dialecte : Românul din estimitatea Maramureșului se înțelege cu Românul din Galați sau din Braila, când Venețianul nu se înțelege nici cu Turlanul, nici cu Milanesul. Transilvania numără 1 milion de Români, între cari se găsesse rișipiți Sași și Nemți în număr aproape de 200 mii, și Unguri și Săcui în număr de abia 500 mii. Banatul, Biharia și Maramureșul mai numără un milion și jumătate Români până în Tisa, car streini fără asemănarea mai puțin. Adevărat că Ungurii și Sașii sunt și mai inteligenți de cât Românii, însă Românii îi înghit cu numărul, și cu vitejia nu întrec Ungurii pe Români. În privire *strategică*, puține Staturi ar fi în Europa mai favorite de la natură.

Daco-România, ca tot geografic, formează un tot într'adevăr sistematic.

Tisa, Dunărea și Nistru o încing mai de toate părțile ca un brâu de argint, și o apă tot de o dată în contra invasiunilor streine. Dunărea (Danubius, salus Reipublicae) și castele ei apăra pe Romani de barbari, pe Români de Turci; Nistrul și castelele lui apăra pe Stefan Vodă de Tatați; de asemenea Tisa.

Carpații cei de aur ai Transilvaniei ar fi protectorii a toată România. Transilvania cea înaltă este în centrul Daciei, ca o adevărată cetate firească, cea mai tare cea mai importantă. În centrul fiind, firește dominează șesurile Banatului și ale Bihariei până în Tisa : dominează dealurile și văile Moldovei și șesul cel adânc al Țerei-Românești

Cel ce este domn al acestui centru strategic, domn al Transilvaniei, același după împregiurări de așa, cu puțință înțelepciune o domn până în Tisa, domn până în Marea-Neagră.

Atât este de puternică Transilvania în privirea strategică.

Însă această importanță strategică a Transilvaniei, numai Românii cei vechi o pricepură. Aici s'au fost întărit ei, aici în Dacia centrală, în Transilvania. Aici era Sarmizegetusa, aici toate coloniile și

municipiile cele mai însemnate. Ei știau, că cine are aceste cetate, are toată periferia. Domni ai munților celor nepătrunși, erau domni ai șesurilor. Romanii de bună voie, cară nu respinși, își retraseră legiunile din Dacia. — Barbarii nu cunoșură importanța strategică a Transilvaniei. Pentru aceea căzură toți, unii după alții. — Și cu toate că nici Românii nu se pot lăuda a o fi cunoscut, totuși Carpații cei eterni au fost totdeauna locul de scăparea al naționalității române. Din acei Carpați descinse Negru Vodă, din aceeași Dragoș. E erou cine ocupă această țeară, e foarte slab cel ce o perde că e cea mai grea de ocupat, cea mai lesne de conservat. — Împărații Austriei, pe când erau tari, mai două secole (1526—1696) se luptară cu Ungurii, cu Turcii, cu Românii până ce se făcură domni ai Transilvaniei. — La 49, când Nemții lui Puchner și Rușii se retraseră din Transilvania în Țeara-Românească, Iancu, prefectul legiunilor române celor neregulate, stete voinic în munții apuseni ai Transilvaniei, bătea de îi stingea pe Ungurii ce se apropiau de strămtorile munților, și inspira o teroare nespūsă în toți Uogurii până în ținutul Clujului și al Hunedorii, și până la malurile Tisei; de frica năvărilor lui Iancu, Ungurii nu putură apăra pasurile Transilvaniei despre România și despre Moldavia, și astfel Nemții și Rușii reintrară fără mare dificultate pe unde eșiseră.

Cine e domn al Transilvaniei e domn al Principatelor.

Acest adevăr îl cunoșură nu numai Autriacii, și nu numai Ungurii, dar îl cunoștea și Mihai Viteazul. Urîndui-se de a mai fi vasal perpetuu, când al Turcului, când al Neamțului, când al Ungurului *Báthory*, Mihai ocupă Transilvania; aici își puse și Capitala de unde să guvernează întreaga Românie.

O tempora! Românii de atunci nu pricepeau pe Mihai cel Mare: Ungurii îl vindeau; Austria îl ucise.

Dar nu numai Mihai, ci alți Domni ai Țerei-Românești și ai Moldovei, și Ștefan cel mare, și Petru Rareș, și alții de a rîndul până în timpul Fanariotilor, cu-

noșteau prea bine cât de periculos este domnul Transilv nicei pentru Principate. De aici vedem că mai toți domnii cei buni ai Principatelor, se îngrijiau de timpuriu ca încă dacă nu pot ocupa Transilvania, cel puțin să domineze strămtorile ei, să aibă câte două trei cetăți în Transilvania. Bistrița, Ciceul și Cetatea de Baltă erau mai tot-deauna ale Moldovenilor; Făgărașul și Omlașul ale Muntenilor. Pe lângă aceasta, Domnii Moldovei erau domni ai Bucovinei. Dacă n'ar fi avut Bucovina cea tare; dacă nu posedă acele cetăți în Transilvania, dacă marginele carpatice de atunci ala Principatelor n'ar fi dominat pasurile Transilvaniei; și dacă în fine, la cas de resboiu cu Ungurii, Românii de atunci nu ar fi putut recurge la Turci seau la Poloni; independența Principatelor nu s'ar fi putut susține față cu domnitorii Transilvaniei. Așa însă s'a susținut un fel de independență. Însă cum? Când sub scutul Turcilor, când al Polonilor, după împregiurări.

Principatele de astăzi, cu marginele lor australe, după ce au pierdut Basarabia, după ce nu mai au Bucovina; după ce atât strămtorile Transilvaniei despre Moldova (Oituzul, Timișul și Tulghișu), cât și cele despre România (Timișul, Turnul-roșu și Vulcanul) sunt ale domnitorilor Transilvaniei, așa în cât ei când vor, pot să între în Principate fără ea și noi să putem intra la ei; astazi zic, Principatele, în privire stratedică, se găsese într'o pozițiune cu mult mai periculoasă de cât în veacurile trecute.

Principatele-Unite, fără de Transilvania, nu au viitor în Europa.

Aceleași, fără de Transilvania, due o existență precară și dubie, care va ținea cât va ține și rivalitatea și interesele cele schimbătore ale Statelor Europei.

Unirea Transilvaniei cu Principatele de moarte, ar complecta sistema Statului Român, și ar pune fundamentul vieții perpetue a României.

Însă oare o asemenea unire a toată națiunea română, o Românie mare a cărei centru ar fi Transilvania, în cazul când ar fi cu puțință după împregiurări,

ar împacă și interele politice ale Europei apusene?

Să vedem!

Europa de astăzi după revoluțiunea italiană, prevede o altă revoluțiune în resăritul Europei. Europa discută încă de pe acum cu toată serioșitatea, care ar putea fi rezultatele acestei nouă revoluțiuni răsăritene ce se pregătește? Ce are să se aleagă din Austria și Turcia, din Ungaria și din Principate?

Într'un punct s'ar părea că sunt uniți bărbații de Stat ai Europei de apus: că adecă Europa are nevoie la Dunăre de un Stat puternic, în toată întemplerarea mai puternic de cât principatele de astăzi, de Stat care să poată ajuta la susținerea cumpănei europene în fața Rusiei.

Acest Stat la Dunăre ar fi: seau o Austrie regenerată până la Marea-Neagră, seau o Ungarie până la Marea-Neagră; seau o Românie până la Tisa.

Ce se ține de Austria: aceasta are puține simpatii în Europa. Dară cu toate acestea se vorbește serios despre despăgubirea ei la Dunăre pentru Venetia.

Austria perzând Venetia, nu mai încapă îndoială că 'și-ar concentra toate puterile materiale și morale, politice și diplomatice, spre a se întinde mai târziu chiar și cu arma în mână, până la Marea-Neagră. De-o-cam-dată poate că ar acorda Principatelor române o umbră de impedență cu vre-un principe austriac în frunte, până ce le ar încorpora cu deservire. Așa a făcut în secolul al 16-lea cu Ungaria; așa cu Transilvania cu finitul secolului al 17-lea. Numai Rusia nu s'ar împăca ușor cu aceasta. Însă cine știe dacă nu s'ar ivi vre un alt echivalent și pentru Rusia. Interesele Engliterei n'ar putea decât se câștiga.

Ce se ține de o Ungarie până la Marea-Neagră: aceasta ar avea mai mulți amici între politiciii Europei. Ungurii sunt mai cunșeuți în Europa de cât Românii. Ei au o istorie mai celebrată de cât a noastră. Ei sunt mai patrioți, mai activi, mai energici, mai entusiasti, mai belicoși, de cât noi: cu un cuvânt sumeții Unguri, precum în secolii trecuți, de asemenea și

astăzi sunt vecini foarte periculoși pentru noi. Dacă Ungurii într'o revoluțiune în contra Austriei, ar eși învingători: ei domni ai Ungariei și ai Transilvaniei, din această din urmă țară, astfel ar domina asupra Principatelor, în cât acestea de abia își ar putea susține independința față cu sumeții învingători ai Austriei și Europa s'ar putea să nu aibă interese de a ne apăra.

Mai este însă o combinațiune, cea mai dreaptă, și tot odată cea mai folositoare pentru Europa; dar, durere! spre nenorecirea noastră, prea puțin populară în Europa.

După această combinațiune, Statul de la Dunăre care să țină cumpână Rusiei d'împreună cu cea-l-alaltă Europa, n'ar fi nici austriac, nici ungurese, ci ar fi un mare Stat român: o Românie compusă din Principatele-unite ale României, Moldovei și Transilvaniei cu părțile ei până în Tisa. Atât dreptul nostru istoric, cât și dreptul nostru național la un asemenea Stat, e cu mult mai puternic, de cât dreptul Ungurilor: de asemenea Stat ar respunde și intereselor Europei mai bine de cât Ungaria cea istorică a Ungurilor, compusă din Unguri și Croați, din Sârbi și Slovaci, din Români, și alte neamuri, adecă din atâtea elemente eterogene cari unite într'un singur Stat ungurese ne ar presenta un fel de Austrie ungurească care pe tot momentul ar turbura din nou liniștea Europei răsăritene.

Știu că se vorbește de o Românie de la Carpați până la Em. Însă Bulgaria vorbește o limbă slavică, și apoi valea dintre Carpați și Em, nu s'ar putea susține nici asupra domnitorilor de la Carpați nici contra celor de la Nord. Transilvania, nu Bulgaria, este partea cea mai frumoasă și cea mai vitală din trupul cel sfășiat al națiunii române.

DOMNUL ROMÂNILOR

În aceste timpuri grele oare ce are el de făcut?

A) În lăuntru:

1. Întâlu și înainte de toate, și cu

ori ce preț, să organizeze și să mărească puterea armată:

apoi icarași puterea armată; și

în fine tot puterea armată să-o organizeze și să-o mărească.

Guvernul să câștige opiniunea publică și încrederea națiunii:

2) Prin o bună administrațiune a dreptăței; și dintre toate,

3. Domnul să ceară în toate chipurile a câștiga inima poporului, împroprietărind pre țeran; ca să aibă țeranul interes de a-și iubi domnul și patria sa și a se lupta pentru amândoi: țeranul este adevăratul Român, fără țeran, nici un lucru mare nu se poate face.

4. Să creze în Principate un singur centru adevărat național de instrucțiune publică națională; de luminarea și creșterea națiunii în adevărat patriotism.

5. Finanțele statului să crească: la timp de nevoie, averile monăstirești trebuesc secularisate. Causa averilor monăstirilor închinată nu cumva să se judece de streini; asta ar fi nu numai în paguba țerei, dar și în contra onoarei, demnității și drepturilor ei.

6) Întărindu-se autoritatea guvernului cu aceste chipuri să se pună odată capăt întrigilor perpetue cari strică partea cea mai vitală a națiunii.

B) În afară.

1. Să stea Domnul în cele mai bune relațiuni cu Italia și cu Franța. Agenții români să aducă aminte Europei Latine ca să nu părăsească pe colonii Romei din Răsăritul Europei amenințați de toți, și desarmați și de Nemți și de Slavi. Agenții români să nu înceteze a convinge odată pe cabinetul italian și francez că Transilvania e țeară *românească*. Guvernul să tocmească scriitorii cari să arate Europei că mai sunt Români și afară de Principatele-Unite.

2. Guvernul român necum cu Rusia, dar nici măcar cu Austria să nu se strice înainte de timp. Amiciția cu Austria însă nici o dată să nu meargă așa departe, încât să se înduplece vre-

odată guvernul român la următoarele două lucruri, care sunt foarte periculoase pentru Români, și anume: a) nu cumva să se învoiască vre-odată guvernământul român de a aduce în Principate colonii nemțești fie din ori și ce parte a staturilor germane; și b) nu cumva să se învoiască la vr'o întindere, fie ori și cât de mică, a jurisdicțiunei consulare austriace, căci, nici un consulat nu este atât de periculos pentru Principate ca cel Austriac.

3. În cele din afară e bine a se înțelege nu numai cu guvernele dar și cu popoarele. Drept-ec, guvernul e bine să asculte și pe Unguri, însă tot-dea-ună să-și aducă aminte că Ungurii sunt dușmani neîmpăcați ai existenței naționale a Românilor, mai cu seamă ai Românilor de peste Carpați. Ungurii ar trebui capacitați că numai ei și Românii se găsește în răsăritul Europei înconjurați de Nemți și de Slavi, că interesul lor ar fi de a da pace Românilor din Transilvania, căci altminte prin sumeața lor violentă îi aruncă în brațele Austriei, și că e mai bine de a avea pe Românii Transilvaniei de amici egali și, în cazul unei revoluțiuni, e mai bine de a avea pe Românii Transilvaniei chiar neutrați, de cât a'i avea dușmani. E bine ca guvernul să observe toate mișcărilor și aspirările Bulgarilor, ale Sârbilor etc.

Poate cea mai de aproape luptă din răsăritul Europei este revoluțiunea ungurească.

Această revoluțiune, dacă ar triumfa, ar putea să schimbe fața Europei, și pozițiunea politică a Românilor.

Născându-se această revoluțiune, ce să facă bieții Români din Transilvania? Ei cu cine să ține? Cu Ungurii? Acestia pretind că Ardealul e țeară ungurească. Cu Nemții? Acestia tot-deauna au fost perfizi O politică neatârnată? Aceasta singuri de sine nu sunt în stare să facă. Aristocrația română din Transilvania s'a ungarit. Conducătorii lor de astăzi sunt popii și câțiva literați. O ce popor! mai frumos de cât toți Românii, mai virtuos, mai integru, mai entusiast de cât toți

Românii, și mai viteaz de cât toții. La 48 nu numai bărbați ci și femeile munților celor de aur, se luptau cu Pelagia Roșia în frunte și câștigară învingeri strălucite. Ce minuni nu s'ar putea face cu acest popor, dacă ar avea conducători cum se cade, și un steag național căruia să urmeze. Însă durere! acestui popor îi lipsește conducători... *Nave senza nautiero*. Românii din Transilvania, în împregiurările de față, numai în Principate privesc, numai de aci așteaptă semnalul, numai de aci 'și ved' scăparea. Când s'a ales Cuza domn. entuziasmul la Românii Transilvaniei era poate mai mare de cât în Principate. Nascându-se revoluțiunea ungurească, acești Români e peste puțină să se lupte în calitate de Unguri, sub nume de ungur și pentru glorie ungurească: e peste puțină să vînză Transilvania Ungurilor precum pretind Ungurii. Dar tot așa de periculos este de a se lupta carași ca la 48 pentru Neamțul perfid. O neutralitate ar fi poate cea mai dorită pentru ei: însă aceasta nu o vor Ungurii, nu o vor suferi Nemții. Neamțul are să acordeze unirea Transilvaniei cu Ungaria, prin aceasta are să arunce din nou intriga între Unguri și Români.

Un instinct natural face pe Românii din Transilvania a crede că, isbucnind revoluțiunea ungurească, Principatele române, sub cursul aceleiași, nu ar putea sta cu mâinile în sân.

Domnul Românilor, crezede, dacă nu este, un chip și un mod, însă un chip și un mod înțelept, un chip și un mod care să nu periclitaze cumva existența Principatelor-Unite, un chip de a se vedea în Transilvania!... în centrul Românilor. Care ar fi oare chipul și modul? care pretecestul? Sub pretecest de a aduce ajutor Ungurilor? seau poate chiar Nemților? seau Românilor? de a conserva neutralitatea Transilvaniei sub cursul revoluțiunei ungurești? Care ar fi chipul de a înălătura pericolul unei invasiuni turecești seau rusești în asemenea cas? La toate aceste întrebări numai feliurimea și actualitatea împregiurărilor ar putea da răspuns. Un lueru mi se pare a fi mai mult

de cât sigur: că Românii de presto Carpați, bărbați și femei, bătrini și tineri. toți ar fi gata de a muri pentru *Domnul Cuza*. Românii Transilvaniei sunt nu numai mai entusiaști, dară și mai credincioși și mai statornici de cât alți Români.

Petru Rares când intra în Transilvania, și a intrat de vre-o 10 ori, mai întâiu se împăca cu Polonii și se asigura despre Tătari, apoi mergea în Transilvania pretecestând că merge, când în ajutorul asupra Ungurului, când în ajutorul Ungurului asupra Neamțului, când în ajutorul Neamțului asupra Turcului și a Ungurului, tot-deauna în folosul Românilor, tot deauna biruitor se întoarcea, bătând pe rënd unul câtde unul pe vecinicii dușmani ai Românilor. Î-se imputa perfidiei aruncată de cei mai perfizi nu se prindea de Petru Rares.

Când a intrat Mihai Viteazul în Transilvania în fruntea unei armate de 30 mii, între cari mulți Poloni și Cazaci, Turcii credeau că Mihai ocupă Transilvania pre seamă lor: și intru adevăr că România remase nobântuită de Turci în timpul absenței lui Mihai. Nemții, malecontenții din Transilvania, sperau că Mihai nu are de cât să îi scape de uriciosul Andrei *Báthory*, erau încredențați că pentru Nemți o ocupă. Eră acest *Báthory*, principele Transilvaniei, care cu puțin mai înainte făurea planul de a prinde pe Mihai spre a'l da în mâinile Turcilor, până la lupta de lângă Sibiu, de abia află că Mihai îl învinse. «Audaces fortuna juvat»; și învingătorul era domn al Transilvaniei. Preste puțin alungă pe Movilă și pe Polonii lui din Moldavia, și începă a guverna din Alba-Iulia toate trei Principatele române. Turcul, Neamțul și Polonul, îi trimiteau pe întrecute soli și daruri, și îi cerșiau amicitia. Vînzarea Ungurilor și a Polonilor, perfidia cea sanguineră a Neamțului, nepriciperea de atunci a Românilor din Transilvania, și mai cu seamă prea multe încredere în sine a lui Mihai cel Mare, au făcut să cază croul Românilor, și cu el cauza română.

O Principe și Doamne al Românilor! fie că să Vă stee întru ajutor Geniul

națiunii române, ca să resbunați cu înțelepciune moartea, și să fiți esecutorul fericit al planului celui mai mare Domn

și Român ce a avut vre-o dată Dacia lui Traian.» Acesta ar fi idealul român!
Grigoriu Moldovan.

CÂNTECE POPORALE.

I. Horu lui Petru tălharul.

Asta vară la Rusale
Fost'a mare supărare,
Pentru Petru tălhar mare,
Că și-a bătut nevasta... re.
— Haina... daina... dainam...
da... re!

Petre! Petre tălhar mare
Nu mă bate așa tare.
Lasă-mă se scriu o carte
La măicuța'n Apateu*)
Se-mi trămită-un copârșeu;
Copârșeu cu pană d'albă
Cine la vedea să-mi creadă
Că ți-am fost d'albă soție
S'am murit pe tălhărie...
— Haina... daina... dainam...
da... re!

II. Vai de mine și de mine...

Vai de mine și de mine...
Neagră-i chimeșa pe mine.
Nu-ij neagră de nelăută
Ce-i neagră de truda multă.
De-aș vedea dealul trecut
La nănuța de demult
Pune-aș negru jurământ
Că pe-a-iei nu vin mai mult.
— Haina... daina... dainam...
da... re!

III. Fă-mă doamne ce mi face...

Fă-mă doamne ce mi face
Fă-mă pana rugului
Pe coarnele plugului...
Să ved boii cum se mână
Și pe badea cum se'ngână.
Să ved brazda cum se face...
Și pe badea cel bărnace.
— Haina noi badedaina... re!

IV. Chiuțuri.

1. Sus feciori de pe câmpie
Cu opinci de mătă vie!
Sus feciori de pe Têrnavă
Cu opinci de scroafă neagră.
Sus feciori dacă-'ati mâncat
Mămăligă și păsat.
Hop odată hop!...
2. Tot să umblu nu găsesc
Joc ca și cel românesc
Că ie plin de bărbăție
De mândreață, vitejie.
Hop odată hop!...
3. Așa-i place mândrii mele
Să se poarte cu mărgel
Ș'in gură n'are măsele.
Hop odată hop!...
4. Picioarele mi să leagă
Și de frunză și de iarbă
Și de mândra ce mi dragă!
Hop odată hop!...

*) Ungurește Apatelek, comună mică în comit. Aradului lângă Boroșinen.

5. Eu cunosc mândruța mea ^{d.}
 Pe drum cât o pot vedea;
 Că nu-i alta ca și ea
 Nici la față nici la dos
 Nici la trup așa frumos.
 Cu umbletu-i legănat
 Și cu sinul desmerdat
 Desmerdat și sêrutat
 De musteață de bărbat.
 Hop odată... mai odată!

6. Și cunosc bădița meu, ^{el}
 Pe umbletul voinicesc
 Și pe glasul hăiducesc
 Și pe pusul clopului
 Și pe trasul ochiului.
 Uiuiu și haia... ha!

7. Asta-i fata cea micuță ^{să?}
 Fură banii din olcuță
 Și se duce la duchian
 Să-i ia cipcă lui Mărian
 Lui Mărian a lui Bozgan.
 Că în țara ungurescă
 Nu-i ca vița Bozgănescă,
 Hop odată ș'inc'-odată!

8. Trage mândră'n satul meu ^{st?}
 Că nu-i popă nici birău
 Că i-a bătut Dumnezeu
 Pă popă pentru popie
 Pă birău pentru porție
 Pă chitor pentru tămâie
 Pă notariu pentru hârtie
 Pă fișcal pentru chânie
 Hopa... țiuipa ș'inc'-odată!

9. Vezi așa, că-i bine-așa,
 Multă vreme n'o fi-așa
 Ba z'o fi
 De n'om peri;
 Că d'a fi vre-o reutate
 Ne-om lua puștile 'n spate
 Și ne-om bate mēi fērtate
 Pentru țară și dreptate
 Toți de-odată ș'inc'-odată!

10. Frunză verde, frunz'aleasă, ^{el}
 Dusu-s-o badea de-acasă
 Să cosească iarba 'n raoă
 Rumpe-i-s'ar cosa 'n două
 Ca se 'ntoarne s'o tocească
 Cu mândra să se-'ntâlnească.
 Mai mereu, și toți deodată!

11. Hop odată... neamțule
 Cum și-or săi zdrantele.
 Când va veni Kossuth iară
 Să te scoatem la hotară
 Că nu ești din asta țară:
 De tot lin... și Doamne-ajută!

12. Un drotaș ș'-un sêrb bolind
 Veniră să facem tērg
 Eu îi îmbiu cu sălaș
 Și le dau brânză și caș.
 Dară după tîrguit
 Știți cu ce m'am pomenit...
 C'un Naprad și Bogdaprost
 D'ășa umblă omul prost.
 Dă... mai dă... și ne... te.. ne!

Culese de *Fl. Bozgan.*

«ARMA LOR SMULSĂ.»

(Articolul D.-lui Ioan Raț)

Să fim oare noi un popor necopt, cu idei nestrecurate, lacom și plin de pasiuni? un popor nefericit, care din evenimintele trecutului n'a învățat nimic și nici astăzi nu-i în curat cu datoriile și agendele sale în patria sa?

Noi în timpuri de nefericire, sub tirăniă, sisteme absolutistice, ne plecăm capul, suntem miei, gemem și răbdăm. Tiranul fără cruțare poate tăie din spatele noastre curele de opinci; — mai marii nostri se îndestulesc cu oasele aruncate de tirani, cu cruci, cu favoruri personale; tiranului ajută a jupui poporul după plac strigând: Poporul rumânesc e îndestulit!

În vremi bune, prajindu-ne la soarele libertății, când suntem liberi și rădicați la demnitate omenească, când devenim cetățeni cu drepturi provezuți, atunci mai marii nostri, fiind egalitate și nefiind favorizați de regim, cu toții sar cuc și strigă: Poporul rumânesc e nefericit!

Dacă ne vom aduce aminte de regimul nemțesc, de purtarea a mai marilor nostri, va trebui să recunoaștem că acea purtare a fost nefavorabilă intereselor rumânești. Domnii nostri cu oasă în gură, rânjindu-și dinții, cu nemții alătura sugau mădua poporului; în școlile rumânești o limbă streină, ce le păsea lor; presa asuprită și bisericile rumânești fără autonomie, satele pline de jândarmi și militari, poporul cu mari dări pe spate; Iancu Axinte și mai mulți bărbați din

poporul rumân întemnițați, chinuți, «conducătorii» nu sufereau nici o durere, căci ticălosul, egoistul și trădătorul de Șaguna a ajuns la scaun mitropolesc, Șuluț chiar așa; câți-va bărbați aplicați pre la tribunale, la foruri mai înalte, și iată socoteala gata pentru perderea celor 40.000 bărbați din poporul rumân în revoluțiune. Poporul și preoțimea nu erau tulburați nici în jurul Șoimușului, pici pe la Șișești; nu se răsculau ca să apere drepturile omești, cetățenești în patriă.

Dintre acei bărbați, cari sub absolutism se simțeau ca și în rai, ne a remas pre capul nostru de sbiciu Dr. Ioan Raț, astăzi actualmente președintele comitetului național din Sibiu. Frunzărind în cartea vieții acestui om, nu aflăm nimic ceva îmbucurător; nici o faptă pentru popor folositoare. Unde să fiă meritele acestul om? O faptă barēm pentru națiunea sa despre care s'ar pute zice: Iată fapta unui naționalist adevărat! Acest om în viața sa din punga poporului a stors preste un milion, arătați-m cinci cruceri fundațiune pentru oare-care scop cultural rumânesc? Oare-care binefacere cu un prune serac? Acest om sub regimul absolutistic a văzut patimile poporului, bisericile și școlile asuprite, limba germanisată, arătați-ne o protestare în streinătate publicată contra acestor mișelii!?

Înzădar te vei zdrobi omule ca să faci ceva bună ispravă în asta privință. Dr. Ioan Raț stă în frun-

tea ultraiștilor nu după meritele sale naționale, (ce merite pot avea acești oameni!) ci din cauză, că dintre toate lăcustele naționale el a fost mai harnic cu belirea opincei și așa el poate sluji de model înaintea acelor oameni, cari și astăzi fac speculă din punga poporului.

Neîndestulirea dlui Ioan Raț, a rămas pentru bătrânețe, când fără nici un rest din milionul mâncat, și fără nici o nedejde de a mai câștiga alt milion sub regiunea ungurească din punga poporului, s'a dat de uncaltă în mână ultraiștilor, de papusă în mâna pruncilor cu bucoavne subsuori. Noi îl pricepem pre Dr. Ioan Raț. Omul cu familia trebuie să trăiască din ceva. Sunt oameni, care ca să-și asigureze încâtva existența, se lapadă de independența individuală și se dau de papusă în mâni streine. Acești oameni nefericiți sunt demni de compătimire.

E de compătimit Dr. Ioan Raț că el la bătrânețe s'a aruncat în valurile viforoase, când omul muncitor pleacă la odihnă; când firea își pierde iuțimea, agerimea; membrele trupului sunt obosite și nervii tociți de nu pot înota. Îi șede bine junelui a fi irident, bătrânului a fi irident de sila necazurilor materiale e lucru demn de compătimire. Apoi cum să nu fiă demn de compătimire președintele comitetului când el tinerețele sale și le-a petrecut — cu pungă plină, — între plăceri, desfătări, și la bătrânețe — cu punga goală, — îi prins la jug cu nervi de tot tociți, obosiți.

Această obosală sufletească se reogîndă în articolul drului Ioan Raț edat în foia Norddeutsche All-

gemeine Zeitung, reproducat de zmeșrita Tribună sub titlul «Arma lor smulsă.» (vezi nr. 181.)

Ideile unui trup și suflet obosit, idei de caracter josnic, slugarnic și fără un picur de prevedere, logică și înțelepciune. Idei turburoase fără simț de parlamentarism, patriotism, îndrumate spre jug absolutistic; cugătări ameteite, așezate în vânt, pe nuori; mai ales fastamele unui trup morbos. Noi mult ne mirăm cum de un bărbat încărunit, care multe a văzut, poate atâta imprudență a documenta!

Dr. Ioan Raț cu totuși că zice: «Nu putem să ne apucăm a discuta broșura dlui Grig. Moldivan proclamat de cătră maghiari cu vedită satisfacție ca «maghiar adevărat», totuși articolul Drului I. Raț are de scop a slăbi efectul ce a produs broșura noastră (Ameteli politice) în presa europeană.

Mai înainte de toate avem de a observa că dr. Ioan Raț, om cărunt, ca președintele comitetului sibian, mințește în public când în foia germână afirmă, că ungurii mă țin de »maghiar adevărat.« Ungurii m'a ținut și mă țin de rumân. Presa plătită de Liga bucureșteană, susținută de niște oameni fără simț de dreptate, în furia și blăstămăția sa mă ține de țigan, de armean, de ungar, ungurii m'a ținut totdeauna de rumân precum sum și voi fi întru adevăr. Așa dară președintele sibian, care de multe ori în viața lui a avut ocașiune a mă cunoaște de rumân, am recunoaște simțul meu rumănesc, alipirea mea cătră interesele românilor, aruncă în streinătate o minciună grosolană, ca când el ar fi

învățăcelul lui Ion Lupulescu, burduhanul de minciuni.

Însă noi suntem dedați cu minciunile adversarilor noștri. Ne doare când vedem că cauza rumână se prăjește la focul minciunilor scornite de niște oameni, care n'au nimic de pierdut, durere însă, n'avem nimic d'a face în contra lor.

Recunoaștem, poporul rumânesc din Ungaria într-o adevăr față de statul unguresc are pretensiuni. Poporul nostru nu-i îndestulit întru toate, sufereste lovituri, și ranele lui sunt de a se vindeca. Interesele poporului rumânesc sunt de a se respecta, nime nu se folosească mai mult de acest popor, ca de o unealtă, nici rumânul, nici ungurul, nici statul unguresc. Ca să se vindece aceste rane, Dr. Ioan Raț, comitetul sibian și Liga din București, umblă pe niște căi, cari nici odată nu vor aduce leacul cuvenit.

Poporul rumânesc are de a trăi în atingerea cu ungurii. Au o viață comună în bine, în rău; au aceleași interese, a lucra spre binele patriei comune. Suntem frați, avem aceiași înimici, aceiași prietini, aceeași casă, aceeași masă.

Avem aceeași patriă, aceeași casă. Pacea patriei noastre contra invasiunilor străine s'a asigurat prin alianța triplă. O alianță puternică sub a cărei pază putem în veci în pace a trăi, a ne întări în ale noastre. Nu ne poate înghiți muscalul, nu ne poate ataca patria noastră nici un înimic.

Dr. Ioan Raț și comitetul sibian vin și zic: suferințele poporului rumânesc nu se pot vindeca din cauza

triplei alianțe. Trebuie dară lucrat spre sfărmașirea acesteia. Și acești oameni orbiți, cu părerile lor anti-luviale, dau mână elementelor stricătiosă patriei noastre, se sarută cu muscalul, cel mai mare înimic al rumânismului, cu celii și francesii amicii muscalului, cu Liga bucureșteană plătită de muscali. Ei zic: mai bine vom fi muscali decât buni patrioți în Ungaria! Așteaptă vindecarea ranelor poporului rumânesc de la muscal... Sermâna Besarabiă, tu de tot ești vindecată!

Avem aceeași casă, aceeași masă. De o mie de ani trăim într-o casă edificată pe un fundament stătornic. De o mie de ani au trecut fortunele asupra noastră; invasiunile inimicilor, barbarilor nu ne au putut nimici. Casa noastră a fost Ungaria; în bine în rău la o altă o am apărât. Și după o mie de ani rumânul și ungurul există înmulțit, mai frumos, mai bogat în drepturi, mai avut în materiale, mai înțelept la minte.

Și după o mie de ani vine Dr. I. Raț în Allgm. Z. zicând: Suferințele rumânilor în casa locuită de o mie de ani nu se pot lecu; trebuie derimată, legile ei aruncate în vânt, trecutul ei șters, fundamentul ei săpat; toate aceste în butul ungurilor, pretinzând loc pe care el să edifice un alt stat, el cel ce nu și-a putut zidi din milionul stors din punga plugarilor rumâni o coșniță pentru un stup, o poiată pentru o vacă. Oare noi cei ce locuim în asta patriă, cei ce știm ca Ungaria în decursul seclilor prin constituțiunea sa și prin legile sale ne a încălzit, ne a susținut, ne a apărât și mântuit, oare noi să-l derimăm

acest fundament și să pornim după nebuniile unilor plătiți de streini, dându-ne concursul a zidi în locul Ungariei statul lui Raț susținut de Prostia Sa Balteș prin Tribuna? Oare noi am avea datorința rumânească a porni după năluci, a așeza viitorul patriei pe umărul lui Raț cel ce nu și-l'a putut asigura nici al său viitor?

Avem aceiași îninici. Muscalul în Europa nu-i recunoscut de amicul libertăților popoarelor; mai ales rumânii din principate i-au simțit puterea și iubirea lui cătră dînșii. Câte lacrimi s'au vărsat în temnițele principatelor din cauza iubirii muscalilor cătră rumâni? Câte blăstămuri s'au rădicat spre ceriu, alduindu-i pre acești cănciucăși ai drepturilor?

Slavismul ne a ros limba, biserică, datinele, spiritul nostru rumânesc. Sute de ani s'a luptat poporul rumân ca să scape din mâinile acestui monstru. Și s'a mântuit. Dr. Raț uită de suferințele, patimile și torturele poporului rumân, vine și în Allg. Zeitung zice: Ne vom uni cu slavii să alcătuim un stat la olaltă puternic; asta unire va salva viitorul poporului rumân! Oameni pătimiși, orbiți de splendoarea rublelor! Sau n'au avut rumânii cu bulgarii un imperiu? N'au fost rumânii sub jugul slavilor în decursul seclilor de ani? N'au fost în alianță cu sașii și cu celelalte popoare în și după 1848? Calumniile sașilor la adresa poporului rumân sunt uitate? Patimele rumânilor pē fundul regesc? Ale sârbilor, ale rusilor nedreptăți și asupriri în biserică? Pentru doctorul Raț toate aceste sunt

uitate; el voește o nouă alianță prin care el să ajungă la alt milion și nu vede că de poporul rumân spre nefericirea lui toate sunt probate numai prietenia cu națiunea ungurească nu! Dr. Ioan Raț voește a crea în alianța teuților, rușilor, sârbilor un stat unguresc de sine stătător și uită că aceste naționalități aparțin rușilor, cari în decursul anilor din rumânașii de astăz foarte viteji față cu ungurii, ar face mămăligă și i-ar mânca cu cioreci cu tot! De unde ar așteapta el atunci mântuire?

După părerea lui Dr. I. Raț Ungaria unificată de azi, e unificată în mod meșteșugit, Ungaria lui pe baza federativă ar fi după menirea ei firească. Și Ungaria de azi «unificată în mod meșteșugit» sustă de o miiă de ani, căci de o miiă de ani e susținută prin brațele bravilor concetățeni, prin constituțiunea sa, prin legile sale, ca stat unguresc. Oare unde ar ajunge statul lui cu sârbii, cu teuții, cu rușii pe basă federativă? Slavii din Ungaria în statul rusesc s'ar bucura de un protector colosal, oare față cu acesta cine i-ar părtini pre rumâni? Doară statul românesc? Și oare statul românesc prin o Ungaria cu slavii federativă n'ar fi lovită în independența sa? Statul românesc va fi independent până când Ungaria va fi stat național unguresc; — în momentul când Ungaria va fi federativă, influința rușilor va resturna pacea în Ungaria și statul românesc va deveni sub influința rușilor. Doară România îi va părtini față cu interesele statului rusesc pre rumânii

II. federativi din Ungaria? Doamne fereste! Vedem cum îi părătește pe cei din Besarabia! Rumânia își are puterea sa pre lângă o Ungarie națională unificată; îi vedem vârcolăciile cu Liga culturală, care cu o Ungaria federativă ar fi zugrumată. Oare față cu miia de ani ai Ungariei «unificată în mod meșteșugit» Ungaria lui Raț federativă putea ar susta o sute de ani? O întrebare la care în asta lume nime nu ne poate da răspuns.

Nu suntem președinți la comitetul național din Sibiu, însă cunoaștem trecutul poporului rumânesc. Acest trecut ne dă învățătura: pretenia muscalului, a grecului, a turcului e moartea românului. Președintele comitetului național din Sibiu e de altă părere. Nu-i însă ertat a experimenta cu viitoriul unui popor.

Ba președintele comitetului național zice: «dacă aceste stări ar fi să dureze mai mult nu putem să primim nici o răspundere pentru dispoziția spiritelor în viitor!» Nu ne îndoin. Dr. Ioane Raț, cu comitetul său național, îl va sili pe poporul rumânesc să apuce furci. Ce îi pasă lui, acest popor care mult a suferit, fiiva și mai departe gonit, împușcat, aprins! El cu soții lui își va lua frunza 'n buză, va trece în sînul Ligei și nu va suferi nimic! Poporul stă locului, — va suferi el pentru toți netrebnicii, precum a suferit și în trecut. Acela care un milion a stors din opincă, nu-i pasă, căde-vor mii de mii de bărbați de glonțele celora ce vor ordine în stat; arde-se-vor bunuri, întemnița-se-vor oameni, plânge vor mamele pentru

prunci. Căci atâta leneșă și indolență nu pot aștepta, ca accia cari ocârmuiesc acest stat în numele regelui, să lese să se aprindă de cei esaltați de Raț, balteș, și șirianul rus, casă, bunuri; să se facă atrocități, rescoli etc. pentru-că dr. Raț așa poștește în numele statului seu «federativ.»

Apoi ce zice numai dl. I. Raț? «Nu primim nici o răspundere pentru dispoziția spiritelor în viitor!» Așa să fiă oare?

Vitejia «conducătorilor» nostri exprimată de președintele «comitetului național.» A scrie în Tribuna articli de ațitare și a nu primi răspunderea; a ațita poporul și a nu fi răspunzător pentru nimic; a lucra, a trăi în solidaritate cu nihilistii Ligei și a nu răspunde pentru urmările acestei solidarități; a lăți prin lumea mare neadevăruri, a hulii tot ce e al nostru în public strein și a fugi de răspundere, iată bărbăția «conducătorilor» de astăz. Pentru ce stă atunci dr. I. Raț în fruntea poporului dacă el nu primește nici o răspundere pentru faptele poporului de el condus? Ce ni el atunci nouă, dacă el din fruntea noastră dispore când vede că noi voim a face nebunii, sau că noi suntem de inimizii nostri atacați? Accia cari se tăvălesc în caldul poporului și strigă lumea mare, că ei sunt și lucră pentru binele poporului, fiă păstorii lui, forească-l de rău; în bine în rău primească răspunderea alătorea cu poporul. Noi așa am face dacă am fi tribuni, sau am sta în fruntea comitetului național. Mișeliă ne mai pomenită să recere din partea aceluia caro zice: Poporul, fă, — însă

eu nu răspund pentru faptele tale; în loc să zică: Poporul nu fă, — dacă-i face va fi rău, — însă eu și atunci voi fi cu tine, voi răspunde alătura cu tine.

Dr. Raț președintele comitetului național e om de pânura primă.

În declarația lui Raț este ceva vătămător pentru poporul rumân. El presupune că poporul românesc va face tulburări; președintele comitetului național lasă să creadă lumea, că noi am fi niște elemente de disordine, care am fi în stare să facem tulburări, revoluții, resculându-ne asupra coronei, ordinii publice. Noi protestăm contra acestui atac! Poporul rumân e popor de pace, de ordine; popor înțelept, iubitor de patrie, — nici n'are lipsă derăspunderea dlui Raț. Dacă preste o miiă de ani acest popor a putut trăi fără aceasta răspunderea, credem, cu a sa minte sănătoasă va mai trăi o miiă și de aci încolo. Încoalea ce preț poate avea răspunderea lui? Cine ar fi răsplătit prin această răspundere în cas de nevoie? Doară patria, doară poporul, doară lumea? Ce plătește răspunderea goală a unui om, care în viața sa tot a cerut de la noi și până astăzi nu ne-a dat înderept nimic? Ba astăzi nu ne cinstește nici cu prețioasă-i răspundere pentru faptele noastre!

N'avem mult timp.

Cu un cuvânt, popoului românesc are dorință, sufereste, și suferințele lui sunt de a se lecu. Sunt însă niște oameni lacomi, precum e și președintele comitetului, cari abusează de aceste suferințe și vor a câștiga ceva din necazul popoului. Președintele zice: Moșule, ai o be-

șică pe deget, mare baiu! Trebuie să-ți strici casa, să-ți bolești copii, să-ți aprinzi elaiu de fân, să-ți lași legea, să te despărțești de muieru, apoi atunci ț-il voi putea tăie degetul. Moșul ar' avea lipsă de acul din mâna ungarului cu care să-și împungă beșica. Dr. Ioan Raț și comitetul sibian nu le poate lecu suferințele rumânilor din regatul unguresc numai dacă o va zdrobi tripla alianță, va face un alt stat, se va răscula poporul, se va uni cu muscalii, vor omori pre unguri și va face din Prostia Sa Andreiu Balteș ministru de culte. Bine. Apoi d-lor! cu Balteș voiți a-l zidi statul federativ, — cu acest bărbat voiți a răsturna tripla alianță, a le vindeca ranele popoului rumân? Doară aceste sunt prea mari scopuri pre lângă toate că înaltul Ioane Raț stă în fruntea comitetului și pre lângă toate că Prostia Sa Andreiu Balteș e redactorul Tribunei.

Necazul nostru, chiar ca și al țiganul. Avem mare apetit, amenințăm cu glas mare, facem mult ciobor dintru un topor, voim să fim cu pui, cu oaie și cu cloșca grasă, și apucând la bine uităm că acel bine îl biruim, de la unguri.

Asta politică e deamă de Dr. Raț și Balteș dar nu e deamă de poporul rumân.

Avem aspirațiuni, dorințe, avem și rane. Apoi dacă le avem toate acestea, aspirațiunile și dorințele noastre trebuie întocmite după stările actuale.

Să nu cerem mult, că nu vom câștiga nimic; să nu lucrăm cu mare toiu, căci nu-l vom înspăimânta pe

ungur, nici nu s'ă teme de noi nimenea; s'ă facem o politică sănătoasă, reală.

Însă nu cu Balteș, nici cu Raț,

care nu primește nici o răspundere pentru faptele poporului.

Grigoriu Moldovan.

REGELE ȘI ROMÂNII.

Presa rumână are de scop a strimba tot ce e oblu, a scârni neadevăruri și în interesul cauzei naționale a minți în public. O foia zice: «Unguri și astă-dată (cu ocasiunea manevrelor dela Boroș-Sebes) au căutat să ție pe rumâni de parte de Monarch etc. Ne adevăr. Regimul unguresc n'are atâta putere ca să facă una ca asta. Și oare pentru ce să ne țină departe? Bisericele rumânești au dreptul de a s'ă presenta Regelui în ori ce timp, iar în casuri de aceste sunt dătoare a s'ă presenta.

Escolența Sa Episcopul de Orade *Mihai Pavel* înfățișându-se în Boroș-Sebes în fruntea deputațiunii clerului său înaintea Maiestății Sale a rostit următoarea cuvintare omagială:

«Maiestate împărătească și apostolică regească! Domnul nostru pregrațios! Pe când Maiestatea Voastră cu ocasiunea manevrelor militare Vă îndurați a distinge cu preainalta Voastră visitare ținutul acesta, preste care se estinde și diecesa mea, diecesa greco-catolică de Oradea Mare, în mele noastre fiești și credincioase de supuși le cuprindo simțul cel mai fericitor, pentru că pot fi așa de fericit, ea să mă înfățișez înaintea Maiestății Voastre regești și să esprim Maiestății Voastre credința nemșcată, alipirea nemșcată, adâncă și cea mai intima și omagiul de supuși, ce le nutrim atât eu, cât și preoții cei de față din ținutul acesta, proștiimea întregă a diecesei mele și ferbintă-

inubiții mei credincioși față cu Maiestatea Voastră și cu întreagă casa domnitoare. Credința tare cuprinde inimel noastre credincioase de supuși, deplină și adâncă este convingerea noastră, că preagrațiosa îngrijirea părintească a Maiestății Voastre apostolice regești ungurești întocmai ca și a glorioșilor Voștri strămoși se îndreaptă într'acolo, ca toți civii Ungariei, cari trăesc sub sceptrul Vostru glorios fără deosebire de religiune, neam și limbă, pe temelul libertății, frățietății și egalității, în concordie strinsă și consimțire împrumutată să se bucere în patria asta ungurească frumoasă în liniște de binecuvântările păcii și ale progresul și buneii stări cari urmează dintr'însă. Și când cutez a mă recomanda pe mine, întreagă preoștiimea diecesei mele episcopoești și pe credincioșii mei laici grației preainalte a Maiestății Voastre, deodată ne rugăm ferbinte atotpoternicului Dumnezeu, ca pe Maiestatea Voastră regească apostolică ungară, pe Maiestatea Sa regina noastră și toată casa domnitoare glorioasă, reversându-Vă cu binecuvântările îmbelșugate ale ceriului, spre binele scumpei noastre patrii; precum și spre binele și fericirea tuturor țerilor și popoarelor Voastre să Vă țină fericiti până la marginea cea mai estrema a victiei omenești în putere și sănătate deplină.»

La cuvintarea asta Maiestatea Sa a răspuns în chipul următor.

«Cu bucurie ascult espresiunea convingerii Sfinției Tale, că îngrijirea mea părintească este într'acolo țintită, ca toți cătățenii iubiții mele Ungarii fără deosebire de

limbă și confesiune să se alieze în concordie și pace reciprocă, ca să guste binecuvântarea păcii, progresului și bunei stări.

Eu nu dubitez, că și Sfinția Ta vei conlucra cu deplin devotament la realizarea acestei dorințe, căci precum o parte accentuarea de fraze goale ale unui șovinism exagerat și demonstrațiunile condamnabile de strada stau departe de adevăratul patriotism, tot astfel e de altă parte datorința patriotică, pretinsă de adevăratele interese ale tuturor, ca să fie concordia pacinică între naționalității și ca în tot locul, dar mai cu samă în această regiune să se desvoalte și asigure stima pentru constituția și legile țerei. Convins, că și în viitori te voi afla totdeauna gata pentru împlinirea grelelor datorințe, primesc mulțămăta Mea cea mai cordială pentru omagiul și asigurarea alipirii credincioase.»

După aceea a condus P. S. S. Episcopul gr. or. de Arad *Ioan Meșan* deputațiunea clerului său înaintea Maiestății Sale și a rostit următoarea cuvântare omagială :

«Maiestatea Voastră Cesară și Apostolică rogească! Preagrațioasă Doamne!

Toate popoarele patriei simțese nemărginită bucurie, de câte ori au fericirea a saluta pe Maiestatea Voastră în mijlocul lor.

Asemenea bucurie mare simte acuma și clerul și poporul român din acest ținut, fii ai bisericii gr. or. române aparținători eparchiei mele; de aceea în numele clerului și poporului român de religiune gr. or., în numele bisericii noastre naționale române, grăbim și noi cu aceasta ocaziune cu adâncă supunere omagială a da espresiune simțemintelor noastre de credință, alipire și lealitatea, ce le nutrim cătră

Maiestatea Voastră și preainalta casa domnitoare.

Biserica noastră națională nici între grelele împrejurări de acuma nu perde din vedere sublima ei misiune de a conlucra nu numai la fericirea credincioșilor ei, dar și la propagarea dragostei evanghelice față de toți supușii Maiestății Voastre fără osebite de limbă și confesiune, și prin aceasta și la fericirea iubitei noastre patrii, aflând în părințeasca grație a Maiestății Voastre cel mai puternic sprijin la împlinirea tot mai cu succes a acelei sublime misiuni, deplin convinsă, că inima părințească a Maiestății Voastre dorește deopotrivă fericire tuturor popoarelor supuse gloriosului sceptru al Maiestății Voastre.

Deci pe lângă cea mai adâncă supunere rugăm pe Maiestatea Voastră, să Vă îndurați preagrațios a primi și dela noi adâncile noastre manifestări și asigurări de credință, alipire și lealitate, și pe noi și biserica noastră și de credinciosul nostru popor al învredniciei și mai departe de preainalta grație rogească.

Noi și toți credincioșii nostri, pe lângă cultivarea frumoaselor virtuți de credință și lealitate, crezite dela strămoși, nu vom înceta în rugăciunile noastre de toate zilele a implora binecuvântarea cereiului asupra preainaltei persoane a Maiestății Voastre, asupra preainaltei case domnitoare și asupra iubitei noastre patrii, a cărei bunăstare și înflorire este nisuița comună a tuturor popoarelor Sale.

Să trăască Maiestatea Sa!»

Maiestatea Sa a răspuns la acestea cu cuvintele următoare :

«Cu plăcerea Vă asigurarez pe Dvoastră despre nestrămutata mea grație și despre binevoitoriul meu sprijin, carele se estinde față de fiecare din supușii mei de o potrivă, fără deosebite de confesiune și naționalitatea. Sperez de altcum și aștept că și Dvoastră prin influința, ce poședeți, veți ținea pre credincioșii Dvoastre departe de acele agi-

tațiuni periculoase, cari în unele ținuturi ținese a seduce poporul — pentru-că deși limba nu este una și aceeași, — fie-care naționalitate are datorința a susține buna înțelegere cu celealalte naționalități și a stima legile și constituțiunea țerei, deoarece numai astfel poate să ajungă în pozițiunea de a-și asigura și desvolta interesele și bunăstarea.»

*

Răspunsul Monarchului e foarte îmbucurător. Între poporul româ-

nese și cel ungurese stă șovinismul ungurese și românesc; aceste șovinismuri ar trebui depărtate cu reprezentanții lor cu tot. Până atunci nici nu va fi între noi pace. Acest șovinism a fost condamnat de Monarch atât la unguri cât și la rumâni. Parințasca-i îngrijire să ne îndemne la delăturarea reului. Mai ales străduiască-se acci bărbați cari au și auctoritate și putere a se lupta în contra acelui șovinism.

I. Barb.

DEMONSTRAȚIUNI ÎN TURDA ȘI ORADE.

Avem de a limpezi o întrebare despre care mulți încă nu sunt în curat, alții sunt chiar seduși.

Să susține despre noi că am fi adoratorii ungarilor, că-i laudăm orbiș și la auzul numelui lor venim în estas? Să afirmă despre noi că suntem în servițiul ungarilor și vorbim după cum ei ne poruncese. Ne impută că ne lăpădam de interesele românismului pentru interesele speciale ungurești.

Nu-i om în lume care să nu simțască niște simpatii față de oare-care popor: Lascăr Catargiu față de ruși, T. Maioreseu față de nemți, dr. Ioan Raț față de teuți, cei de la Gazetă față de cehi; C. A. Rosetti, Boliac și alți față de unguri; domnul Rezu din Galați față de greci, dl. Carp față de izraeliți, — nu e vorbă noi ni le păstrăm simpatiile noastre față de ungurii.

Însă noi în lupta noastră pre lângă toate simpatiile ce le simțim, n'avem treabă cu ungurii, nici cu interesele lor; înaintea ochilor nostri stau *interesele patriei ale statului* care de fapt se numește ungurese. Când noi vorbim despre interesele statului ungurese în care ni este patria, adversarii nostri zic, ea vorbim

despre interesele ungarilor. Când susținem că între instituțiunile statului ungurese sunt foarte multe instituțiuni bune, că acele instituțiuni sunt ale noastre și nu trebuie băjocorite și hulite în streinătate, adversarii nostri zic: că suntem în servițiul ungurese lăpădându-ne de interesele românismului. Când zicem: eu ungurii ar trebui să ne înțelegem, iar nu cu Liga, nici cu clementele de disordine din streinătate, adversarii nostri zic că noi lucrăm precum ungurii ne poruncese.

Nime însă n'a auzit nici o laudă din gura noastră față de unguri. Nime n'a cetit laude goale din condeiuul nostru.

Da, eu laude goale nu ni-am spurcat gura. Ne am silit a fi dreptți; a slugi adevărului. Ex offo a nu huli tot ce e ungurese; a nu ocări ce-va ce e bun dar e ungurese, a recunoaște ce e de recunoscut. Acela care în afacerile, lucrările sale e condus de ură, slugește dracului. Noi ne am silit a slugi lui Dumnezeu slugind eu iubire adevărului.

Noi nu lovim în unguri, dupăce n'avem treabă cu ei. Noi avem treabă cu estremitățiilo și scădarile noastre. Păcatele ungarilor fiă lovite de unguri, ale noastre de noi. Căci înzădar lovim în un-

guri și ei înzădar lovese în noi, nimic nu folosim, nici nouă nu ne folosesc; aceste lovituri ne departează unul de altul. Apoi rumânul nici nu poate judeca drept despre unguri, nici ungurii despre rumâni. Nime nu le va crede calumniile rumânilor adresa unguirilor, nici bajocura unguirilor la adresa poporului rumân, căci lumea știe că aceste popoare trăiesc într-o luptă politică și sunt orbite de ură față una de alta.

Noi nu lovim așa-dară în unguri din principiu, dupăce n'am folosi nimic prin aceasta cauzei rumâne. Noi vom a-i da folos poporului rumân prin lovirea nebuniilor multor bărbați; prin sbiciuirea neadevărului, ca cauza rumână să nu se spurece prin păcate.

Să fim drepti întru toate. Dacă vom ca faftele noastre să fie de alte neamuri tractate cu simț omenesc de dreptate, apoi atunci și noi suntem siliți a împărți dreptate tuturor. Căci a pretinde dreptate în afacerile noastre de la stropi și a fi nedrepti față cu alții e ceva lucru neîndatînat în lumea cultă.

În Turda și în Oradea din partea unguirilor s'a inscenat niște demonstrațiuni demne de compătîmire. În Turda a suferit un om inocent, în Oradea episcopul Pavel un bărbat, care toată averea și-o jertfește pentru învățămîntul și bunăstarea poporului rumânesc. S'a spart ferestrele caselor dlui Rat, Vlăduț și Pavel din cauza unor neînțelegeri demne de compătîmit.

Aceste tulburări au fost desaprobatate de presa ungurească, de adunarea generală a comitatului Bihor, de guvern, ba însuși de Maiestatea Sa Regele în vorbirea Sa din Boroș-Sebeș. Așa-dară faftele sevărsite de niște elemente neacoapte n'au fost faftele națiunei ungurești, din contră acele faftele a fost desaprobatate de acea națiune.

Cei atacați au primit o satisfacție deplină din toate părțile conducătoare ale națiunei ungurești.

În toată lumea se întimplă astfel de casuri. La neamurile cele mai culte atrocități, se nasc neînțelegeri. Lucrătorii francezi zilele trecute au ucis zeci de lu-

crători italieni; italienii a aranjat turburări Cehi și germanii cu alte neamuri nu fac altceam, pentru că omul în tot locul e făcut din sînge și carne și de multe ori e condus de pasiuni. Dl. Las-car *Catargiu* cînd era în opoziție a condus niște bande înarmate contra parlamentului rumân, l'au împusecat pre ușier; a spart geamurile regelui; azi-mîne așteptăm chiar așa va fi și el alungat de liberali Pentru aceste faftele francezii, rumânii nu sunt vandali, barbari, sêlbaticiei.

Foile rumânești însă vorbesc despre «atrocități», «vandalism», «barbarie», «sêlbătăciei» etc.

Iată cu cît simț de dreptate a fost pertractate aceste faftele din partea presei rumâne:

«După cum am comunicat deja lectorilor noștri, episcopul din Oradea mare, Pavel și o mulțime de români notabili au fost vic'ima unor barbarii, de un timp incoace des repetate de *scursoarea asiatică, de unguri*.

Astă dată au și jăduit, în togmăi, ca în timpul cînd au năvălit din Asia. Toată presa rumână și streină e din nou alarmată, cum a fost ieri alaltă ieri; dar sêlbaticiei unguri nu o dau înderet. Din contră *toată presa ungurească aprobă aceste acte barbare și laudă patriotismul poporului*, pentru că s'a resculat din contra dușmanilor patriei.

Acești barbari comit actele cele mai sêlbactice contra fraților noștri, acte, ce nu îndrăneau să le comită înainte de 1848; iar pe de altă parte ne închid granițele, de câteori ne preparăm a exporta cereale seau vite... Și

Guvernul nostru, bajocorit guvern românesc. nu găsește destule cuvinte să-și arete afecciónea și iubire pentru guvernul unguresc!!! Ce rușine! Ce înjosire! Ce infamie! Ce tradare națională!»

Apoi iarăși:

«Fruntașii ai Românilor de peste munți sunt pe drum a fi tirîți în temnițele ungurești. Casele Românilor *continuu a fi devastate* sub ochii autorităților. Românii nu sunt siguri de viață și avutul lor.

Și,

Nimeni, dar absolut nimeni nu cere socotcală vandalilor! Nimeni nu face pe guvernul unguresc respunzător de crimele și jafurile ce se comit de Unguri! Nimeni nu cere despăgubire pentru daunele cauzate prin devastarea ordelor modernilor vandali.

Guvernul rumân stă așa de indiferent, ca și cînd n'ar fi compus din Români; iar poporul rumân din regat, nobil, iubitor de neamul său dispunînd de puternice mijloace de luptă, se mărginește la niște manifestațiuni platonice. Sus inimcle! — dacă inimă aveți D-ilor Miniștri.

Aveți două motive puternice de a interveni oficial :

1) Că nu puteți ca Români sta indiferent, când frații noștri de peste munși sunt în pericol de a fi nimiciiți.

2) Că nu puteți nu vă este permis a tolera ca la granițele României să se prepare un măcel, la care Români din Regat ca său fără voia stăpînirii vor fi nevoiți să participe.

Sus inimile! tu popor martir, vecinic mare în cuget și simțire. Tu înțelegi vocea fraților tei: sus-pine sfinte, imprimate de iubire și devotament pentru mama noastră comună, națiunea! Frații noștri luptă pentru un ideal măreț, și — al nostru este idealul lor. Existența lor privesc întreg poporul românesc.

Sus inimile! Să formăm comitete de rezistență și să răspundem la fapte -- prin fapte.

Mai încolo:

Români subjugăți au dreptul de a se alia cu ori-cine contra sugrumătorilor lor, și acest fapt nu se poate numi un act de trădare.

Ungurii au svârșit acte barbare, pe cari nu le poți găsi în Istoria universală, de cât în primul secol al nevălirii lor în Europa. Au devastat și umplut cu murdăria casele fruntașului român dr Raț și a altor cetățeni notabili din Turda; au repetat aceleași fapte neprovocați de nimănui la Arad, la Șimleu, iar acum în urmă la Oradea marea.

Aci nobili descendenți ai lui Arpad nu s'au mărginit a devasta palatul episcopal, internatul bise-

rica și o mulțime de case particulare; dar ei au jî-fuit pe devastată, întocmai ca în timpurile, când invadau în Germania arzând și jăfuind până la bătăile renumite de la Lech din anul 933 și Augsburg 955 când bandele hunice au fost distruse.

Ceia ce e mai grav însă, este următorul fapt.

Guvernul unguresc s'a dovedit cu ocaziunea actelor vandale amintite *incapabil a-și stăpîni ordele*; iar ordele, poporul unguresc, s'a arătat în fața Europei tot așa de selvatic și rapace, ca și în primul secol al năvălirii lor.

Astăzi ungurii au probat prin fapte, că nu sunt capabili a se stăpîni pe sine, necum să potă stăpîni alle popoare.

În Ungaria viața, averea, onoarea Românilui, Slavului, Germanului e mai puțin de sigur de cât în Turcia "

Așa vorbește presa rumână. Noi cu simțul nostru de dreptate zicem: Epectoratiunile neînfrămate ale presei rumâne sunt mai mari barbarii, atrocități decât cele din Turda și Orade.

Pentru că unguri din Turda și Orade a făcut niște tulburări, națiunea maghiară încă nu-i nici selvatică, nici barbară, nici vandală; apoi nici presei rumâne nu îi ertat ca să facă dintr'un țințar un hăr-măsar pe conta națiunei maghiare.

(—)

PERSONALIA.

(Mai multor atăcători.)

Bunul Dumnezeu ne a dat minte, bună-rea, e a noastră; avem și simț și avem și puțină învățătură. Apoi o viață de un jumătate de secol ne-a împrumutat și niște esperințe care ne au îndemnat a ne socoti asupra stărilor naționale. Am văzut multe, ba și pe mulți; și sus e bunul Dumnezeu, nici odată n'am păcătuit din vina noastră ca rumâni. Păcatul nostru că din cele văzute, învățate și esperiate, am ajuns la alt conclud ca adversarii noștri! D'apoi cum, pentru ceea să nască, să învețe, să trudească omul, ca să nu cugete așa cum îi vine, ci ca să pornească după alți pătimăși, orbiți cu mai puțină învățătură?

Oare noi, cei ce am învățat 16 ani de zile prin școli, și avem atestate că eminenter învățând nu ne-am perdat timpul înzădăr, ba afară de acești ani, de 25 ani învățăm și scrutăm zilnic în știință străduindu-ne a deslega probleme, oare noi să n'avem dreptul de a umbla pe piciorole noastre ci am fi datori să călcăm cu calcăiul unui Balteș (cu 3 clase elementare), sau să fim boi la carul unui Raț care n'are drept a să provoacă la iubirea-i de popor?

Noi zicem: Nu facem bine când voim a o sfărțica Ungaria între naționalități; a aduce sprijin strein în țară: Liga,

presa din streinătate, cehii, rușii. Ei zic că bine facem.

Noi zicem: Cu ungerii trebuie să trăim; statul unguresc a fost totdeauna al ungerilor ca stat măghiar național; să ni-l o întocmim aspirațiunile, dorințele, nu cumva să sufero patria. Reu facem când ni-l hulim legile, îi ocarim pre ungeri în streinătate și ațităm poporul la reșcoală. Ei zic toate bine sunt făcute.

Noi zicem: Reu face presa când unui om pentru trei ferestri adună bani (10,000 franci), și pruncul poporului e desculț. Ei zic bine face.

Noi zicem: Reu face junimea când se unește în congrese, fuge după fluturi, iară esamenenele și le lasă dracului, precum face Popoviciu și conșoții de pânura lui de pre la universitățile din patrie și străinătate. Ei zic bine face.

Noi zicem: Să nu mințim din naționalism; ei zic toate se pot face din naționalism.

Noi zicem: Nu facem bine când toate isvoarele și putrile poporului rumân le jertfim unei politici nefericite; când nu lucră nime nici pentru popor, nici pentru literatură și știință, nici pentru biserică, nici pentru școli ei ne amistuim puterile numai pre terenul politic. Ei zic: toate bine sunt făcute. Etc. etc.

Să vede că între noi este mare deosebire, diferință.

Eu lucru cu argumente, ei luară cu hula. Eu îi combat, ei mă lovesc; eu lucru cu tăria adevărului; ei cu scornituri, calumnii și pismă. Lor toate, mie nimic nu mi-e iertat; ei lucră cu bani streini, și zic că eu sum plătit. Lor toate li sunt crezute, mie nimic. Aceasta e lupta dreptului cu a strîmbului.

Din acest canal al șpurcăciunilor vom lua cu câteva linguri, facem însă rău în aste timpuri de choleră.

Mai înainte de toate dăm loc dlui Al. Rad (Dacia din Galați, nr. din 1. Aug.):

«D. Grigore Moldovan, astăzi profesor de limba și literatura română la universitatea din Cluș, Transilvania, era în liceu un elev de tot slab, leneg și prost din fire. El copia toate lecțiile și temele de

la colegii lui; iar traducerile din latină și elină le scria în autor printre rîvulari și le citea în clasă.

Acest Moldovan Gergely a fost camarad de școală cu d. Alexandru Radu, directorul nostru, cunoscut de acesta ca și alți colegi ai sei în toată valoarea seau lipsa lui de valoare.

Acest omuleț inculț, cu un creier și inimă bolnavă, condus de o burță nesățioasă, scoate ziarul «Ungaria» în limba română cu spesele guvernului unguresc și-o împarte în mii de esemplare între români. În acest ziar laudă virtuțile și bravura ungerilor; iar pe Românii îi degradează pînă a spune că se sufla cu mână... cum se sufla el, grozavul profesor, când era în liceu și cum se suflă baronii și conșii ungeri de la țară, nu numai țărani ungeri și astăzi.

În toată Ungaria lui nu găsești un articol de ceva valoare; din toate reiasă însă ignoranța crasă a celor ce scriu acel ziar și venalitatea lor. Acum a scos o breșură plină de injuri la adresa ligei române și a Românilor în generă. Această broșură nu merită atențiunea Românilor și-a Europei civilizate din moment că știu din ce sorginte a ieșit;

Dintr'un isvor putoros

Apă bună nu-i de scos...

Zice un proverb vechiu românesc.

D. Moldovan Gergely e prost din fire, fără studii serioase elementare și în aceleași timp vîndut ungerilor, trădător al neamului seu, al sîngelui seu propriu: cu un asemenea om nu se poate discuta...

Se poate că un individ nemernic să vindă; dar rar se găsesc indivizi cari să-și vinză sângele lor și-apoi să aibă nerușinarea de a se erige în moralisti și sfătuitori a-i neamului lor. Până la Moldovan Gergely nu gasim un al doilea.

Un asemenea om trebuie pus la index pentru ziua socotelilor, care nu poate fi departe...

Așa am fi noi după depingerea dlui Alesandru Rad, directorul Daciei. Apoi atâtea minciuni într'o columnă de ziar nu pot fi îngrămădite numai de gurișul Al. Rad, directorul Daciei. Bine a făcut acel om de cinste care l'a palmuit în public pe dl. Al. Rad, directorul Daciei în Galați. Nici noi n'am face alteum, dacă ar fi aproape de noi.

Cu totul că am fost un student eminent, că nu-s plătit de ungeri, că nu-i laud pre ungeri în «Ungaria» no avînd oi nici lipsă de lauda mea etc. etc. să fiu prost din fire, să fiu plătit etc. oare ce putem zice despre știința acelu bărbat eminent stătător în fruntea unui institut de învățămînt, care sfârșindu-și studiile sale să zicem cu eminență (?) în Cluj nici atîta nu știe că Clujul nu-i în Turda nici

Turda în Cluj. Iată ce cotim despre știța acestui bărbat în foia sa Dacia (nr. 81.) :

„*Ungurii se pregătesc de moarte.* D. Alesandru Rad, profesor la școala comercială, directorul ziarului nostru, a trimis prefectului din Cluj Transilvania, aceluia prefect, care a înscenat vandalismul din urnă din Turda, următoarea telegramă ;

D-lui Prefect (föispany)

Cluj, Transilvania.

«În numele meu și al amicilor mei, vă felicit pentru eșecurile din Turda și vă rugăm să bine-voiți a continua ; căci numai ast-fel se va liquida situațiunea dintre Români și Maghiari.»

El, ardeleanul, învățând în Cluj nu știe atâta că Turda o scaunul altui comitat și nu se poate adresa fișpanului din Cluj cel ce are treabă cu fișpanul din Turda. Ce pot oare învăța nenorociții de la școala comercială din Galați ?

După descrierea lui Al. Rad, nime nu ne va cunoaște, gălățenii însă pre dl. Rad îl vor cunoaște după depingerea noastră ; iată-l :

«A fost un calic flenduros, trăia din mila familiilor *ungurești* (familia Farkas) pre care astăzi le mușcă. Mare la gură, puțin la ispravă ; știința lui se află în gât, în limbă, iar nu în cap. Zmerania de el nu-i cunoscută, după-ee se ține de cel mai înțelept, și mai mare în lume. Îndrezeț, numai cu palmă îl poți depărta. Ca musca flamândă sboară din nas în nas, înzădar îl alungi.» Dracul să se ocupe cu el și cu minciunile lui. Însă avem de al mângâie : Ungaria nu se »*imparte în mii de esemplare între rumâni*» ; după-ee statul unguresc un crucer n'are pentru acest scop, suntem siliți Ungaria a o tipări pe spesele noastre numai în 400 esemplare. Miile așadară sunt în pėrul de pre capul lui A. Rad, după ce el în mii vorbește.

*

Să fii înaintea noastră mai scump spațiul în Revistă, de cât oamenii cu cari avem treabă. Să gătăm pe scurt. Calicul, (numărul ultim.)

«Alcum om așa năuc

Mai e și Moldovan Gergel

Care mîntea și face sfredel

Când e vorba se cărpească
Vre-o minciună boerească
După care se trăiască,
Dară nu'i nici o mirare
Că'i bastarde arătare
În cercurile magiare :
Nu'i nici ungar, nici armean,
Nici român și nici jidan
De nu cumva'i vr'un țigan
Din suburbiul din Gherla
Care'i numit Candia.
Deci dela bastarzi ca el
Nu poți aștepta alt-fel
Decât fapte vitejești
Id es : Moldovan Gergelyești !»

Chiar așa. Suntem rumâni din Moldova, numele nostru ni e Moldovan. În Moldova țeranii rumâni se numeau : *țigani*. A fi *rumân*, după statutele moldovenești id est : a fi *țigan*, *rob*. Numele de rumân, din bunul principatelor rumânești ale Ligei culturale, era unul cu numele : *țigan*, *rob*. Să poate că ai mei străbuni în Moldova n'au fost boieri, ci au fost *țerani*, *rumâni*, cari în România se numeau : *țigani*. Apoi bine. Eu ca țigan n'am fost palmuit de nimenea ; marele redactor al Calicului a *fost palmuit de rumâni*. După părerea noastră mai bine un țigan nepalmuit, decât un rumân, precum e redactorul Calicului și al Daciei (Al. Rad) palmuit, și împoșcat cu piciorul în partea pre care alt om de omenia șede. Mai bine un prost viu decât un împărat mort.

*

Funcționarul din București serie : (nr. 97.) :

Un renegat. Nu de mult revista »Ungaria« ce apare în Cluj sub direcțiunea profesorului Gherghely Moldovan. s'a ocupat de un articol antisemit publicat de mine în acest ziar și de unul al »Tribunei« din Sibiu, ridiculizând liberalismul nostru și calificându-ne apoi de *inculți* și de *inumani* !!

Acel articol însă din numita revistă, nu ne-a surprins de loc, fiind că atitudinea vestitului profesor universitar G. Moldovan, vestit nu prin operele sale ci prin *servilismul ce are cătră maghiari*, ni e cunoscută mai mult.

Un om care prin purtarea sa politică a *rușinat numele de Român, vânzând-și pe bani și conștiință și senșimente* ne-ar fi rușine să-i răspundem, ne-ar fi rușine să mai stăm cu dănsul la vorbă.

Acela care fară nici o rușine, a luat pe față apărarea hordelor de unguri, a le căroră sălbătăcii medievalo săvârșite astăzi în contra rumânilor, a in-

„dignat Europa întreagă, dacă ea și apărarea jidanilor, pe noi nici nu ne miră, nici nu ne îngrijește.

Ne facem numai datoria, de a înregistra toate actele acestui reneșter pe a căruia fruntea stă imprimat pecetea *trădărei* din ziua în care a devenit apărătorul cel mai înfocat al ungarilor din Ardeal și al jidanilor din regat. (Din Moldova.)

Apoi *Funcționarul* pre lângă toate că îi «rușine a mai sta în vorbă» cu noi tot ne cere Revista în schimb. Noi o vom trimite ca între atâtea maculaturi să aibă și ceva mai valoros. *Servilismul* despre care vorbește, se află la domnia de la redacțiunea Funcționarului față cu pungea lui L. Catargiu, căci Funcț. se află în serviciul lui L. Catargiu. Noi suntem independenți!

*

Esistă în Brașov o foia care sub direcțiunea fericitului G. Bariș era fala românismului. Apoi sub Murășan a scăzut în autoritate, sub ticălosul și vînzătorul de lege: *Gregoriu Măior* (mi rușine că și el e Grigoriu) e obdeala rumânis-mului.

Nici nasul nu ni-l stergem de dînsa. Iată ce scrie despre noi (nr. 178.):

„Un singur *spion* cu numele Moldovan Gergely a tras foloase din acei articuli apăruți în Voinea Națională etc. etc.

Noi nu lucrăm în ascuns. Serierile noastre sunt publicate să pot combate. Apoi dacă noi suntem spioni atunci *Gregoriu Maior* e pungeș, și dacă dl *Maior*

va dovedi că noi suntem *spioni* și noi vom dovedi că el este *pungeș*.

Tot aceasta foia în acel număr zice:

„Moldovan Gergely contra d-lui Mocsioni. Foia guvernului «Nemzet» publică un articol lung de patru coloane, al lui Moldovan Gergely, în contra espunererilor d-lui Mocsioni. Acest articol e plin de invective răntacioase și absurde vrednice de rolul trist și înjositor, ce-l joacă reneșterul Moldovan Gergely, cu atîta nerașinare, în interesul contrarilor neamului nostru. Nu mai trebuie să spunem, — căci se înțelege de sine, — că în acest nou pamflet al uneltei ungurești sunt cuprinse, în resumat, toate columnile și denunțările ticăloase la adresa Românilor, ce le debitează de un timp îndelungat în revista sa infectă «Ungaria.»

Acel articol se află în fruntea Revistei noastre. Are drept, sau nu maculatura brașovenilor, se poate dovedi.

Am mai avea de scris și despre *L' Ind. Roumaine*, ziarul guvernului român. Boul mare împunge tare. N'avem atîta putere ca să ne prindem cu un bou atît de încornat.

*

Din aceste publicațiuni st. cetitori pot vede că vrășmașii nostri ne atacă cu coarnele, iar nu ne combat. Noi ne apărăm cum putem. În loc de combatere ne schimosesc numele, ne numesc de prost, de trădător în loc să ne arete greșelele, păcatele. Unul cu condeiul, altul cu băta; unul cu adevărul, altul cu minciuna, — iată lupta noastră.

Redactorul.

PROSTII D'ALE NOASTRE.

Tot isvorul își capătă patul său, toată paserea creanga sa și tot scopul omul său. În fruntea Ligei bucureștene stă V. A. *Urechea*, marele frascolog, în oarele libere profesor la universitatea din București. În loc de pace face gălceavă; în loc de știință împărțește steaguri, în loc de prelegeri, zice povesti.

În Predeal cu prilegul predării steagurilor a zic următoarea poveste:

„Era odată un împărat care avea trei feciori. Plecând aceștia prin lumea largă după soarta lor, tatăl le dăte câte o năframă, la unul roșie, la altul galbină și la altul albastră, tustrele rupte dintr'o singură bucată și le zise: «Când veți întruni iar la un loc aceste năframă atunci împărația mea a voastră este.» (Aplause).

La lucru dar, o junime, Vouă Vă este dat să reinșiințați pe o singură hampă cucurbeul național, drapelul tricolor.» (Nesfârșite ovațiuni.)*

Firește din asta poveste lipsește ade-

vărul. Acela împărat n'a existat; acele năfrâmi s'au aflat în tună și acei feciori în vânt. Culoarele năfrărilor ar fi culoarele Ardealului, adică culori ungurești.

Noi nu i-am zice junimei povesti; nici nu i-am trimite prin lume pre junii rumâni după năfrâmi; nu i-am îndărna să depingă eucurbeu pe hampă, ei i-am da în mână: sapă, sulă, hârleț, ciocan, ac, microscop, peană etc. și i-am sfătui: »Lucrați, ca pământul care prin sângele strămoșilor s'a câștigat, prin sudoarea voastră să fie cult și bogat!»

Firește, a fugi după fluturi e mai lesne. Unui profesor universitar 'i mai lesne a zice povesti, a împărți steaguri pre lângă tresnete de frase, decât a împărștie știință.

*

Apoitinerii de pre la universități, îndemnați de profesorii lor fug în lume după năfrămile lui Urechea. Astă-dată le caută în Buzeu. Acolo să ține cel mai proaspăt congres al studenților din regatul rumânesc. Steagul dat de Urechea să va desvâli primăoară în Buzeu.

Lucru ciudat! Despre congrese și adunări științifice nu ne aduce presa rumână nici o știre. Bărbații cei cărunți nu s'au intrunesc în congrese, studenții rumâni aranjază pe an patru (4) congrese. Ștudentimea popoarelor culte nu ține atâtea congrese în 50 de ani, ca cea din România într'un an. Mai încet dlor cu năfrămile naționale, mai încet cu congresele!

Decând alduita Ligă s'a constituit, s'a ținut 10 congrese și ispravă? Nîmic; până astăz nici o năfrămă de alui Urechea nu s'a câștigat.

Pentru congresul ștudentimei din Buzeu am pune câteva întrebări spre deslegare:

I. Cari au fost causele, pentru cari dl Popovici, astăzi martir rumânesc, nici după muncă de 8 ani, nu 'și-a putut isprăvi ștudiile universitare?

II. Cari au putut fi causele, pentru cari Pompiliu Dan și soții, nici după 8 ani n'au ajuns la diploma de profesori?

III, Cum ar putea să fiă ștudentul după 2 ani martir?

IV, Cum ar putea ștudentul fără ștudiu a ajunge la diplomă?

V. Cum ar putea trăi ștudentimea rumână din steagurile și năfrămile lui V. A. Urechea?

VI. Cum s'ar înlocui școlile și universitățile rumânești prin congrese?

DI. V. A. Urechea, profesorul universitar, marele frascolog și dentist național îl va săruta în frunte pre acel brav ștudent, care va deslega bine bar'em o întrebare din cele (6) șasă.

Dacă cu ocaziunea acestor congrese s'ar face șocoteală: care ștudent s'a purtat rău, care nu și-a făcut esamenele recerute, am zice, că aceste congrese sunt în interesul public. Când vedem însă că ștudentimea face treaba bătrênilor, face politică europeană, trebuie să ne exprimăm părerea de rău și să o îndămnam la o muncă serioasă.

*

Treaba cu congresele ștudenților stă cam ciudat. Să țin pe an patru congrese. Ștudentul înainte de congres cu două săptămâni să pregătește, laolaltă (8 săptămâni) 56 zile.

Trei zile ține un congres, laolaltă 12 »

După congrese două săptămâni beau și s'au dispută, laolaltă 56 »

Așa-dară ștudentimea . . . 104 zile pierde dintr'un an pentru năfrămile lui Urechea.

Paguba materială corespunde pierderii de timp. După-ce cu ocaziunea acestor congrese ștudentimea mai bucuosă s'au intrunesc ca în sălile de învățămînt, putem zice, într'un congres să intrunesc 300 de ștudenți, laolaltă (patru congrese) 1200. Statul le dă gratis bilete la căile ferate, o persoană numai 24 franci 28,800 franci.

Tot ștudentul mai jucuește de la părinți cu aste ocaziuni mari națio-

nale câte 30 de franci, laolaltă	36.000 franci.
Comunele unde s'ar întrunesc căutători de năfrâmi (bancheturi, sălas, etc.) cheltuese	36.000 »
Liga, presa etc. tipărituri și altele	1.000 »

Laolaltă 4 congrese : 101.800 franci.

Oare n'ar fi mai bine dacă acești bani s'ar așeza la o parte pentru pruncii seraci ai țăranilor? După 4 ani s'ar putea face o fundațiune de un milion.

La asta întrebare răspundă Urechea cu năfrâmile.

Dlor, mai mult cu congresele științifice și industriale și mai încet cu congresele ștudentimci fără ispravă.

*

Odată ca și pentru totdeauna ne-ar plăcea să fim în curat cu casele dlui I. Raț, președintele comitetului național din Sibiu.

În Turda, strada *Varga*, se rădică un edificiu, 3 foresti, sau patru spre uliță despre cari s'a cetit, anii trecuți în foile rumâne, că de unguri ar fi fost derimate. Casele lui în valoarea de 8—10 mii floreni, ar fi îngreunate cu 20—30 mii floreni datorii. Aduceți-vă aminte stimaților cetitori, dr. Raț de la publicul rumân anii trecuți, după casele lui »derimate« au primit vr'o 10.000 franci milă.

Zilele trecute în foile rumâne iarăși am cetit :

„*Săbătică ungurești*. Comitetul central al Ligei a primit din Turda următoarea telegramă :

»Hordele unguurilor din Turda și-au reinceput meseria. Ieri seară o imensă cireadă de unguri, între *șipete înfricoșoare*, au atacat cu pietre și ciomege casele d-lor Vlăduț, protopop Lugoșean, avocat Mesaros, coafor Chiorean, Mezei, jude la tabla regească din Cluj, institutul de economii Arieșana, iar casele doctorului Raț dărâmate anul trecut, acum au fost distruse din temelie nerămânând din ele nici piatră pe piatră.»

Adecă casele odată derimate, iară au fost derimate. Ba după telegrama Ligei «distruse din temelie nerămânând din ele nici piatră pe piatră» Fiind în Turda am vrut ca să ne convingem despre acest

vandalism. Casele lui Dr. I. Raț stau din din temelii, n'au nici o pagubă. O «colectă națională» dlor! Încă 10.000 franci pomană! În tot anul dacă după vandalism unguresc dl I. Raț ar încassa 10.000 franci, cu ajutorul Ligei, iară ar ajunge la un milion.

*

În tot statul încâtva cult, cel ce calcă legea de lege e pedepsit. Cel ce fură, cel ce ucide, cel ce face alt rău, s'ar pedepsește după înțelesul paragrafilor din codul penal. Acela care ațită foc pe capul altora, care împrăștie ură între cetățeni, se pedepsește după lege. Fundamentul statului este ordinea; acela care pecătuește contra existenței statului trebuie pedepsit în interesul binelui tuturor cetățenilor din stat. Amenințând existența altor neamuri într'un stat, nime nu s'ar poate escuza : Eu când am ațitat foc pe capul altor neamuri, am voit să folosesc neamului meu.

Din grația conducătorilor noștri, la rumâni înfloresc alte păreri.

La noi de csemplu numai atunci poate fi oare-care martir, naționalist mare' adevărat rumân, când s'ar opune ordinii publice.

Codul penal și porunca lui Dumnezeu ne zic : *Nu fura!*

Conducătorii noștri zic : Poți fura de la unguri ori-și ce.

Codul penal și porunca lui Dumnezeu ne propune : Trăește cu deaproapele tău în pace, în iubire.

Conducătorii noștri naționali ne poruncesc : Trăește în ură și pizmă.

Porunca lui Dumnezeu și codul penal ne poruncesc : Dăi regelui ce e al regelui!

Conducătorii noștri naționali zic : Dăi Ligei și muscalului ce e al Regelui și despărțește-te de el închinându-te altor Regi!

Porunca statului : Junime învață!

Porunca conducătorilor : Nu învață, sufereste mai bine martiriul național. Lăcuiește mai ieftin și mai bine plătit.

Nu te mira apoi rumânule dacă după

aceste porunci și să înmulțese sfinții în calendarul Ligei.

În lunile trecute s'au înșimțat șasă:

1. *I. Popoviciu* de 8 ani doctorand, fără stare, *fără avere*.

2. *N. Roman*, atunci fără stare, *fără avere*.

3. *A. Balles*, eulegător tipografie, *fără avere*.

4. *N. Albini*, fără stare, *fără avere*.

5. *Rus Sirianul*, *fără avere*.

6. *Dordea*, fără stare și *avere*.

Îi compătimim. Însă este de compătimit poporul românesc că în numele lui vorbesc numai calici, cei *cu avere* se retrag.

Popoviciu și consoții mult au de mulțămît curțiilor cu jurați. Fără judecată lor n'ar fi martiri și nefiind martiri, n'ar avea venit, și ne având venit n'ar avea ce mânca. După ce nici unul nu și a isprăvit treaba cum se cade și n'are altă stare, nici avere.

Dl. *Popoviciu*, mai ales, ar fi adăverat martir dacă 'și le-ar fi sfârșit treburile la Universitatea din Graz. S'a făcut martir după-ce nu s'a putut face doctor; dacă s'ar fi făcut doctor nu s'ar fi făcut martir. Însă el ceva voind a fi, s'a făcut, după-ce n'a învățat, martir național. În fruntea noastră pot ședeă toți cei ce n'au avere, n'au diplome, n'au atestațele recerute!

*

Nu știm care dintre martiri înaintea curții cu jurați a declamat:

»După noi vor pași mii!»

Oare după Prostia Sa Balteș cine va pași?

Îl întrebăm pro Ilustritatea sa A. Mocioni, oare cade-să ea în capul presci rumâne să se aște un Balteș cel cu trei clase elementare? Cade-să ea cu capul Ilustrității sale să se eugete un Balteș? Sau Ilustritatea Sa să se eugete cu capul Balteș?

Dați-ne, dlor lămuriri, vrednic este capul lui Balteș ca să se aște în capul tuturor rumânilor?

*

Ni rușine de purtarea acestor martiri în fața curții cu jurați.

Cu luni mai 'nainte întrebați fiind își băteau peptul ca țiganii:

«*Noi suntem răspunzători!*» Apoi înaintea curții cu jurați au vrut să-l eufunde pre Prostia Sa Balteș. Însă toți au căzut în cursă! La martiriu se îmbiau ca grecul la temniță, Nici unul n'a voit să fie martir; tăgăduiau ca țiganii.

Apoi după părerea noastră, dacă are cineva curaj a serie nebunii, aibă curaj a fi și răspunzător. Bărbăția încă plătoște ceva. Din tufă a lovi, și a zice, că pentru toată lovitura Prostia Sa Balteș e răspunzător, e o blăstămăția ne mai pomenită, ne fiind Prostia Sa Balteș în stare a lovi în cineva, sau a scrie.

*

Cu apărarea tējuților au umblat cam rău martirii.

Au voit să insceneze niște scene dramatice cu înfrățirea tējuților. Au umblat însă cam șod.

S'a adevărit că tējuții nu sunt în curat cu ale noastre treburi. Dl. *Mudron* și soții vorbeau de îi rîdeau și rumâni.

În fine un român pașind afară din sala juraților așa-l blăstămă pre vecinul său soț:

«Să stai tu înaintea curții cu jurați și să fie apărătorul teu, *Mudron*, tējuțul.»

Crix-Crax.

POSTA REDACȚIUNEI.

Societatea »Petru Maior», Budapesta. Primit: «Magnifice Domnule. Domnia Voastră ne-ați trimis în anul școlastic ospirat trei numeri ai revistei ce redactați. Espuși acești numeri în cabinetul nostru de lectură și cetiți, din propriă esperință cu toții ne-am convins că spiritul acelei reviste nu este românesc și străine sunt interescele, cărora printr'insa serviți. Deci nu ne-ar conveni de loc, deacă s'ar crede despre noi, că aderăm principelor, a cărora expresiune este revista ce redactați. Și fiindcă astfel de părere s'ar putea forma despre noi, deacă am continua a ținea în cabinetul nostru de lectură revista Domnici Voastre, subscrișul în numele societății

în urma concluderilor unanim din ședința generală ordinară a societății noastre ținută în 6. Junie st. n. 1893 — cu stimă detorită ve rog, să încetați a ni-o trimite și în venitoriu. Budapesta, 15 aug. 1893. Pentru societate: Andreiu Pop, membru în comisiunea de preste veară.”

La aceasta scrisoare avem de a observa următoarele: Da, noi am trimis trei numeri ai Revistei noastre Societății «Petru Maior» însă nu pentru ca să adereze «principiile acăror espresione» este revista ce redactăm, ci ca se o vază, precum o vede și Liga și Lupulescu și alții din contrarii nostri. Mult ne mirăm însă că despre numerii trimiși cu începerea anului școlastic trecut căpătăm conclud «unanim» după un an și în numele societății de la un „membru de vară”, rugându-ne tot-odată ca să încetăm cu trimiterea Revistei. «Membrul de vară» cere o nimică. Dintre 20 de numeri cu începutul anului i-am trimis 2, apoi am încetat cu trimiterea Revistei, și iată după încetarea cu 10 luni ne roagă un „membru de vară” al Societății ca să încetăm cu trimiterea Revistei, adecă cere cea ce noi mai înainte cu 10 luni o am făcut. Oare spiritul Revistei noastre este rumânesc sau nu, «membrul de vară» al Societății nu-l pot judeca; înaintea noastră a lui judecată n'are valoarea de o ceapă dejerată. Nu este scris pe nasul membrilor „de vară” ce e rumânesc și ce e strein. Noi nu scriem ca se ne adereze «membrii de vară» sau „de iarnă” ai societăților făcătoare de nimic, ci scriem pentru că avem cugete, și ne cade bine, avem și curaj, ne cugetând la aderarea oamenilor. «Unanimitatea» voturilor la noi înseamnă neindependentă, frică și lipsă de curaj. Facem ca oile, sărim unul după altul, ba unii dintre noi sărind fac și niște figuri gimnastice în aer, ca să se vadă mai cu simț de unanimitate rumânesc. S'a adevări cu timp: cei cu „unanimitatea voturilor” sau noi câți-va fără voturi am lucrat spre binele și prosperarea românilor.

D. D. București Est timp nu se poate.

A. Rad. Galați. Ai uitat de ceardășurile infocate ce le jucai odată spre desfătarea noastră? Fiește atunci n'ai fost directorului «Daciei» nici jucător cu împărații și împărățiile Europei, ci un flămând.

Rus Sirianul, Sibiu. Redacțiunei «Foia Poporului» s'a trimis un număr al Revistei noastre. Rusul Sirianul, vezi doamne și el redactor, coleg al lui Balteș, a scris pre-plic: „Nu primim asemenea murdării. În gunoii cu ele!” Vrăbia mălaiu visează, Rus Sirianul gunoii, murdării. Dacă am fi de stilul lui Rus, am zice: dacă Revista noastră conține murdării, o-am trimis Sirianului să se ingrașe, după ce un cutare animal cu d'aceste murdării se ingrașă, noi însă ne îndestulim cu efectul proverbului rumânesc: Nu ști mocanul de ce treabă-i șofranul.

C. A. Brasov. Nu-i după al nostru gust făcut.

G. Aind. Întrebi din ce stă românilor la noi? Iacă răspundem: A fonda institute de bani și a lua ușură de la țereni apoi a le lițita moșile. A scrie nebulii și a te închide de jurăți. A striga că ești

rumân și a beli opinca rumânească; apoi a nu înavuți știința, literatura; a covăci frase necălite, a huli pe unguri, și ai pupa pe tējuți în gură și pe cehi în ceafă, iacă naționalismul nostru!

La mai mulți vom răspunde în viitor.

INȘTIINȚARE.

Ungaria pe an 6 florini.
Pe jumătate de an 3 florini.

Pentru România și străinătate:

Pe an 14 franci.

Pe 1/2 an 6 franci.

Administrațiunea.

Tisztelettel kérjük mindazokat, a kik fizetésekkel hátralékban vannak, sziveskedjenek tartozásukat lehetőleg azonnal kiegyenliteni. Folyóiratunk tetemes kiadásait csak úgy fedezhetjük, ha künn levő összegeinket pontosan megkapjuk. Mindennemű pénz és kézirat alólirott czimre (Kolozsvár, külmonostor utca 13. sz. a.) küldendő.

A II. évf. a jelen számmal lejárván az előfizetések megújítását kérjük.

KOLOZSVÁR AZ UNGARIA szerkesztősége.

Cuprînsul: D-lui Mocioni. Cuvintele române împrumutate de limba maghiară. Elemente ungurești în limba română. Széchenyi și poesia maghiară. Din poeziile lui A. Petöfi. Începutul evului mediu în Ungaria. Din poezii ungurești. Ameteli politice. (Broșura: »Politikai szédélgés.») Căntece populare. «Arma lor smulsă.» Regele și României. Demonstrațiuni în Turda și Orade. Personalia. Prostii d'ale noastre. Posta redacțiunei. Inștiințare.